

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС УКРАЇНИ

Р. С. КІРІН
В. О. ПЕТРЕНКО
В. Л. ХОМЕНКО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІР-ПРАВА

МОНОГРАФІЯ

2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС УКРАЇНИ

---

*До 55-ти річчя із часу набуття Україною членства
у Всесвітній організації інтелектуальної власності*

**Р. С. КІРІН,
В. О. ПЕТРЕНКО,
В. Л. ХОМЕНКО**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІР-ПРАВА

Монографія

ДНІПРО
2026

Рекомендовано Вченою радою УДУНТ
Протокол № 11 від 23 квітня 2025 р.

Рецензенти:

Легеца Юлія Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Ромашко Алла Сазонівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри конструювання машин Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

К 43 Кірін, Р. С. Актуальні проблеми розвитку ІР-права : монографія / Р. С. Кірін, В. О. Петренко, В. Л. Хоменко ; МОН України, МВС України, Укр. держ. ун-т науки і технологій, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка», Дніпропетр. наук.-досл. експерт.-криміналіст. центр. – Електрон. вид. – Дніпро : УДУНТ, 2026. – 261 с.

ISBN 978-617-8665-03-6 (PDF)

Досліджено актуальні проблеми розвитку ІР-права. Розкрито окремі загальні проблеми розвитку національного ІР-права та ІР-законодавства. Визначено сучасні аспекти та питання організації судової експертизи порушених ІР-прав, а також нагляду і контролю в ІР-сфері. Розглянуто актуальні проблеми окремих інститутів та юридичної відповідальності в ІР-праві.

Для науковців, викладачів, аспірантів, юристів-практиків, студентів закладів вищої освіти, працівників судових, правоохоронних та експертних органів.

УДК 347.77.028.4

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons
[«Attribution-NonCommercial-ShareAlike» 4.0 International \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)
(«Із зазначенням авторства – Некомерційна – Поширення на тих самих умовах» 4.0 Міжнародна)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

UKRAINIAN STATE UNIVERSITY OF SCIENCE AND
TECHNOLOGIES
DNIPRO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
DNIPROPETROVSK SCIENTIFIC-RESEARCH FORENSIC CENTER
OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

*To the 55th anniversary of Ukraine's membership
in the World Intellectual Property Organization*

**Roman KIRIN,
Vitalii PETRENKO,
Volodymyr KHOMENKO**

CURRENT ISSUES OF DEVELOPMENT OF IP LAW

Monograph

DNIPRO
2026

UDC 347.77.028.4
K 43

Recommended by the Academic Council of the USUST
Protocol № 11 of April 23, 2025

Reviewers:

Yulia O. Leheza – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Civil, Commercial and Environmental Law at the Educational and Research Institute of Humanities and Social Sciences of the Dnipro University of Technology;

Alla S. Romashko – PhD in Engineering, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Machine Design, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

K 43   Kirin, R. Current issues of development of IP law : monograph / R. Kirin, V. Petrenko, V. Khomenko ; Ministry of Education and Science of Ukraine, Ukrainian State University of Science and Technology. Dnipro University of Technology, Dnipropetrovsk Scientific-Research Forensic Center, of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Electronic edition. – Dnipro : USUST 2026. – 261 p.

ISBN 978-617-8665-03-6(PDF)

The study addresses current issues in the development of IP law. It explores specific general problems related to the development of national IP law and legislation. The research identifies contemporary aspects and issues of organizing judicial expertise on infringed IP rights, as well as oversight and control in the IP sphere. It examines pressing issues within certain institutions and legal liability in IP law.

This work is intended for researchers, educators, postgraduate students, legal practitioners, students of higher education institutions, and employees of judicial, law enforcement, and expert bodies.

UDC 347.77.028.4

This work is licensed under Creative Commons License
[«Attribution-NonCommercial-ShareAlike» 4.0 International \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

ЗМІСТ

	Стор.
Перелік скорочень	9
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІР-ПРАВА	13
1.1. Аналіз юридичного ІР-захисту у контексті воєнного стану: виклики та можливості <i>(Кірін Р. С., Петренко В. О.)</i>	13
1.2. Проблеми методичного забезпечення судових експертиз <i>(Кірін Р.С.)</i>	26
1.3. Актуальні питання навчання судових експертів Експертної служби МВС України <i>(Кірін Р. С.)</i>	29
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ІР-ЗАКОНОДАВСТВА	37
2.1. Перспективи вдосконалення окремих блоків ІР-законодавства <i>(Кірін Р. С.)</i>	37
2.2. ІР-Кодекс України: структура Загальної частини <i>(Кірін Р. С.)</i>	41
2.3. Євроінтеграційні перспективи національного ІР-законодавства <i>(Кірін Р. С., Хоменко В. Л.)</i>	45
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПОРУШЕНИХ ІР-ПРАВ	52
3.1. Визначення ролі судової експертизи в захисті порушених ІР-прав <i>(Петренко В. О.)</i>	52
3.2. Концептуальні аспекти судової експертизи порушених ІР-прав <i>(Петренко В. О.)</i>	59
3.3. Актуальні питання щодо ефективності експертизи порушених ІР-прав <i>(Петренко В. О.)</i>	70
3.4. Сучасні аспекти та питання організації судової експертизи порушених ІР-прав <i>(Петренко В. О.)</i>	73
3.5. Експертиза порушеного ІР-права— вагомий чинник його захисту <i>(Петренко В. О.)</i>	83
3.6. Проблеми судової експертизи порушених ІР-прав <i>(Петренко В. О.)</i>	90
РОЗДІЛ 4. НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ В ІР-ВІДНОСИНАХ	103
4.1. Концепція ідентифікації суб'єктного складу контроль-но-наглядових ІР-відносин <i>(Кірін Р. С.)</i>	103
4.2. Нагляд (контроль) в ІР-сфері: досвід окремих зарубіжних країн <i>(Кірін Р. С., Петренко В. О., Хоменко В. Л.)</i>	109
4.3. Проблеми та перспективи державної інспекції з ІР-питань: інституційно-правові аспекти <i>(Кірін Р. С., Хоменко В. Л.)</i>	120

РОЗДІЛ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ІНСТИТУТІВ ІР-ПРАВА	139
5.1. Особливості ліцензування програмного забезпечення з відкритим кодом (<i>Хоменко В. Л., Кірін Р. С.</i>).....	139
5.2. Використання брейнрайтингу 6-3-5 для пошуку рішень творчих задач (<i>Кірін Р. С., Хоменко В. Л.</i>).....	144
5.3. Аналіз першопричини за допомогою методу «п'ять чому» в процесі технічної творчості (<i>Кірін Р. С., Хоменко В. Л.</i>).....	149
5.4. Використання методу SCAMPER для активації пошуку нових технічних рішень (<i>Хоменко В. Л.</i>).....	156
5.5. Напівпровідникові вироби та їх правова охорона (<i>Петренко В. О.</i>)	162
 РОЗДІЛ 6. ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІР-ПРАВІ	 172
6.1. Удосконалення відповідальності за порушення ІР-прав в умовах післявоєнного відновлення України (<i>Кірін Р. С.</i>)	172
6.2. Особливості формування справи про адміністративне правопорушення державними інспекторами з ІР-питань (<i>Кірін Р. С., Петренко В. О., Хоменко В. Л.</i>).....	175
6.3. Проблеми встановлення підстав адміністративної відповідальності за порушення прав в ІР-сфері (<i>Кірін Р. С., Петренко В. О., Хоменко В. Л.</i>)	186
 ВИСНОВКИ	 202
 СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	 216
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРІВ	 255

CONTENTS

List of abbreviations	Стр. 9
INTRODUCTION	10
SECTION 1. GENERAL PROBLEMS IN THE DEVELOPMENT OF IP LAW	13
1.1. Analysis of Legal IP Protection in the Context of Martial Law: Challenges and Opportunities (<i>Kirin R. S., Petrenko V. O.</i>).....	13
1.2. Problems of Methodological Support in Judicial Examinations (<i>Kirin R. S.</i>).....	26
1.3. Current Issues in Training Judicial Experts of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (<i>Kirin R. S.</i>).....	29
SECTION 2. DEVELOPMENT OF NATIONAL IP LEGISLATION	37
2.1. Prospects for Improving Specific Blocks of IP Legislation (<i>Kirin R. S.</i>)..	37
2.2. The IP Code of Ukraine: Structure of the General Part (<i>Kirin R. S.</i>).....	41
2.3. European Integration Prospects of National IP Legislation (<i>Kirin R. S., Khomenko V. L.</i>).....	45
SECTION 3. PROBLEMS OF JUDICIAL EXPERTISE IN INFRINGED IP RIGHTS	52
3.1. Defining the Role of Judicial Expertise in Protecting Infringed IP Rights (<i>Petrenko V. O.</i>).....	52
3.2. Conceptual Aspects of Judicial Expertise in Infringed IP Rights (<i>Petrenko V. O.</i>)	59
3.3. Current Issues on the Effectiveness of Expertise in Infringed IP Rights (<i>Petrenko V. O.</i>).....	70
3.4. Modern Aspects and Issues in Organizing Judicial Expertise of Infringed IP Rights (<i>Petrenko V. O.</i>).....	73
3.5. Expertise of Infringed IP Rights - A Significant Factor in Their Protection (<i>Petrenko V. O.</i>)	83
3.6. Problems of Judicial Expertise in Infringed IP Rights (<i>Petrenko V. O.</i>)..	90
SECTION 4. OVERSIGHT AND CONTROL IN IP RELATIONS	103
4.1. The Concept of Identifying the Subject Composition of Control and Supervisory IP Relations (<i>Kirin R. S.</i>).....	103
4.2. Oversight (Control) in the IP Sphere: Experiences of Selected Foreign Countries (<i>Kirin R. S., Petrenko V. O., Khomenko V. L.</i>).....	109
4.3. Problems and Prospects of the State Inspection on IP Issues: Institutional and Legal Aspects (<i>Kirin R. S., Khomenko V. L.</i>).....	120

SECTION 5. CURRENT PROBLEMS OF SPECIFIC IP LAW INSTITUTIONS	139
5.1. Features of Open Source Software Licensing (<i>Khomenko V. L., Kirin R. S.</i>)	139
5.2. Application of the 6-3-5 Brainwriting Method for Creative Problem-Solving (<i>Kirin R. S., Khomenko V. L.</i>)	144
5.3. Root Cause Analysis Using the "Five Whys" Method in Technical Creativity (<i>Kirin R. S., Khomenko V. L.</i>)	149
5.4. Application of the SCAMPER Method for Stimulating the Search for New Technical Solutions (<i>Khomenko V. L.</i>).....	156
5.5. Semiconductor products and their legal protection (<i>Petrenko V. O.</i>)	162
SECTION 6. PROBLEMS OF LEGAL LIABILITY IN IP LAW	172
6.1. Improving Liability for IP Rights Violations in the Context of Ukraine's Post-War Recovery (<i>Kirin R. S.</i>)	172
6.2. Features of Forming Administrative Offense Cases by State IP Inspectors (<i>Kirin R. S., Petrenko V. O., Khomenko V. L.</i>)	175
6.3. Problems in Establishing Grounds for Administrative Liability for Violations in the IP Sphere (<i>Kirin R. S., Petrenko V. O., Khomenko V. L.</i>)...	186
CONCLUSIONS	202
REFERENCES	216
LIST OF USED PUBLICATIONS OF THE AUTHOR	255

Перелік скорочень:

АСП - авторське право та суміжні права;
ВОІВ - Всесвітня ІР-організація;
ГК - Господарський кодекс України;
ДСУ - державна спеціалізована установа;
ЄС- Європейський Союз;
ЄЗК - Європейський зелений курс;
ЕКК - Експертно-кваліфікаційна комісія МВС;
ЕС МВС – Експертна служба МВС;
ЗВО - заклад вищої освіти;
ІР – інтелектуальна власність;
МВС – Міністерство внутрішніх справ України;
Мін'юст - Міністерство юстиції України;
Мінекономіки - Міністерство економіки України;
КАС - Кодекс адміністративного судочинства України;
КК – Кримінальний кодекс України;
КМУ - Кабінет Міністрів України;
КПК - Кримінальний процесуальний кодекс України;
КпАП - Кодекс України про адміністративні правопорушення;
ЦК - Цивільний кодекс України;
ЦОВВ - центральний орган виконавчої влади;
ЦПК - Цивільний процесуальний кодекс України;
МК - Митний кодекс України;
НЕС - Національна економічна стратегія;
НПА - нормативно-правовий акт;
ООН - Організація Об'єднаних Націй;
СЕ – судова експертиза;
СЕД – судово-експертна діяльність;
УпА - Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом;
USTR - Офіс торгового представника США.

ВСТУП

На початку 2024 р. виповнилось п'ять років з моменту, коли Україна закріпила у власній Конституції положення про європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу. В контексті набуття Україною статусу члена Європейського Союзу (далі – ЄС) розвиток ІР-сфери, у тому числі й питання гармонізації національного ІР-законодавства до найкращих європейських правил, мають надважливе значення. У цьому ж році Україна передала Європейській Комісії перший Звіт щодо виконання рекомендацій у сфері реформ, визначених у Звіті про прогрес нашої країни в межах Пакета розширення ЄС 2023 р.

Серед завдань для ІР-сфери було визначено: - зміни до ІР-законодавства; - постійний моніторинг правозастосування в сфері ІР-сфери; - здійснення та удосконалення механізмів та процедур захисту ІР-прав; - співпраця та постійна комунікація із стейкхолдерами ІР-сфери; - спрямування зусиль на підвищення обізнаності та в цілому на розбудову культури і поваги до ІР-прав.

Вагомим кроком на шляху євроінтеграції стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16 червня 2020 р. № 703-IX, яким запроваджено інституційну реформу ІР-сфери шляхом створення Національного ІР-органу. З 8 листопада 2022 р., на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі - УКРНОІВІ) є суб'єктом, що виконує функції Національного ІР-органу.

Його роль у реформі ІР-сфери України важко переоцінити, адже за короткий проміжок часу з початку своєї діяльності УКРНОІВІ, окрім оптимізації власної структури та запровадження кращих практик державного управління з огляду на європейський досвід та практику, створив і забезпечив діяльність: - Центру медіації та посередництва ІР-офісу; - Центру спостереження з питань порушення ІР-прав; - National IP&Innovations Hub; -

відділу розвитку креативних секторів економіки; - IP Academy.

Вітчизняний уряд, не зважаючи на перебування України під впливом тривалої збройної агресії, також активно сприяє розвитку ІР-законодавства. Зокрема останнім часом були прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері, як то: - наказ Міністерства економіки України від 23.11.2023 р. № 17768 «Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності»; - наказ Міністерства економіки України від 29.12.2023 р. № 20599 «Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) та внесення змін до положень з питань атестації та ведення державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)»; - наказ Міністерства економіки України від 01.02.2024 р. № 2945 «Про затвердження Порядку формування та ведення національного переліку вебсайтів, що викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності»; - розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 601-р «Про делегацію Уряду України для участі у 65-й серії засідань асамблей держав - членів Всесвітньої організації інтелектуальної власності» та інші.

Тож, очевидно, що Україна йде шляхом європеїзації національного ІР-законодавства та ІР-права. Не випадково Європейська комісія рівно рік тому (листопад 2023 р.) рекомендувала Раді Європи розпочати переговори про вступ України до ЄС, у своєму Звіті щодо виконань Україною умов для початку переговорів про вступ в ЄС наголосила, що державі слід продовжити реформування законодавчої бази з метою виконання невиконаних рекомендацій Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ та продовжувати боротьбу із корупцією. Так, значного прогресу було досягнуто у сфері вільного руху капіталу та ІР-права; певного прогресу було досягнуто у фінансових послугах, вільному русі товарів, праві заснування та свободі надання послуг, а також у праві компаній; однак обмежений прогрес фіксується у сфері конкурентної політики, а також захисту споживачів і здоров'я.

Відтак, обрана тематика дослідження є вкрай актуальною для сучасного

стану економічного та євроінтеграційного векторів розвитку українського суспільства та держави. Представлене колективне монографічне дослідження присвячене узагальненню проведених авторами пошуків у сфері таких видів ІР-правовідносин як: - загальні проблеми розвитку ІР-права; - розвиток національного ІР-законодавства; - проблеми судової експертизи порушених ІР-прав; - нагляд і контроль в ІР-відносинах; - актуальні проблеми окремих інститутів ІР-права; - проблеми юридичної відповідальності в ІР-праві. Окремі результати монографії безумовно можуть бути враховані й в перспективах парламентської та урядової правотворчої практики.

Автори висловлюють щирю подяку за концептуальні поради і пропозиції, слушні зауваження та конкретні доповнення, цінні матеріали і професійні консультації, висловлені та надані при підготовці даної роботи, реальну допомогу при її виданні рецензентам – докторці юридичних наук, професорці **Легезі Юлії Олександрівні**, доктору юридичних наук, кандидатці технічних наук, доцентці **Ромашко Аллі Сазонівні**.

Сердечне спасибі за підтримку та розуміння хочемо висловити нашим колегам по Українському державному університету науки і технологій (ректор – **Сухий Костянтин Михайлович**, член-кореспондент НАН України, доктор технічних наук, професор), Навчально-науковому інституту «Інститут промислових і бізнес технологій» (директор - **Величко Олександр Григорович**, доктор технічних наук, професор), Національному технічному університету «Дніпровська політехніка» (ректор - **Азюковський Олександр Олександрович**, кандидат технічних наук, професор), факультету природничих наук і технологій (декан - **Загриценко Аліна Миколаївна**, доктор технічних наук, доцент). Окрему вдячність висловлюємо директору Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидату юридичних наук, доценту, дійсному члену УАН, заслуженому юристу України **Коротаєву Володимирі Миколайовичу** за постійну підтримку наукових досліджень та сприяння у їх виданні.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІР-ПРАВА

1.1. Аналіз юридичного ІР-захисту у контексті воєнного стану: виклики та можливості

В умовах динамічного розвитку України та її інтеграції в європейський соціально- економічний простір першочерговим завданням права є захист прав і свобод людини ІР-сфері. Соціальна правова держава покликана не лише забезпечити важливе і невід’ємне природне право людини на реалізацію свого інтелектуального потенціалу, а й створити умови та можливості для реалізації права на самореалізацію. Це знайшло своє відображення в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, оскільки результати інтелектуальної діяльності мають значний вплив на всі аспекти життя суспільства. Водночас практика правотворчості та правозастосування свідчить про те, що сформована державою система ІР-охорони не завжди відповідає інтересам особи, суспільства, держави та європейським стандартам.

Особливу роль у системі захисту прав інтелектуальної власності відіграє адміністративно-правовий захист. Інтерес до питання адміністративно-правового захисту ІР-прав зумовлений логічним взаємозв’язком права та економіки і необхідністю правового визнання кожного нового етапу розвитку ІР-права. У зв’язку з цим, в контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, необхідно відзначити важливість розвитку системи захисту ІР-прав як нової форми взаємодії між державою-правовласником та організацією з продажу ІР-прав. Слід також виокремити значимість розробки адміністративних заходів регулятивного та захисного характеру, спрямованих на оптимізацію алгоритму вирішення господарських спорів і забезпечення правопорядку та економічної стабільності в ІР-сфері. Очевидно, що мова йде про адміністративно-правову охорону, однією з цілей якої є легалізація найбільш ефективних форм і методів правового впливу на діяльність у досліджуваній сфері та визначення найбільш перспективних напрямів розвитку відносин в ІР-сфері.

Така охорона необхідна, оскільки результати інтелектуальної діяльності є вразливими. Вони стають відомими широкій аудиторії і можуть бути легко використані будь-ким, хто має необхідні засоби, в тому числі і в комерційних цілях. Відсутність правової охорони означає, що ті, хто здійснює певні інвестиції в ІР-сферу, не зможуть повернути свої витрати, а автори (винахідники та інші творці ІР-об'єктів) будуть змушені шукати інші засоби для існування замість того, щоб займатися творчою діяльністю.

Сучасність характеризується насамперед парадигмами крихкості, технологій і глобалізації. Зокрема, в Україні ситуація загострилася із початком ведення повномасштабної війни. ІР-сфера нерозривно пов'язана з усіма аспектами людського життя, включно із соціокультурним простором, економічним існуванням і навіть внутрішнім світом індивіда. Науковий прогрес є рушійною силою переходу технології з категорії засобів у категорію інструментів. Упродовж століть проблема захисту є однією з ключових у контексті створення ефективної та дієвої системи захисту. Загалом основними джерелами ІР-порушення є піратство, плагіат, використання штучного інтелекту, контрафакт та імітація. Перед державними законодавцями стоїть завдання задовольнити сучасну потребу у впровадженні інновацій технічного прогресу в правові норми. Україна має створити реальні правові інструменти для забезпечення ефективного та дієвого ІР-захисту. Це дасть змогу уникнути порушень у комерційних засобах масової інформації, запобігти економічним збиткам і шкоді міжнародній репутації України.

Уряд України має тісніше співпрацювати з урядами інших країн на всіх рівнях для ведення активної боротьби з правопорушеннями у цій сфері. Адже в сучасному світі вже тісно переплелися політика, економіка, культура та інноваційні технології.

Науковим дослідженням питання ІР-захисту в Україні в контексті воєнного стану присвячено низку публікацій. Зокрема, В. Стрельник, А. Калита та А. Тарасенко аналізують важливі підходи у політиці держави щодо удосконалення методів захисту інтелектуальної власності [1]. А. Шаповалова, О. Запотоцька та

А. Гуржій у своїй науковій роботі висвітлили прогалини у законодавстві щодо врегулювання питання ІР-захисту [3]. Про визначення поняття «інтелектуальна власність», зокрема, розмежування термінів «охорона» та «захист» трактує К. Добровольська [4]. А. Шабалін охарактеризував аспекти дискреції суду щодо вибору способів захисту [5]. В. Дмитренко розглядає важливість вдосконалення ІР-законодавства, що забезпечує охорону результатів інтелектуальної, творчої діяльності та посилення захисту прав та інтересів правовласників [7]. І. Комарницька та М. Буцік приділяють увагу тлумаченню понять немайнові та майнові права ІВ [8]. Про значення ІР-сфери для розвитку економіки та бізнесу загалом зазначає Н. Христинченко [15]. Дослідники Ю. Заліпаєв та О. Пузирний зауважують, що до ІР-захисту можна залучати не лише державні органи, а й конкретних осіб – адвокатів [11].

Можливість захищати власні інтереси, права та свободи є невід’ємною ознакою правової держави. Відповідно до українського цивільного законодавства, кожен громадянин має право на захист своїх громадянських прав у разі їх порушення, невизнання або оскарження. Захист ІР-прав забезпечується різними інструментами та процедурами, передбаченими національним законодавством кожної країни та міжнародними нормами. Одним з найважливіших засобів захисту є притягнення до відповідальності. Це означає, що кожен, хто завдає шкоди іншій особі, повинен нести відповідальність за свої дії. Однак варто зазначити, що гарантія права на справедливе вирішення спорів не забезпечується виключно судовою системою.

Суб’єктивні цивільні права мають реальну соціальну цінність лише тоді, коли вони передбачають ефективний механізм захисту у разі їх порушення. На думку Ю. Капіци та К. Шахбазян, визнані за особою суб’єктивні права, які не передбачають необхідних засобів захисту у разі їх порушення, є лише «декларативними правами». У зв’язку з цим, правильним є твердження, що правове регулювання всіх суспільних відносин пов’язане з процесом, за допомогою якого правові норми переводяться в площину фактичних суспільних відносин, тобто кожне суб’єктивне право забезпечується

можливістю примусового відновлення або захисту в разі його порушення. Дійсно, доктрина розглядає можливість захисту як гарантію самого суб'єктивного права. Сказане повною мірою стосується ІР-проблематики [12].

Зазвичай термін «ІР-право» використовується для позначення майнових прав на результати сукупності виключних особистих (особистісних) немайнових прав та прав на результати інтелектуальної творчої діяльності. Цивільний кодекс України (далі – ЦК) формулює ІР-право як «інтелектуальну власність, результати творчої діяльності, інші майнові ІР-права особи», як це визначено національним законодавством.

Слід зазначити деякі особливості, притаманні ІР-праву, а саме:

1. Нематеріальний характер. Об'єкт інтелектуальної власності завжди має ідеальну, а не матеріальну природу.
2. Об'єктивне вираження. Наприклад, телефон є вираженням винаходу, вірш – вираженням літературного твору.
3. Зв'язок з відносинами власності. Слід підкреслити, що це одна з найважливіших ознак, а тому об'єкт, який створюється, повинен бути унікальним, абсолютно новим і раніше невідомим.
4. Новизна. Варто відзначити, що це одна з найважливіших характеристик.
5. Штучність створення. Суть цієї властивості полягає в тому, що об'єктом інтелектуальної власності можуть бути визнані лише речі, створені людиною. Іншими словами, об'єкти природного походження апріорі не можуть бути об'єктом права інтелектуальної власності.
6. Забезпечення правової охорони. Цей фактор прямо передбачений у ЦК України та інших законодавчих актах, а також у міжнародних договорах, що містять перелік об'єктів ІР-права.

Основною підставою виникнення авторського права та суміжних майнових прав є правочин – створення твору, виконання, виготовлення фонограми (відеозапису) та перша трансляція передачі (програми) організацією мовлення. Визначено, що вихідною підставою для набуття ІР-права на об'єкти патентного

права є правовий склад, який формується з двох елементів:

- 1) створення об'єктів, які відповідають вимогам законодавства;
- 2) державна реєстрація прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти.

Згідно з дослідженням К. Резворович, залежно від відповідної дії способи використання об'єктів інтелектуальної власності поділяються на:

– безпосередні – включають дії, безпосередньо пов'язані з самим об'єктом (для об'єктів авторського права і суміжних прав – вторинне надання об'єкту будь-якої об'єктивної форми; для об'єктів патентного права – фактичне втілення (реалізація) ідеї, що становить технічне або дизайнерське рішення, в конкретному продукті (виробі) або процесі; для компонування напівпровідникового виробу – фактичне втілення (реалізація) ідеї, якій надається об'єктивна форма в конкретному виробі або вторинне надання їй форми;

– опосередковані – полягають у вчиненні дій, пов'язаних із цивільним оборотом матеріальних носіїв, у яких виражено (втілено, застосовано) відповідний об'єкт ІР-права [14].

Підставою для набуття ІР-прав є правова конструкція, внесена до статуту або капіталу під час реєстрації, елементами якої є:

1) статут (договір про створення товариства з обмеженою (додатковою) відповідальністю) або рішення засновника про створення товариства з обмеженою (додатковою) відповідальністю та рішення загальних зборів учасників акціонерного товариства;

2) державна реєстрація суб'єкта господарювання як юридичної особи. Для прав на об'єкти промислової власності державна реєстрація переходу таких прав є ще одним елементом юридичного складу, оскільки набуття таких майнових прав залежить від державної реєстрації.

Сучасний стан розвитку світової цивілізації переконливо довів, що суспільне багатство багатьох країн нині значною мірою складається з ІР (табл.

1). Цей капітал є важливим показником економічної конкурентоспроможності

та головним ресурсом національного розвитку, оскільки добробут країни можна визначити за здатністю економіки генерувати та ефективно використовувати інтелектуальний капітал. Саме тому права інтелектуальної власності зараз відіграють значну роль, що, у свою чергу, обумовлює актуальність питання захисту ІР-прав.

Таблиця 1

Надходження, заявник та реєстрація винаходів

№	Показники	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
1.	Кількість заявок:	3975	2856	3194	5590	2760
	- за національною процедурою	2363	2302	1611	1574	1017
	- від національних заявників	2114	2104	1367	1292	790
	- у т. ч. від юридичних осіб	1175	1186	768	748	510
	- від іноземних заявників	249	198	244	273	227
	- за процедурою РСТ	1612	1554	1583	1616	1743
	- національні заявники	2	1	3	5	4
2.	Прийнято рішення за результатами експертизи	2548	2385	2407	2367	1765
3.	Завершено діловодство:					
	- формальні експертизи	4012	3692	2218	3332	2436
	- кваліфікаційні експертизи	3368	3238	3265	3108	2041
4.	Реєстрація:	2469	2255	2179	2298	1566
	- на ім'я національних заявників	1203	1248	1086	990	630
	- на ім'я іноземних заявників	1266	1007	1094	1308	936
5.	Чинні патенти на кінець кожного року	22977	22440	21190	18478	18806

Джерело: складено авторами на основі даних [9].

Право на захист розглядається як самостійне суб'єктивне право, яке має реальні юридичні можливості лише у випадку його порушення або оскарження та реалізується в межах охоронних правовідносин.

Також ІР-права регулюються низкою міжнародних угод, кожна з яких базується на принципах, що визначають режим функціонування системи

захисту ІР-прав на міжнародному рівні. Їх аналіз є необхідною передумовою для прийняття ефективного національного законодавства у сфері ІР-прав. Становить інтерес розгляд національного законодавства у цій галузі порівняно з законодавством Франції, однієї з найбільш економічно розвинених країн світу.

Особливості регулювання ІР-права у Франції та в Україні. Французьке ІР-право має єдиний кодифікований закон – ІР-Кодекс. Крім того, законодавство, що регулює питання у цій сфері, представлене Конституцією, законами, декретами, ордонансами, постановами та іншими нормативно-правовими актами. Єдиного кодифікованого закону в Україні немає. Система джерел відповідного законодавства у сфері охорони та використання ІР в Україні включає Конституцію, галузеві акти, закони та інші нормативно-правові акти. Перевагою Уніфікованого закону є те, що він комплексно регулює питання, пов'язані зі стандартизацією, і є простим у використанні. Французький Республіканський ІР-кодекс забезпечує правову охорону прав на об'єкти промислової власності, а також авторського права та суміжних прав.

Франція має більш комплексну систему захисту ІР-прав, ніж Україна. Це пов'язано з відносно тривалим досвідом розвитку Франції у цій сфері.

Слід зазначити, що останніми роками Україна вжила певних заходів для посилення рівня захисту ІР-прав. Стратегія сталого розвитку «Україна– 2020» спрямована на реформування системи правової ІР-охорони. Концепція реформування державної системи правової ІР-охорони в Україні, схвалена Урядом України, передбачає внесення змін до Закону «Про правову охорону прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» та розвиток національного законодавства шляхом створення Комісії з ІР-питань. Це забезпечить запровадження ефективних механізмів захисту ІР-прав.

Основними проблемами розвитку ІР-ринку в Україні є (складено авторами на основі даних [10]):

- 1) Інституційні проблеми;

- 2) Інфраструктурні проблеми;
- 3) Нормативно-правові проблеми.

Аналіз порушень прав інтелектуальної власності здійснив EUIPO [16]. На основі цих даних виявлено, що 15% власників зареєстрованих ІР-прав повідомили, що постраждали від порушення відповідних прав. Такі порушення найчастіше відбувалися з торговельними марками (14%). Було здійснено порушення щодо патентів і дизайну (по 10%) та корисної моделі – 7%. Найменш поширеними були порушення прав селекціонерів/прав на сорти рослин – 2%.

Порушення ІР-прав найбільш впливали на усвідомлення потреби у захисті цих прав, що становило 46%. Так само аналізоване явище вплинуло на втрату обороту – 36%, збиток репутації компанії – 31% та втрату конкурентних переваг.

Важливою складовою аналізу є захист порушених ІР-прав та способи їх вирішення. Статистичні дані є наступними (складено авторами на основі даних EUIPO [16]):

- 1) Прямі переговори – 43%;
- 2) Повідомлення про припинення порушення - 31%;
- 3) Судові процедури - 29%;
- 4) Посередництво - 22%;
- 5) Запит на втручання органів влади - 18%;
- 6) Інші процедури перед ІР-відомством - 17%.

Як бачимо, найпоширенішими способами захисту ІР-прав в ЄС є прямі переговори з порушником (43%), направлення повідомлення (31%) та ініціювання судового розгляду (29%).

Найпоширенішими причинами небажання ініціювати судовий розгляд для захисту порушених ІР-прав є те, що ця процедура займає занадто багато часу (33%), судовий розгляд є дорогим (26%) та малоімовірність отримання компенсації (22%). Найменш поширеними причинами є ризик програшу справи (13%), розголошення конфіденційної інформації (11%) та шкода репутації,

спричинена розголосом справи (5%).

Тому пропонується класифікувати способи захисту ІР-прав на три групи, залежно від їх предмету:

1. Припиняючі — спрямовані на припинення порушення ІР-прав;
2. Відновлювальні — спрямовані на відновлення становища, яке існувало до порушення ІР-права;
3. Компенсаційні — спрямовані на відшкодування правовласнику майнових збитків та/або моральної шкоди, яких він зазнав внаслідок порушення ІР-права.

Серед способів захисту ІР-прав особливу увагу слід звернути на судові заборони, що забороняють дії, які порушують або загрожують порушенням прав особи. Судові заборони повинні надаватися лише після того, як правовласник доведе з «достатнім ступенем впевненості», використовуючи наявні докази, що порушення його права є «неминучим». Під час судового розгляду також повинна існувати можливість отримання судової заборони на вчинення протиправних дій. На це є низка причин: незаконне використання, крадіжка та підробка об'єктів авторського права, патентів, торговельних марок та інших об'єктів ІР-права; затягування судових процесів у поєднанні з недовірою до медіації; груба необізнаність громадськості, бізнесу та інших осіб про важливість захисту ІР-прав.

Початок повномасштабної війни в Україні зумовив внесення коректив у ІР-захист. Зроблено зміни до Цивільного кодексу України щодо застосування засобів захисту ІР-прав. Зокрема, додано положення, яке дозволяє замінити засіб захисту тимчасовим фінансовим стягненням у випадках умисного або необережного порушення ІР-прав. Розмір штрафу визначається судом як сума винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання оспорюваного об'єкта ІР-права, і має бути розумно задовільною для позивача. Термін «тимчасове фінансове стягнення» замінено на «компенсацію» та визначено спосіб розкриття інформації про порушення ІР-прав.

До Господарського процесуального кодексу України додано статтю, яка

дозволяє суду на вимогу позивача вимагати розкриття інформації про джерело та мережу розповсюдження товарів чи послуг, що порушують ІР-права. Ця інформація включає назву та адресу ймовірного виробника, дистриб'ютора або попереднього власника товарів чи послуг, про які йдеться. Запити позивачів повинні обмежуватися інформацією, необхідною для встановлення джерела та мережі розповсюдження товарів чи послуг.

Відповідно до зміненого Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), якщо є достатні підстави вважати, що товари або послуги порушують ІР-права, суд може на прохання позивача видати наказ про витребування інформації про джерело та мережу розповсюдження товарів або послуг, що порушують ІР-права. Клопотання заявника повинно містити не тільки необхідну інформацію про джерело і розповсюдження неправомірних товарів або послуг, а й інформацію про осіб, які беруть участь у їх виробництві, розповсюдженні та торгівлі.

Основною метою Закону є вдосконалення системи захисту ІР-прав шляхом уточнення положень та внесення змін до законодавства. Українські пісні, книги та інші твори мистецтва завжди збагачували та урізноманітнювали нашу культуру. Хоча українські мистецькі твори є джерелом національної гордості, вони також є об'єктом плагіату та порушення авторських прав.

Така ситуація є неприйнятною, але чи існують ефективні механізми запобігання порушенню ІР-прав. У зв'язку з цим українська влада повинна вжити заходів для захисту ІР-прав своїх громадян та компенсації за втрачену ІР. Одним із можливих шляхів є більш широке використання електронних технологій та впровадження заходів цифрової безпеки під час реєстрації порушень ІР-прав.

Однак для боротьби з ІР-крадіжками потрібен ширший підхід. Важливо інформувати громадськість про необхідність ІР-захисту. Наприклад, шляхом організації інформаційних кампаній, надання доступу до легальних джерел творів, захищених авторським правом, та забезпечення доступу до правової допомоги.

Для ефективного захисту ІР-прав Україні необхідно приділяти більше уваги вдосконаленню національного законодавства, посиленню боротьби з порушеннями та належному реагуванню на порушення.

Загалом, захист прав інтелектуальної власності є важливим елементом економічного та культурного розвитку країни. Тому Україні необхідно приділяти більше уваги цьому питанню, забезпечувати ефективний захист ІР-прав та залучати міжнародну спільноту до співпраці у цій сфері.

Під методами та формами адміністративно-правового регулювання реалізації ІР-права найчастіше розуміють способи, засоби або інструменти, що використовуються органами державної влади для регулювання реалізації ІР-права. Йдеться про способи впливу держави, зокрема виконавчої влади, на відносини суб'єктів захисту ІР-прав за допомогою адміністративно- правового регулювання.

Очевидно, що в теперішній час існують досить різноманітні економічні відносини, методи та форми, притаманні сучасному світу. В одній з попередніх публікацій було детально проаналізовано нормативно-правову базу, що забезпечує регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері та виявлено проблемні питання у правосуб'єктності державних інспекторів [17].

Перш ніж перейти до розгляду цього питання, слід підкреслити, що методи правового регулювання у судовій практиці охоплюють багато різних аспектів.

Класично в адміністративному праві розрізняють такі види адміністративно- правових методів впливу на суспільні відносини: приписи, заборони та дозволи. Існує й інша класифікація видів методів адміністративно-правового регулювання.

Враховуючи особливості адміністративного права, які полягають у регулюванні владних відносин, що характеризуються нерівністю суб'єктів правовідносин, підпорядкованістю суб'єкта суб'єкту адміністративно-правового регулювання, одностороннім характером адміністративно-правового регулювання, основним методом тут вважаємо метод зобов'язання.

Адміністративні та законодавчі механізми захисту ІР-прав видаються суперечливим явищем, яке вступає в протиріччя з автономією, свободою та рівністю, з одного боку, та підпорядкуванням, контролем і регулюванням, з іншого. Поєднання цих суперечливих явищ чітко простежується в процесі порівняння цивільного та адміністративного права.

Цивільно-правові норми спрямовані на забезпечення безпеки економічних відносин, а не на реалізацію економічної політики держави і характеризуються такими принципами, як автономія волі учасників економічних відносин, свобода договору та юридична відповідальність за свої дії. Фактично воно не регулює відносини в ІР-сфері, а лише встановлює межі взаємодії між суб'єктами, необхідні для забезпечення прав і гарантій захисту власності.

Адміністративне право, з іншого боку, є регулюванням у вузькому розумінні цього терміну, воно безпосередньо впливає на суб'єктів через приписи, обмеження та заборони, раціоналізує економічні відносини та контролює поведінку з метою запобігання негативному впливу на економіку, соціальний мир та безпеку. Воно є вертикальним за своєю природою і не бере до уваги автономію чи волю суб'єкта регулювання. Іншими словами, це явно прескриптивний підхід. Нині адміністративне право взяло на озброєння незвичний інструмент, по суті запозичений з цивільного права, в контексті захисту ІР-прав.

У сучасному світі складних і різноманітних економічних відносин у сфері інтелектуальної власності держава змушена вдаватися до більш м'яких форм регулювання діяльності, які характерні для цивільно-правових форм регулювання, через низку причин. По-перше, для різних правових інструментів регулювання характерні такі методи, як координація, заохочення та переконання.

Найпомітнішою формою, яка не є типовою для адміністративного права, є договірна форма правового регулювання, що зустрічається в межах державно-приватного партнерства. Адміністративне право сьогодні використовує не лише природні засоби вертикального регулювання – накази та заборони, а й

цивільно- правову форму, тобто волю. Право також використовує горизонтальне регулювання, яке характеризується такими принципами, як узгодження волі та рівність сторін.

Ще одним відступом від принципу вертикального регулювання відносин за допомогою приписів і заборон, що характеризує адміністративно-законодавче регулювання захисту ІР-прав, є державна (фінансова або матеріальна) підтримка організацій приватного сектору у сфері захисту ІР-прав. Різноманітні програми підтримки підприємництва не встановлюють правил для організацій, а натомість створюють стимули. Приклади таких заходів можна знайти в податковому, митному та антимонопольному законодавстві. Така підтримка може надаватися за допомогою правових заходів (скасування ліцензій). Вона також реалізується через організаційно- економічні заходи (надання фінансових субсидій).

Отже, адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав як процесу, що реалізується в певному контексті, є складним як за змістом, так і за структурою.

Як складова процесу, захист ІР-прав характеризується низкою стадій, що постійно змінюються, пов'язаних із відтворенням та реалізацією певних заходів. Система адміністративно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності є неоднорідною та різноманітною. З огляду на відмінності у правовому інструментарії, наявному у сферах публічного та приватного права, існують суттєві особливості у співвідношенні публічного та приватного права з точки зору предмету та змісту, а також відмінності у механізмах адміністративно-правового регулювання охорони. З механістичної точки зору адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав можна описати як процес, що складається з постійно змінюваних стадій з фіксованим часовим лімітом і наявністю домінуючого впливу, спрямованого на досягнення цілей захисту. Основною метою адміністративно-правового захисту є досягнення балансу інтересів суб'єктів суспільних відносин, врегульованих правовими нормами. В основі існуючої правової конструкції у сфері ІР-охорони

лежать інтереси авторів, інших правовласників, громадян як споживачів продукції, держави, зацікавленої у встановленні режиму правопорядку і законності в ІР-сфері, та всіх інших учасників правовідносин у сфері створення і використання ІР-об'єктів. Між засобами індивідуалізації має бути досягнутий гармонійний баланс інтересів.

Перспектива подальших досліджень правового механізму захисту інтелектуальної власності полягає у вивченні та аналізі позитивного досвіду держав-членів ЄС щодо правового регулювання ІР-відносин, особливо конкретних обставин реалізації. Охорона авторського права та суміжних прав у цифровому середовищі, правова охорона комп'ютерних програм і баз даних, винаходів, компонування напівпровідникової продукції, географічних зазначень тощо. Це позитивно вплине на розвиток вітчизняної цивілістичної доктрини у сфері ІР-права та сприятиме подальшому вдосконаленню національного законодавства України в ІР-сфері та формуванню єдиної правозастосовної практики.

1.2. Проблеми методичного забезпечення судових експертиз

Чинний Закон України «Про судову експертизу» (далі – закон про СЕ) не надто багато уваги приділяє відносинами методичного забезпечення судово-експертної діяльності (далі – СЕД), згадуючи про нього у статтях про: 1) організацію науково-методичного забезпечення СЕД (ст. 8); 2) атестацію та державну реєстрацію методик проведення судових експертиз (ст. 8) (на підзаконному рівні – постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 № 595); 3) видання міжвідомчого науково-методичного збірника «Криміналістика та судова експертиза» (ст. 8); 4) атестацію судового експерта (участь у розробках методичної бази судової експертизи, ст. 16); 5) участь підприємств, установ, організацій у створенні й оновленні методичної бази судової експертизи (ст. 20).

Методики судових експертиз розробляються державними спеціалізованими установами, визначеними ст. 7 закону про СЕ, та судовими

експертами, які не є працівниками зазначених установ. У разі потреби до розроблення методик залучаються провідні фахівці з відповідних галузей знань за їх згодою. Державна реєстрація методик проводиться Міністерством юстиції України (далі – Мін'юст), яке є держателем Реєстру методик проведення судових експертиз і визначає організаційні та методологічні принципи його ведення відповідно до наказу Мін'юсту від 02.10.2008 № 1666/5.

Згідно із Положенням, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) (наказ МВС від 03.11.2015 № 1343) відповідно до покладених на неї завдань, серед іншого, здійснює науково-методичне забезпечення СЕД, у тому числі розробляє методики проведення судових експертиз, стандарти, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти.

Крім того, п. 16 розд. 1 відомчої Інструкції (наказ МВС від 17.07.2017 р. № 591) передбачає, що під час проведення судової експертизи або експертного дослідження з метою виконання певного завдання експертами застосовуються:

- 1) відповідні методи дослідження (загальні, загальнонаукові, спеціальні);
- 2) методики проведення судової експертизи;
- 3) нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України);
- 4) чинні стандарти УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови СРСР;
- 5) науково-технічна, довідкова література, програмні продукти, мережа Інтернет тощо.

При цьому, слід враховувати, що перелік методик проведення судової експертизи, які застосовувалися під час проведення дослідження, із зазначенням їх реєстраційних кодів та назв згідно з Реєстром методик проведення судової експертизи й інших науково-методичних та інформаційних джерел, що використовувалися під час проведення дослідження, оформлених за

бібліографічними правилами, відноситься до обов'язкової інформації, що має зазначатися у вступній частині висновку експерта.

Основними напрямками наукової, науково-дослідної, науково-технічної та прикладної діяльності в Експертній службі МВС, як встановлено у наказі від 29.12.2021 № 63-ЕС-н «Про затвердження Положення про наукову діяльність в Експертній службі МВС», є розроблення та впровадження в практичну діяльність науково-методичних, науково-практичних, довідкових, інформаційних та інших матеріалів. Науково-методичні матеріали, як результат діяльності працівників установ Експертної служби МВС, можуть бути реалізовані (зафіксовані) у різних видах (формах), у тому числі й таких, як: довідник; інформаційний лист; методика проведення судової експертизи; методичний лист; методичні рекомендації, poradnik; практичний посібник тощо.

Крім того, згідно із п. 1 р. IX вказаного Положення, працівники установ Експертної служби МВС мають право створювати об'єкти права інтелектуальної власності, до переліку яких, відповідно до ст. 420 ЦК України, входять «літературні та художні твори».

Останнє поняття, у формі якого переважно й розробляються і оформлюються матеріали методичного забезпечення СЕД, розкривається у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24.07.1971, змінений 02.10.1979) та ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», де під об'єктами авторського права визнаються твори у галузі науки, літератури і мистецтва, серед яких є літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо).

Тобто, матеріали методичного забезпечення СЕД, як результат діяльності працівників установ Експертної служби МВС, можуть виступати в якості об'єктів авторського права.

Останнє, у разі позитивного рішення Національного ІР-органу (наразі це – Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, раніше

- Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»), засвідчується свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір.

У той же час, згідно із Порядком державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір (постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756), запис про реєстрацію цього права, що заноситься до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір, містить, серед іншого, й такі відомості як дані про створення твору (за службовим завданням, за договором, з власної ініціативи).

У цьому аспекті надзвичайно актуальним уявляється проблема створення службових творів науково-методичного характеру та авторського права на них, правовий режим якого був суттєво змінений у зв'язку із прийняттям закону № 1667-IX від 15.07.2021 р., та його співвідношення із термінами «ініціативне розроблення» та «ініціатива підрозділу».

1.3. Актуальні питання навчання судових експертів Експертної служби МВС України

Виходячи з визначення чинним Законом України «Про судову експертизу» [18, ст. 1] (далі – закон про СЕ) поняття «судова експертиза», для обраної теми дослідження можна виділити такі його ознаки:

- 1) судова експертиза - це дослідження;
- 2) проведення дослідження здійснюється на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо.

Натомість, термін «навчання» вживається у законі про СЕ лише один раз – у ч. 2 ст. 21 відносно необхідності «проходити навчання» фахівцями, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і мають на меті здійснювати експертну діяльність, з відповідної експертної спеціальності. Вказані суб'єкти мають пройти таке навчання в державних спеціалізованих установах (далі – ДСУ) Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст) з урахуванням обмежень, передбачених законом.

В той же час, у ч. 3 ст. 10 закону про СЕ, цю вимогу викладено по іншому,

а саме – «пройшли відповідну підготовку» в ДСУ Мін'юсту, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у порядку, передбаченому цим законом.

Тобто, по перше, є очевидним ототожнення у судово-експертному законодавстві категорій «проходження навчання» та «проходження підготовки».

По-друге, зі змісту закону про СЕ неможливо віднайти кореляцію між вказаними навчальними процедурами та їх практичним втіленням у процесуальних діях – «проведення дослідження на основі спеціальних знань».

По третє, закон про СЕ вживає, окрім поняття «спеціальні знання» низку й інших близьких, і як слідує з його приписів, також ототожнених понять, як то:

- «необхідні знання» (ст. 10);
- «професійні знання» (ст. 21);
- «відповідна галузь знань» (ст. 7, 9, 10).

Тож, в умовах відсутності законодавчого розкриття значення перелічених термінів і понять, їх співвідношення, це завдання має не тільки теоретичний а й цілком актуальний практичний характер, спрямований на сприяння вирішенню можливих проблем у правозастосовних та судових відносинах.

Поняття «навчання» і «підготовка» щодо судових експертів та їх співвідношення. У попередньому дослідженні автори розглядали питання суб'єктного складу та термінологічні питання відносин з підвищення кваліфікації судових експертів [19], де зверталася увага на термін «професійне навчання працівників», який вживається у Законі України «Про професійний розвиток працівників» [20]. Крім того, зі змісту його дефініції також можна виокремити дві важливі ознаки:

- 1) професійне навчання – це процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань;
- 2) процес навчання включає первинну професійну підготовку працівників.

Слід відмітити, що у вказаному законі є застереження, відповідно до якого,

первинна професійна підготовка не входить до складу професійного навчання працівників, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів і фахівців.

Отже, в даному випадку, відносно судових експертів, навчання доречно розглядати в аспекті освіти дорослих - складової освіти впродовж життя, спрямованої на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки. Згідно зі ст. 18 Закону України «Про освіту» [21] одними із її складників є післядипломна освіта і професійне навчання працівників.

Остання, як зазначено вище, по відношенню до судових експертів передбачає лише перепідготовку, стажування, спеціалізацію та підвищення кваліфікації і може організовуватися на договірних умовах у закладах вищої освіти [20] (далі – ЗВО). Відтак, мова може йти про підготовку (навчання) судових експертів як післядипломну освіту, що передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої освіти та практичного досвіду.

В свою чергу, післядипломна освіта має й внутрішню диференціацію форм здійснення, серед яких включена спеціалізація - профільна спеціалізована підготовка з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності [21].

Звернемо увагу на те, що в освітньому законодавстві термін «навчання» як такий не розкривається. Більше того, на законодавчому рівні відсутня і власне дефініція «освіта». Тому лише на прикладі розкриття особливого виду, а саме – «інклюзивне навчання», можна стверджувати, що навчання є системою освітніх послуг, гарантованих державою. Розумінню подальших зв'язків ланки «освіта» - «навчання» сприяють наведені у Законі України «Про освіту» наступні поняття [21, ст.1]:

- 1) освітня послуга - комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають

визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання;

2) результати навчання - знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Виходячи з тлумачення І.О. Большакової, яка розглядає освіту як процес опанування людиною соціального досвіду шляхом навчання й виховання, які є складовою частиною освіти, та як результат присвоєння особистістю цього досвіду [22, с. 12], можна стверджувати, що навчання є невід'ємною складовою частиною освіти, одним із способів її отримання.

Щодо поняття «підготовка», яке переважно вживається у законі про СЕ та на підзаконному рівні, яким регулюються, серед іншого [23] порядок та умови присвоєння кваліфікації судового експерта з певного виду судової експертизи (експертної спеціальності) працівникам Експертної служби МВС (далі – ЕС МВС), які перебувають на посадах, що передбачають їх залучення до організації та проведення судових експертиз, і проходять підготовку з метою атестації їх як судових експертів, слід зазначити наступне.

Виходячи з припису ч. 2 ст. 10 та ч. 1 ст. 21 закону про СЕ, за ознакою суб'єктів підготовки, слід розрізняти наступні її види:

а) підготовка фахівців, які не мають вищої освіти, для ДСУ, що проводять судові експертизи, яка здійснюється ЗВО;

б) підготовка фахівців, які мають відповідну вищу освіту, для отримання кваліфікації судового експерта з певної спеціальності.

У першому випадку підготовку судового експерта слід розглядати як первинну, тобто – здобуття особою вищої освіти, яка відповідає виду експертної спеціальності. У другому випадку така підготовка має розглядатися як спеціальна (спеціалізована) - здобуття особою з вищою освітою профільної здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах

спеціальності, яка відповідає вимогам з присвоєння кваліфікації судового експерта.

Останній вид підготовки передбачає два види суб'єктів: - працівники ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта вперше; - працівники ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта за іншим видом судової експертизи (експертної спеціальності); - працівники ЕС МВС, які були тимчасово (безстроково) позбавлені кваліфікації судового експерта та претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта.

Цікавим є досвід транспортного законодавства, яке вживає термін «підготовка водіїв» у такому значенні – «забезпечення закладами одержання громадянами знань ..., вмінь і навичок керування транспортним засобом» [24].

Тож, в нашому випадку, під поняттям «підготовка працівників ЕС МВС» пропонується розуміти систему їх навчання знанням, умінням і навичкам експертного провадження - проведення судової експертизи, експертних досліджень та оформлення їх результатів, для отримання кваліфікації судового експерта, якої вони не мали, або мали та були тимчасово (безстроково) позбавлені, або за іншим видом судової експертизи (експертної спеціальності).

Склад системи та види підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта. Система підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта вперше включає не лише навчальний (освітній) процес, а й низку інших складових процедур, які у підсумку утворюють склад цієї системи із встановленням відповідних суб'єктів, їх прав і обов'язків.

1. Організаційно-навчальний етап - формування папки-справи підготовки працівника ЕС МВС. Справа реєструється в підрозділі документального забезпечення та містить набір документів, передбачений Порядком підготовки [23, п. 3 гл. 2].

2. Навчальний етап – навчання працівника за програмами підготовки судового експерта за відповідною експертною спеціальністю.

3. Післянавчальний етап: 3.1) стадія оформлення та подання документів для розгляду питання про присвоєння кваліфікації судового експерта до Експертно-кваліфікаційної комісії МВС (далі – ЕКК) в електронному вигляді; 3.2) стадія перевірки правильності оформлення поданих документів уповноваженим секретарем ЕКК та занесення результатів перевірки до протоколу.

4. Організаційно-екзаменаційний етап: 4.1) стадія прийняття рішення про допуск працівника до кваліфікаційного іспиту головою (заступником голови) ЕКК; 4.2) стадія включення уповноваженим секретарем ЕКК до порядку денного засідання ЕКК із розгляду питання про присвоєння кваліфікації судового експерта кандидатури працівника;

5. Екзаменаційний етап: 5.1) стадія складання кваліфікаційного іспиту працівником в усній формі; 5.2) стадія оцінки результатів екзамену; 5.3) стадія оформлення відомості кваліфікаційного іспиту; 5.4) стадія складання протоколу засідання ЕКК за результатами кваліфікаційного іспиту; 5.5) стадія присвоєння кваліфікації судового експерта.

6. Реєстраційний етап: 6.1) стадія видачі свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта; 6.2) стадія реєстрації свідоцтва в журналі обліку; 6.3) стадія включення до державного Реєстру атестованих судових експертів.

Види підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта пропонується класифікувати за такими критеріями:

1. За формою навчання: 1.1) індивідуальна (самостійна) підготовка; 1.2) стажування; 1.3) курсові збори; 1.4) комбінована підготовка (проходження кількох видів підготовки одночасно).

2. За обсягом навчання: 2.1) основна підготовка; 2.2) додаткова підготовка.

3. За часом підготовки: 3.1) основна повторна підготовка; 3.2) додаткова повторна підготовка.

4. За строком підготовки: 4.1) звичайна основна підготовка – до 3 місяців; 4.2) подовжена основна підготовка – до 6 місяців; 4.3) звичайна додаткова підготовка – до 1 місяця; 4.4) подовжена додаткова підготовка – до 2-3 місяців.

5. За формою кваліфікаційного іспиту: 5.1) підготовка зі складанням іспиту очно; 5.2) підготовка зі складанням іспиту в режимі відеоконференції.

Таким чином, в результаті розгляду окремих актуальних питань навчання судових експертів ЕС МВС: - встановлено, що у судово-експертному законодавстві термін «навчання» відносно працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта не вживається, натомість даний процес розуміється як «підготовка працівників»; - сформульовано поняття «підготовка працівників ЕС МВС»; - розкрито склад системи підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта вперше; - запропоновано класифікацію видів підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта.

Висновки до розділу 1.

1. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав як процесу, що реалізується в певному контексті, є складним як за змістом, так і за структурою.

2. Аргументовано, що як складова процесу, захист ІР-прав характеризується низкою стадій, що постійно змінюються, пов'язаних із відтворенням та реалізацією певних заходів. Система адміністративно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності є неоднорідною та різноманітною. З огляду на відмінності у правовому інструментарії, наявному у сферах публічного та приватного права, існують суттєві особливості у співвідношенні публічного та приватного права з точки зору предмету та змісту, а також відмінності у механізмах адміністративно-правового регулювання охорони.

3. Запропоновано, з механістичної точки зору, адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав описати як процес, що складається з постійно змінюваних стадій з фіксованим часовим лімітом і наявністю домінуючого впливу, спрямованого на досягнення цілей захисту. Основною метою адміністративно-правового захисту є досягнення балансу інтересів суб'єктів суспільних відносин, врегульованих правовими нормами.

4. Обґрунтовано, що в основі існуючої правової конструкції у сфері ІР-охорони лежать інтереси авторів, інших правовласників, громадян як споживачів продукції, держави, зацікавленої у встановленні режиму правопорядку і законності в ІР-сфері, та всіх інших учасників правовідносин у сфері створення і використання ІР-об'єктів. Між засобами індивідуалізації має бути досягнутий гармонійний баланс інтересів.

5. Встановлено, що у судово-експертному законодавстві термін «навчання» відносно працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта не вживається, натомість даний процес розуміється як «підготовка працівників».

6. Сформульовано поняття «підготовка працівників ЕС МВС».

7. Розкрито склад системи підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта вперше; - запропоновано класифікацію видів підготовки працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ІР-ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Перспективи вдосконалення окремих блоків ІР-законодавства

Одним з висновків та ключових аспектів аналізу регуляторного середовища, наведеного у Національній економічній стратегії на період до 2030 р. (далі – НЕС), є недостатній рівень захисту ІР-прав не дає змоги Україні реалізувати інноваційний потенціал [1]. Таке твердження підкреслюються наступними показниками:

1) за компонентом «Захист ІР-прав» Global Competitiveness Index 2019 Україна отримала лише 3,4 із 7 балів, посівши 118 місце у світі, - набагато нижче, ніж інші постсоціалістичні країни;

2) згідно з Міжнародним індексом прав власності (International Property Rights Index) 2019, незважаючи на відносно високий рівень захисту патентів (43 місце у світі), Україна сильно відстає за сприйняттям захисту ІР (105 місце), а також за показником піратства (93 місце);

3) Україна фігурує в Спеціальному звіті 301 Торговельного представництва США щодо захисту ІР як одна з країн, яка не забезпечує захист ІР-прав належним чином.

В той же час, у НЕС зазначається, що за останні роки Україна досягла певного прогресу в реформуванні системи захисту ІР, зокрема прийнято закони щодо реформи патентного законодавства, вдосконалення правової охорони та захисту торговельних марок, географічних зазначень, промислових зразків, закон щодо створення національного ІР-органу. Закони мають на меті наближення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог законодавства України щодо охорони прав на зазначені об'єкти з законодавством ЄС.

Серед завдань НЕС, за стратегічною ціллю 2 «Забезпечення прозорого та ефективного регулювання ринкових відносин», одним зі шляхів її досягнення визначено – «Забезпечення охорони і захисту ІР-прав», а саме:

- забезпечення повноцінного функціонування Національного ІР-органу;
- завершення приведення законодавства у сфері ІР-захисту до

законодавства ЄС, впровадження кращої європейської практики;

- формування ринку роялті, розвиток системи розширеного та обов'язкового колективного управління авторськими та (або) суміжними правами;

- забезпечення збирання, розподілу та виплати винагороди правовласникам (у музичній, аудіовізуальній та інших сферах) на умовах ефективності, прозорості та підзвітності правовласникам;

- удосконалення адміністративних процедур захисту ІР-прав;

- створення спеціалізованого підрозділу по боротьбі з порушеннями ІР-прав;

- удосконалення електронної державної реєстрації ІР-прав та цифровізація всіх процесів щодо охорони і захисту ІР-прав, а також щодо можливості отримання інформації про охорону і захист ІР-прав;

- удосконалення механізмів захисту ІР-прав від порушень з використанням Інтернету;

- завершення формування Вищого суду з ІР-питань, забезпечення його ефективного функціонування;

- підвищення обізнаності у сфері ІР-прав серед населення (навчальна та просвітницька діяльність);

- забезпечення ІР-сфери кваліфікованими фахівцями, у тому числі за допомогою розвитку проєкту «Національний навчальний ІР-центр» за підтримки Всесвітньої ІР-організації тощо.

Оскільки НЕС визнана основою під час розроблення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади планів заходів, проєктів програмних і стратегічних документів, проєктів законів та інших актів законодавства, вбачається актуальним розгляд перспектив вдосконалення окремих блоків ІР-законодавства, визнані науковцями та законотворцями в якості першочергових.

На думку А. Кодинця усунути існуючі недоліки законодавчих положень, подолати колізії та суперечності нормативного регулювання ІР-відносин

можливо та необхідно вже зараз у процесі реалізації Концепції оновлення ЦК України, підготовки змін до кодексу та перегляду існуючих засад законодавчого регулювання у сфері правової охорони ІР-об'єктів [2].

Втім, як показує практика, вітчизняний парламент обирає тактику реформування законодавства не від кодексу до закону, а як раз навпаки. Інша справа – чи є такий шлях виправданим, напевне, потребує окремої дискусії.

При визначенні перспектив розвитку законодавства, що регулює авторське право та суміжні права, авторами підкреслюється необхідність врахування європейського досвіду, а також запровадження прогресивних правових стандартів з урахуванням національних особливостей, а також рівня правової культури та правосвідомості громадян [3].

При цьому лише остання пропозиція подається як авторська, а перші дві – лише згодою із відповідними позиціями інших науковців.

Оцінюючи, в цілому дуже і дуже позитивно, нещодавні зміни в законодавстві щодо ІР-об'єктів О. Чернобай зазначив [4]:

1) Україна вийшла на фінішну пряму в реорганізації державного управління в цій галузі і запровадила дволанкову вертикаль, продовженням якої має стати створення єдиного центрального виконавчого органу в ІР-сфері;

2) внесення змін до законів щодо промислових зразків, торговельних марок і винаходів потребують виправлення певних теоретичних позицій;

3) зроблено якісно новий підхід до регламентації видів, умов надання правової охорони та захисту такого об'єкту як промисловий зразок; в недалекому майбутньому ми будемо мати справу з одним законом про засоби індивідуалізації;

4) заслуговують на особливу увагу по новому викладені норми стосовно процедур захисту права та того, що вважається порушенням прав на промисловий зразок, введення поняття незареєстрованого промислового зразка та такого критерію охороноздатності як «індивідуальний характер».

Присвятивши свою статтю проблематиці охорони ІР-прав та відповідальності за їх порушення, автори сформулювали в якості мети даної

роботи - дослідження основних положень, які стосуються адміністративно-правового забезпечення захисту прав інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності в Україні, а також аналіз сучасної системи захисту ІР-прав, зокрема авторських прав, суміжних прав та об'єктів промислової власності [5, с. 5, 6]. У підсумку дослідники дійшли висновку, що для подолання проблем, які існують у сфері ІР-захисту потрібно реформувати судову систему та покращувати законодавчу базу України [5, с. 11].

Подібний компілятивно-очевидний підхід до студентської наукової діяльності, підсумком якої є публікація заради публікації, навряд чи сприятиме пізнавально-творчому розвитку дослідницької складової майбутнього фахівця у сфері менеджменту та маркетингу.

Щодо питань вдосконалення ІР-законодавства, підготовлених до розгляду на пленарних засіданнях сьомої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, строки яких безумовно будуть скореговані, слід відзначити наступні проекти законів про [6]:

- 1) внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації окремих положень законодавства ЄС в ІР-сфері (№ 1199 від 29.08.2019, в редакції від 06.09.2019);
- 2) внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття, здійснення та захисту майнових ІР-прав (№ 2659 від 20.12.2019);
- 3) внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту ІР-прав (основний № 6464 від 24.12.2021; альтернативний № 6464-1 від 11.01.2022);
- 4) Вищий суд з ІР-питань (№ 6487 від 29.12.2021);
- 5) внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо уніфікації законодавства стосовно організації та діяльності Вищого суду з ІР-питань (№ 6488 від 29.12.2021).

2.2. ІР-Кодекс України: структура Загальної частини

У висновках напряму 3 «Регуляторне середовище» Стратегічного курсу економічної політики, наведених у Національній економічній стратегії (далі – НЕС) на період до 2030 р. [7] зазначено, що недостатній рівень захисту ІР-прав не дає змоги Україні реалізувати інноваційний потенціал. Наразі його рівень характеризують наступні показники [7]: 1) рейтинг «Глобальний інноваційний індекс 2020» - 45 місце, 2 місце серед країн з доходом нижче середнього; у субіндексах - плюс 20 позицій в «Освіті» та плюс 10 в «R&D» (Research and Development); 2) компонент «Захист прав ІВ» Global Competitiveness Index 2019 - 3,4 із 7 балів, 118 місце у світі; 3) Міжнародний індекс прав власності (International Property Rights Index) 2019 за сприйняттям ІР-захисту - 105 місце; за показником піратства - 93 місце; рівень захисту патентів - 43 місце у світі; 4) Спеціальний звіт 301 Торговельного представництва США щодо захисту ІВ - країна, яка не забезпечує захист ІР-прав належним чином; у списку 2019 р. Україну віднесено до «пріоритетних спостерігачів».

Попри таке становище, за останні роки Україна досягла певного прогресу в реформуванні системи ІР-захисту. Зокрема прийнято закони щодо: - реформи патентного законодавства [8, 9]; - вдосконалення правової охорони та захисту торговельних марок, географічних зазначень, промислових зразків, комп'ютерних програм тощо [10-12]; - створення Національного ІР-органу [13]; - окремих відносин у сфері авторського права та суміжних прав [14]; - захисту ІР-прав під час переміщення товарів через митний кордон України [15].

З метою захисту інтересів осіб в ІР-сфері під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією РФ проти України парламент також прийняв відповідний спеціальний законодавчий акт [16].

Прийнято за основу проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту ІР-прав, поданий КМУ [17, 18].

На підзаконному рівні визначено, що функції Національного ІР-органу буде виконувати державна організація «Український національний офіс

інтелектуальної власності та інновацій» [19].

Зазначені законодавчі зміни мають на меті наближення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог законодавства України щодо охорони прав на зазначені ІР-об'єкти з законодавством ЄС. Попри це, приведення законодавства у сфері ІР-захисту до законодавства ЄС та впровадження кращих європейських практик наразі не завершено. Крім того, уряд відзначає й низку інших проблем, які залишаються невирішеними в ІР-сфері: - не завершено гармонізацію у сфері авторського права та суміжних прав; - низька культура населення в ІР-сфері (брак розуміння важливості ІР-захисту населенням призводить до поширення піратства та підробок); - вищий суд з ІР-питань досі не розпочав роботу, а майбутнє цього органу залишається невизначеним [7].

Позиція Міністерства економіки України в реалізації НЕС полягає в тому, що першими кроками на цьому шляху має стати прийняття Стратегії розвитку ІР-сфери. Адже ІР може стати фундаментальним інструментом у створенні сприятливого середовища для інновацій, інвестицій, винахідництва та розвитку креативних галузей. Проект Стратегії розвитку ІР-сфери було розроблено за участю міжнародних та національних експертів і передбачає розкриття потужного потенціалу ІР-сфери, проведення інвентаризації ІР-об'єктів для подальшого захисту та комерціалізації. Стратегія – це перелік заходів, що будуть розроблені та імplementовані Урядом для стимулювання та посилення ефективного створення, розвитку, управління та ІР-охорони на національному рівні [20]. Стратегією також передбачені заходи щодо удосконалення вітчизняного законодавства в ІР-сфері та ІР-захист за кордоном. Одним з найбільш оптимальних шляхів реалізації цих заходів вбачається його кодифікація.

Питання кодифікації законодавства в ІР-сфері було й залишається актуальним для багатьох вітчизняних науковців та правничих шкіл. Серед численних публікацій з даної тематики можна хронологічно навести окремі з них, що безпосередньо торкалися дослідженню форми та змісту

кодифікаційного акту ІР-законодавства.

Так, ще на початку 2005 р., в аспекті адаптації законодавства України до правових норм ЄС, виконанні зобов'язань перед ЄС та Світовою Організацією Торгівлі, зокрема і в ІР-сфері, був проведений попередній аналіз проєкту Кодексу України «Про інтелектуальну власність», який у підсумку закінчився пропозицією продовжити роботу над проєктом Кодексу та винести його на громадське обговорення [21].

Цього ж року академік О.А. Підпригора, піддавши жорсткій критиці згаданий проєкт ІР-Кодексу, висловив, як уявляється, дуже важливу думку, за якою всі правила, всі правові норми, що стосуються охорони ІР-права, мають бути зосереджені в одному законодавчому акті. Безперечно, це мають бути лише основні правила чи норми, але вони повинні бути, їх поміщення в такому акті набагато полегшило б користування ІР-законодавством. Адже набагато зручніше, коли норми права, що стосуються того чи іншого об'єкта, викладені в одному законодавчому акті [22, с. 78].

У своїй статті [23, с.114] В.М. Крижна висловлює підтримку включення до ІР-Кодексу окрім норм приватного права також і положень публічного права.

У колективній монографії науковців Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України досліджено теоретико-прикладні підходи до систематизації законодавства в ІР-сфері з метою вирішення питання щодо проведення його кодифікації [24].

Р.Б. Шишка вважає, що ІР-Кодекс має бути комплексним і охоплювати інноваційний напрям. Тим більше, що законодавство у цих сферах стабілізувалось і сформувались їх окремі підгалузі та їх інститути, виокремились матеріально-правовий та процесуально-правовий напрямки [25, с. 89].

Одним із найбільш ефективних способів вирішення проблем законодавства в ІР-сфері Р.О. Стефанчук вважає прийняття єдиного кодифікованого законодавчого акту — Кодексу законів про ІР, який би об'єднав і консолідував усі норми стосовно здійснення та захисту ІР-прав, що, з одного боку,

полегшило б пошук необхідних положень, а з другого — сприяло б однозначному правозастосуванню [26, с. 90].

З урахуванням наукових розробок та зарубіжного досвіду позиція А.О. Шашкової полягає в тому, що на сучасному етапі реформування ІР-сфери доцільним та необхідним є прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акту – ІР-Кодексу України, який би не лише регламентував цивільно-правову складову, а й якісно та повноцінно визначав адміністративно-правове регулювання діяльності в ІР-сфері в Україні [27, с.35].

М.Ю. Потоцький вважає перспективним засобом вирішення відповідного завдання кодифікацію нормативного матеріалу шляхом поєднання в єдиному акті загальних та спеціальних матеріальних норм, процедурних норм, а також процесуальних норм, які б визначали юрисдикцію та повноваження Вищого суду з ІР-питань, встановлювали порядок здійснення інтелектуально-правового судочинства [28, с. 14].

На думку А.В. Шабаліна кодифікований акт в ІР-сфері повинен існувати разом зі спеціальним законодавством щодо означеної сфери, оскільки такий підхід є більш доцільним щодо спеціальних об'єктів ІР-права та європейської моделі права [29, с. 79].

На сучасному етапі розвитку правового регулювання ІР-відносин, за позиції І.Ф. Коваль, перспективними вбачаються два альтернативні підходи до кодифікації досліджуваного законодавства: 1) у межах чинних ЦК України і ГК України з огляду на розмежування предметів їх регулювання; 2) в напрямі окремих кодифікацій авторського права і права промислової власності як інститутів ІР-права [30, с.124].

Тож, за подібної варіативності вітчизняних наукових підходів щодо змісту і форми кодифікованого акту ІР-законодавства на суб'єктів нормотворчості очікує не простий вибір.

За авторською позицією ІР-Кодекс України має бути єдиним, внутрішньо цілісним нормативно-правовим актом, який забезпечує правове регулювання всієї сукупності ІР-відносин. ІР-Кодекс слід розглядати як спеціальний,

внутрішньогалузевий, в якому матимуть місце і приватно- і публічно-правові норми. Структурно ІР-Кодекс має бути поділений, за аналогією ЦК України, на книги, кожна з яких, окрім першої, буде присвячена певному виду ІР-об'єкту та/чи ІР-діяльності, поведінці відповідних ІР-суб'єктів.

У Книзі першій ІР-Кодексу «Загальні положення» слід зосередити норми, які: 1) встановлюють принципи і загальні положення ІР-права; 2) визначають його основні інститути; 3) застосовуються до всіх ІР-об'єктів. Це мають бути статті, присвячені завданню ІР-Кодексу, національному та європейському ІР-законодавству, міжнародним ІР-договорам та ІР-праву, ІР-об'єктам та ІР-суб'єктам, підстави виникнення (набуття), види, строк дії, здійснення, передача, перехід, порушення, захист ІР-прав тощо.

Книга четверта ЦК України має бути декодифікована у формі абляції (вимивання) шляхом перенесення його нормативно-правового матеріалу (глав, статей) до відповідних структурних частин ІР-Кодексу.

2.3. Євроінтеграційні перспективи національного ІР-законодавства

Євроінтеграційні зобов'язання України в сфері ІР-права, набуті з підписанням Угоди про Асоціацію (далі – УпА) з ЄС від 16.09.2014 р. [31], отримали новий рівень актуалізації 23.06.2022 р. коли 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС.

Слід зазначити, що євроінтеграційні перспективи національного ІР-законодавства були окреслені ще у Концепції реформування державної системи правової ІР-охорони [32], до основних напрямів реалізації якої було віднесено й удосконалення національного законодавства та його гармонізація до законодавства ЄС, а також удосконалення законодавства щодо механізму та порядку зарахування зборів за дії, пов'язані з охороною прав на ІР-об'єкти, з урахуванням положень міжнародних договорів України.

При цьому, удосконалення національного ІР-законодавства та його гармонізація із законодавством ЄС має здійснюватиметься шляхом:

- 1) виконання плану заходів з виконання УпА [33];

2) забезпечення створення умов, необхідних для функціонування режиму зони вільної торгівлі (з 04.06.2022 р. у торгівлі між Україною та ЄС застосовуються умови, передбачені Регламентом Європейського Парламенту та Ради № 2022/870 від 30.05.2022 р. про тимчасову лібералізацію торгівлі, яка доповнює торгові поступки, що застосовуються до української продукції відповідно до УПА [34]);

3) внесення змін до законодавства щодо: - правової охорони об'єктів авторського права та суміжних прав (далі – АСП), винаходів, корисних моделей, промислових зразків, комерційних позначень (торговельних марок, географічних зазначень, фірмових найменувань) з урахуванням досвіду держав ЄС; - - порядку розподілу прав на ІР-об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, договору за замовленням, за рахунок коштів державного бюджету; - захисту ІР-прав, в тому числі щодо захисту АСП в Інтернеті; - відповідальності за порушення ІР-прав (зміни до КК України та КпАП України).

Щодо останнього відзначимо, що 29.12.2022 р. в Україні набрав чинності закон, який має на меті, по-перше, посилити адміністративну та кримінальну відповідальності за порушення АСП та, по-друге, виключити ці ж види юридичної відповідальності за відсутність маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних [35].

Майже одночасно з ним (01.01.2023) набрала чинності нова редакція Закону України «Про авторське право і суміжні права» [36] (далі – закон про АСП), мета якого є набагато ширшою і полягає в удосконаленні правового регулювання питань стосовно здійснення та захисту особистих немайнових та майнових прав суб'єктів АСП, серед яких: - гармонізація положень ЦК України, закону про АСП до норм законодавства ЄС в частині, що стосується забезпечення надійної правової охорони АСП; - усунення прогалин в чинному законодавстві, що перешкоджають реалізації окремих положень чинного законодавства, зокрема в частині забезпечення здійснення права слідування; -

удосконалення чинного законодавства в частині вирішення питань, що виникають на практиці та пов'язані зі здійсненням та захистом АСП.

Крім цього, в ІР-сфері Україною були прийняті й інші законодавчі акти, покликані в тій чи іншій мірі посилити гармонізацію з ІР-законодавством ЄС, а саме про:

1) вихід з Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту ІР та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту ІР [37];

2) внесення змін до деяких законів України щодо створення національного ІР-органу [38];

3) захист інтересів осіб у ІР-сфері під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією [39];

4) скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеогам, комп'ютерних програм, баз даних [40];

5) забезпечення збору доходу від прав організаціями колективного управління [41];

6) реформу патентного законодавства [42];

7) посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями [43];

8) особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів [44];

9) географічні зазначення спиртних напоїв [45];

10) приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства ЄС [46].

Не зважаючи на достатньо плідну роботу українського парламенту, згідно оприлюдненого Генеральним директором «Сусідство та переговори щодо

розширення ЄС» Європейської комісії (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations, DG NEAR) аналітичного звіту про відповідність України законодавству ЄС, ІР-законодавство України перебуває на початковому рівні відповідності стандартам ЄС [47].

Тож, певний інтерес представляє огляд проєктів законодавчих актів, які наразі знаходяться на розгляді у Верховній Раді України.

Серед них, найбільшу увагу привертає проєкт закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації окремих положень законодавства ЄС у ІР-сфері [48], який постановою парламенту № 2911-ІХ від 07.02.2023 р. включено до порядку денного і який спрямований на створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони ІР, здатної сформулювати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків і запропонувати дієві інструменти ІР-сфери як стимули для розвитку споріднених економічних та суспільних чинників.

Ще один проєкт закону спрямований на забезпечення ефективного правового механізму набуття, здійснення та захисту майнових ІР-прав в Україні, здатного забезпечити розумний баланс прав та законних інтересів творців об'єктів ІР-права, інших правоволодільців, осіб, які здійснюють використання зазначених об'єктів, що сприятиме розвитку творчої діяльності у літературній, науковій, технічній та інших сферах і комерціалізації результатів такої діяльності [49].

Надзвичайно важливим євроінтеграційним законопроєктом, спрямованим на посилення захисту ІР-прав, є проєкт, яким передбачається розв'язати ключову проблему - приведення положень актів цивільного, цивільного процесуального, господарського процесуального права та законодавства у ІР-сфері у відповідність до зобов'язань щодо захисту ІР-прав, взятих Україною за УПА [50]. 17.03.2023 р. до проєкту цього закону надано порівняльну таблицю для проведення другого читання.

Проєкт Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» розроблений з метою врегулювання правовідносин щодо організації

та діяльності названого суду. Зазначених цілей можна досягти завдяки унормуванню в окремому законі питань статусу, місцезнаходження, правової основи діяльності, завдань, повноважень та складу Вищого суду з ІР-питань оптимізації спеціальних вимог до судді цього суду, визначенню основ забезпечення діяльності Вищого суду з ІР-питань [51].

Прийняття цього проєкту зумовить необхідність виключення відповідних дублюючих правових норм, які містяться у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», адже утворення Вищого суду з ІР-питань потребує удосконалення норм чинного законодавства шляхом внесення змін, пов'язаних зі створенням та діяльністю цього суду, у тому числі серед іншого в частині визначення окремим законом спеціальних вимог до суддів цього суду [52].

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та підвищення прозорості ефективного управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» покликаний удосконалити систему збору та розподілу відрахувань на користь правовласників за рахунок внесення змін щодо прозорості системи зборів та сфер обов'язкового колективного управління об'єктами АСП [53].

Наступним законопроектом встановлюється гарантії застосування та впровадження досягнень селекційної справи у тваринницькій справі, а також доступ суб'єктів господарювання до досягнень в галузі племінного тваринництва [54].

Одразу чотири проєкти законів (основний та три альтернативних) мають на меті встановлення сприятливих умов для товаровиробників при реалізації харчових продуктів та подолання практик недобросовісної конкуренції у сфері поставок сільськогосподарської продукції [55-58].

Нарешті відмітимо й проєкт закону, що розроблений для забезпечення безперешкодної реалізації Антимонопольним комітетом України повноважень у сфері захисту економічної конкуренції та захисту від недобросовісної конкуренції, розвитку добросовісної конкуренції в Україні та побудови

прозорі економіки без монополій [59].

Окремої уваги заслуговує й приєднання України до Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів [60].

Отже, в умовах сьогодення порядок денний євроінтеграційного курсу України значно посилюється після набуття нашою країною статусу кандидата у члени ЄС. Останній передбачає взяття окремих додаткових зобов'язань, пов'язаних з адаптацією національного ІР-законодавства до всього комплексу законів ЄС, що включає матеріальні норми, політику, зокрема первинне та вторинне законодавство, а також прецедентне право ЄС.

Крім того, пропонується враховувати й новітні ІР-стандарти Всесвітньої ІР-організації (BOIB), зокрема: - Рекомендації щодо обробки даних інтелектуальної власності за допомогою JSON (JavaScript Object Notation) [61]; - Рекомендації щодо обміну даними про правовий статус промислових зразків [62]; - Рекомендований Стандарт для представлення переліків послідовностей нуклеотидів і амінокислот з використанням XML [63]; - Рекомендації щодо обробки ІР-інформації з використанням XML [64]; - Рекомендації щодо обробки та передачі ІР-даних з використанням web APIs [65]; - Рекомендований Стандарт щодо двобуквених кодів для представлення держав, інших адміністративних одиниць та міжурядових організацій [66] тощо.

Висновки до розділу 2.

1. Запропоновано авторська позиція щодо ІР-Кодексу України, який має бути єдиним, внутрішньо цілісним нормативно-правовим актом, який забезпечує правове регулювання всієї сукупності ІР-відносин. ІР-Кодекс слід розглядати як спеціальний, внутрішньогалузевий, в якому матимуть місце і приватно- і публічно-правові норми. Структурно ІР-Кодекс має бути поділений, за аналогією ЦК України, на книги, кожна з яких, окрім першої, буде присвячена певному виду ІР-об'єкту та/чи ІР-діяльності, поведінці відповідних

ІР-суб'єктів.

2. Запропоновано у Книзі першій ІР-Кодексу «Загальні положення» зосередити норми, які: 1) встановлюють принципи і загальні положення ІР-права; 2) визначають його основні інститути; 3) застосовуються до всіх ІР-об'єктів. Це мають бути статті, присвячені завданню ІР-Кодексу, національному та європейському ІР-законодавству, міжнародним ІР-договорам та ІР-праву, ІР-об'єктам та ІР-суб'єктам, підстави виникнення (набуття), види, строк дії, здійснення, передача, перехід, порушення, захист ІР-прав тощо.

3. Запропоновано Книгу четверту ЦК України декодифікувати у формі абляції (вимивання) шляхом перенесення його нормативно-правового матеріалу (глав, статей) до відповідних структурних частин ІР-Кодексу.

4. Обґрунтовано, що в умовах сьогодення порядок денний євроінтеграційного курсу України значно посилився після набуття нашою країною статусу кандидата у члени ЄС. Останній передбачає взяття окремих додаткових зобов'язань, пов'язаних з адаптацією національного ІР-законодавства до всього комплексу законів ЄС, що включає матеріальні норми, політику, зокрема первинне та вторинне законодавство, а також прецедентне право ЄС.

5. Запропоновано враховувати новітні ІР-стандарти Всесвітньої ІР-організації (ВОІВ), зокрема: - Рекомендації щодо обробки даних інтелектуальної власності за допомогою JSON (JavaScript Object Notation); - Рекомендації щодо обміну даними про правовий статус промислових зразків; - Рекомендований Стандарт для представлення переліків послідовностей нуклеотидів і амінокислот з використанням XML; - Рекомендації щодо обробки ІР-інформації з використанням XML; - Рекомендації щодо обробки та передачі ІР-даних з використанням web APIs; - Рекомендований Стандарт щодо двобуквених кодів для представлення держав, інших адміністративних одиниць та міжурядових організацій тощо.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПОРУШЕНИХ ІР-ПРАВ

3.1. Визначення ролі судової експертизи в захисті порушених ІР-прав

Із зростанням ролі ІР в розвитку суспільства виникає необхідність належного забезпечення її надійного захисту. Складовою правового захисту інтелектуальної власності є встановлена чинним законодавством система судової експертизи ІР-об'єктів.

З прийняттям нового процесуального законодавства суттєво збільшилась кількість експертиз у кожній судовій справі [1, с.11, 12]. Автори зазначають, що більшість справ у сфері захисту ІР-прав з самого початку містить, як мінімум, два висновки експертів, подані по одному кожною із сторін – учасників справи, нерідко й більше. Зрозуміло, що ці висновки експертів містять різні результати досліджень, по ряду причин, серед яких можна зокрема виділити такі, як неповнота наданих на дослідження матеріалів, різне формулювання питань та, на жаль іноді й трапляється недобросовісність експерта, з урахуванням впливу на нього зацікавленої сторони.

Підтримуючи вище процитованих авторів, звертаємо увагу, по-перше на те, що таке неподобство допускається нечітким формулюванням Закону України «Про судову експертизу» [2], а наявність кількох експертних висновків не допомагає вирішенню судової справи по суті, а навпаки, заводить її в глухий кут. По друге, в діяльності судових установ та судових експертів має місце прогалина, а саме: відсутні необхідні вимоги до змісту документів про призначення судових експертиз. Необхідно цю проблему вирішувати [3, с.35, 36]. Роль судової експертизи в захисті порушених прав інтелектуальної власності в значній мірі залежить від якості та правильного застосування законодавчої та нормативної бази в ІР-сфері.

Порядок призначення експертизи визначається ЦПК України [4]. Відповідно до ст. 143 для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Якщо

сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості.

Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі - документ про призначення експертизи (залучення експерта)), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

При проведенні експертиз в експертній установі організаційне, матеріально-технічне забезпечення їх виконання, контроль за своєчасним проведенням і за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань експертизи покладається на керівника експертної установи.

В таблиці 1 приведені визначення понять «Судова експертиза, спеціальні знання, експертиза порушених прав інтелектуальної власності».

Таблиця 1.

Визначення поняття «Судова експертиза, спеціальні знання, експертиза порушених прав інтелектуальної власності»

Автори	Визначення «Судова експертиза, спеціальні знання, експертиза порушених прав інтелектуальної власності»
Закон України «Про судову експертизу»	Судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [2, розділ 1, ст.1].

Кіріченко І.А.	Невід’ємною складовою об’єктивного вирішення спору про порушення прав інтелектуальної власності є застосування спеціальних знань, тобто експертне дослідження з питань інтелектуальної власності [5, с. 6].
Дорошенко О.Ф.	Спеціальними знаннями у сфері інтелектуальної власності є професійні знання, отримані в результаті фахового навчання у сфері інтелектуальної власності, а також навички та досвід, набуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності у цій галузі знань [6, с. 10].
Потоцький М.Ю.	Судова експертиза є способом забезпечення доказів, а відтак сторони не позбавлені права просити суд призначити у справі судову експертизу, якщо вони не погоджуються з висновком експертизи Укрпатенту [7, с. 40].
Федоренко В.А. Тимощук Л.П.	Судова експертиза з питань інтелектуальної власності – це цілеспрямована професійна діяльність щодо отримання доказової інформації стосовно захисту права на об’єкти інтелектуальної власності, зміст якої полягає в дослідженні судовими експертами на основі спеціальних знань в галузі авторського права, права на знаки для товарів і послуг, права промислової власності, економіки інтелектуальної власності, об’єктів, явищ і процесів, з метою надання об’єктивних і належно обґрунтованих висновків, що є або будуть предметом судового розгляду [8, с. 20].
Щербаковський М.Г.	Спеціальні знання – це систематизована інформація з різних галузей теоретичної та практичної діяльності, крім права, котру набувають в результаті професійного або самостійного навчання й досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок у процесуальній або непроцесуальній формах із метою збирання (формування), дослідження, перевірки доказів, установлення підстав для прийняття уповноваженими особами процесуальних, організаційних і тактичних рішень у судочинстві. Точний зміст, форма та ціль реалізації спеціальних знань залежать від функцій конкретного учасника судочинства, який їх використовує. [9, с. 192].

Гула Л.	Завдання, що ставляться перед судовим експертом, визначають із урахуванням необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини у справі, до яких належать: вид і розмір збитків (матеріальної шкоди), завданих правовласнику об'єкта інтелектуальної власності, обсяг відтворення об'єктів авторського права (повне або часткове відтворення твору, відтворення частини, яка має самостійне значення), спосіб їх використання тощо [10, с. 259].
Кодекс адміністративного судочинства України	Експертом є особа, яка має необхідні знання та якій в порядку, встановленому цим Кодексом, доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі [11, ст. 66].

Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом України "Про судову експертизу" [2].

Експерт зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок щодо поставлених йому питань, у разі необхідності - прибути за викликом суду, дати висновок або роз'яснити його в судовому засіданні.

Під час проведення дослідження експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має одержати на це відповідний дозвіл суду, який оформлюється ухвалою.

Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи; спілкуватися з особами, які беруть участь у справі, а також з іншими учасниками адміністративного процесу, за винятком дій, пов'язаних з проведенням експертизи; розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду, про результати експертизи.

Експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без

залучення інших експертів.

У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє суду клопотання щодо його уточнення або повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за заданими питаннями.

Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі.

У разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи експерт зобов'язаний негайно подати матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

Експерт має право:

- знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;
- заявляти клопотання про подання йому додаткових матеріалів і зразків;
- викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були задані питання;
- бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;
- задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам;
- користуватися іншими правами, встановленими Законом України "Про судову експертизу".

Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду.

Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків або якщо він не володіє необхідними знаннями для виконання покладених на нього обов'язків (ч.12 ст. 66 в редакції Закону № 2453-VI від 07.07.2010).

За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді експерт несе кримінальну відповідальність.

Закон України «Про судову експертизу» [2] визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою

забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Ст. 16 Закону України «Про судову експертизу» [2] передбачена атестація судового експерта. Метою атестації судового експерта є оцінка професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи. Залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи.

Метою атестації працівників державної спеціалізованої установи, які залучаються до проведення судових експертиз та/або беруть участь у розробленні теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи, є оцінка рівня їх спеціальних знань та відповідність займаній посаді.

Залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта і кваліфікаційний клас.

Порядок проведення атестації та присвоєння чи позбавлення кваліфікаційних класів судового експерта визначається міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність.

Згідно зі ст. 42 Господарського процесуального кодексу України [12], висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обґрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається господарському суду в письмовій формі, і копія його надсилається сторонам.

Якщо під час проведення судової експертизи встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, з приводу яких судовому експерту не були поставлені питання, у висновку він викладає свої міркування і щодо цих обставин. У випадках недостатньої ясності чи неповноти висновку

судового експерта господарський суд може призначити додаткову судову експертизу. При необхідності господарський суд може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту. Висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється господарським судом за правилами, встановленими ст. 43 цього кодексу. Відхилення господарським судом висновку судового експерта повинно бути мотивованим у рішенні.

Будь-яке судочинство, а тим більше цивільний процес, базується на доказуванні, що неодмінно позначається на остаточному результаті – рішенні суду. У свою чергу, при здійсненні захисту прав і законних інтересів власників прав на об'єкти інтелектуальної власності у судовому порядку досить часто в якості одного з доказів по справі використовують висновки судових експертів. Відповідно, інтеграція спеціальних знань в юридичну практику набуває все більшого поширення, а судова експертиза як основна форма використання спеціальних знань у цивільному процесі в умовах правової дійсності, що змінюється, вимагає поглибленого теоретичного дослідження. Тим більше, що у правозастосовчій практиці постійно виникають питання щодо доцільності або обов'язковості призначення судової експертизи при розгляді цивільно-правових спорів з порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, щодо врахування висновків судової експертизи при ухваленні судових рішень [2].

Підсумовуючи вищенаведене, треба зазначити, що необхідність обов'язковості призначення судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності не викликає сумнівів.

Також, одним із головних напрямків вдосконалення судової експертизи в ІР-сфері і є такі: необхідно створити сприятливі умови для розвитку наукових досліджень та підготовки кваліфікованих кадрів у сфері інтелектуальної власності та судової експертизи.

3.2. Концептуальні аспекти судової експертизи порушених ІР-прав

Аналіз поточної ситуації у сфері формування суспільних відносин,

пов'язаних зі створенням та використанням ІР-об'єктів, вказує на водночас позитивну та негативну динаміку, оскільки пожвавлення на ринку прав інтелектуальної власності спричиняє зростання кількості порушень зазначених прав. За останні десять років значною мірою збільшилася кількість судових спорів, які виникають у зв'язку з порушенням ІР-прав [13, с.2].

Судова експертиза ІР-об'єктів вважається порівняно новим видом судових експертиз. Згідно із ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [14]: судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів, з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Як зазначає автор [15, с. 89] метою такого дослідження є встановлення фактичних даних щодо властивостей досліджуваних об'єктів, зокрема шляхом вивчення, аналізу та порівняння їхніх ознак.

Захист ІР-прав потребує спеціальних знань, які є у судового експерта з ІР-питань. Основною методичною базою з досліджень ІР-об'єктів є законодавчі акти, а також вітчизняна та міжнародна практика з цих питань. Також необхідно ввести єдину методику проведення судової експертизи із захисту ІР-прав, залучення й удосконалення додаткових матеріалів для проведення судової експертизи [16, с. 120].

Основним завданням експертизи ІР-об'єктів є визначення властивостей останніх, до яких належать об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав та об'єкти промислової власності. При дослідженнях об'єктів промислової власності вирішуються питання щодо властивостей таких об'єктів, зокрема – винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, зазначень походження товарів, сортів рослин, селекційних досягнень, захисту від недобросовісної конкуренції. Ці дослідження виконуються експертами за відповідними спеціальностями [17, с. 362-363].

У додатку 6 до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції

України від 03.03.2015 року № 301/5, експертизу в ІР-сфері зараховано до класу судових експертиз, у межах якого виділяють такі експертні спеціальності:

13.1.1. Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами тощо.

13.1.2. Дослідження, пов'язані з комп'ютерними програмами і компіляціями даних (базами даних).

12.2. Дослідження, пов'язані з виконаннями, фонограмами, відеограмами, програмами (передачами) організацій мовлення.

13.3. Дослідження, пов'язані із винаходами і корисними моделями.

13.4. Дослідження, пов'язані з промисловими зразками.

13.5.1. Дослідження, пов'язані із сортами рослин.

13.5.2. Дослідження, пов'язані з породами тварин.

13.6. Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями.

13.7. Дослідження, пов'язані з топографіями інтегральних мікросхем.

13.8. Дослідження, пов'язані з комерційною таємницею (ноу-хау) і раціоналізаторськими пропозиціями.

13.9. Економічні дослідження в ІР-сфері [18].

В Україні, незважаючи на значні зрушення в напрямі формування якісної правової бази щодо питань правової охорони ІР-об'єктів, питання з порушеннями ІР-прав, а отже, і з захистом таких прав, залишаються здебільшого не вирішеними [19, с.63]. Одним із найважливіших чинників цього положення є досить не розгалужена та в кадровому аспекті малочисельна система судово-експертних досліджень, яка не в змозі забезпечити в повній мірі зібрання доказів для захисту порушених ІР-прав.

На сьогодні судова експертиза визнається як необхідний інструмент вирішення спорів про порушення ІР-прав. Однак в роботі [20, с. 40] наголошується, що процесуальні закони, які визначають юрисдикцію, повноваження судів щодо розгляду справ, порядок звернення до цих судів та порядок здійснення ними судочинства одноголосно стверджують, що висновок

експерта для суду не є обов'язковим, проте, такий висновок оцінюється судом за правилами, встановленими для оцінки доказів, а відхилення висновку має бути вмотивованим у рішенні суду.

В той же час як свідчить практика розгляду справ про визнання недійсними охоронних документів на об'єкти ІР-права, незважаючи на тривалу дискусію про те, що в окремих категоріях цих спорів відсутня необхідність призначення судової експертизи, відмовлятися від неї не готові ані сторони судового процесу, ані суд [20, с. 40]. Таким чином, використання судової експертизи при вирішенні спорів не є обов'язковим за згодою сторін спору та судового органу.

Суттю та методологією судової експертизи можна визнати пізнання матеріальних та нематеріальних об'єктів шляхом дослідження їх властивостей, що проявляються в процесах відображень (взаємодій). Різним видам судових експертиз притаманні свої об'єкти та, відповідно, свої «переліки» властивостей таких об'єктів, вивчення закономірностей проявів яких і становить предмети цих видів експертиз [21, с. 17].

Об'єктами (джерелами інформації) в судовій ІР-експертизі є: нематеріальні об'єкти (результати творчої діяльності); процеси створення цих об'єктів; процеси їх функціонування (використання); процеси відображень нематеріальних об'єктів; матеріальні носії інформації про ІР-об'єкти [21, с. 17].

У правозастосовчій практиці постійно виникають питання щодо доцільності або обов'язковості призначення судової експертизи при розгляді цивільно-правових спорів з порушення прав на ІР-об'єкти, щодо врахування висновків судової експертизи при ухваленні судових рішень [13, с.2].

Визначення предмета судової експертизи у загальному вигляді конкретизується через визначення предметів судових експертиз різних родів та видів. Відповідно, предметом експертизи ІР-об'єктів є факти і обставини, що встановлюються на підставі закономірностей створення, набуття правової охорони і використання (обігу) відповідних ІР-об'єктів, що зафіксовані у матеріалах цивільної справи. Цивільно-правові спори з порушення ІР-прав

становлять окрему категорію справ [13, с. 11].

На сьогоднішній день тільки судова експертиза ІР-об'єктів спроможна підтвердити ступінь подібності досліджуваної продукції, її упаковки, дизайну, елементів оформлення представленим зразкам, а також виявити факти їх фальсифікації. У практиці судової експертизи дослідження проводяться шляхом встановлення тотожності взаємної топографії елементів зображень, дотримання технології друку і захисту упаковки, аналізу інших характеристик і параметрів об'єктів, тощо, які документуються у ході дослідження. Судовими експертами може бути проведено експертне дослідження, пов'язане з ІР-об'єктами, за заявкою фізичної або юридичної особи. Наявність висновку з результатами такого дослідження, є одним з вагомих аргументів при порушенні кримінальної справи за фактом порушення прав на ІР-об'єкти, а також при обґрунтуванні сторонами своїх доказів або заперечень в суді.

З огляду на те, що законодавець не надає висновку судового експерта жодних переваг порівняно з іншими доказами, цей висновок має відповідати вимогам обґрунтованості та вмотивованості. Саме завдяки відповідності цим вимогам особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор чи суд можуть переконатися щодо об'єктивності, правильності та правдивості висновку судового експерта [22, с. 38-39]. Тому необхідно погодитися з висновком автора вказаної роботи в частині приведення до одноманітності положення КПК України, ЦПК України, КУпАП України та МК України в питаннях об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості та вмотивованості.

Основна проблема, з якою стикаються експерти з ІР-питань, отримуючи ухвалу суду або постанову слідчого, полягає в тому, що на жаль, не завжди суддя або слідчий обізнані з особливостями об'єктів ІР-права в тій мірі, яка необхідна для правильного визначення завдання перед експертом та формулювання належних питань, що їх відображають експерти після проведеного дослідження. Ефективність судової експертизи у справі залежить від якості збору документів, що містять відомості про об'єкт дослідження, та формулювання питання, яке належить вирішити експертові. Недоліки, яких

припускаються при призначенні експертиз об'єктів ІР-права можна поділити на три групи: 1- недоліки оформлення ухвал про призначення експертиз; 2- недоліки оформлення матеріалів на експертизу; 3 – недоліки організаційного характеру. На жаль, проблемою в проведенні експертних досліджень об'єктів права інтелектуальної власності є відсутність будь-яких методик та необхідних вимог до документів про призначення судової експертизи, затверджених в установленому порядку Міністерством юстиції України. До таких тверджень дійшли автори [16, с. 118]. На рисунку приведемо модель функціонування системи судової експертизи порушених ІР-прав.

Рис. 1 - Модель функціонування системи судової експертизи порушених ІР-прав

У ході дослідження засад судової експертизи порушень права на об'єкти ІР-права авторами запропоновані підходи до розробки Моделі дерева цілей судової експертизи об'єктів ІР-права, яка має чотири етапи [17, с. 191-194].

На першому етапі знаходяться суттєві показники, які будуть використовуватися при проведенні судової експертизи порушених ІР-прав. Наприклад, для експертизи патенту на винахід це можуть бути суттєві технічні ознаки, угода про передачу майнових прав, результати впровадження. На другому етапі знаходяться вимоги позивачів. На третьому етапі визначаються первинні та вторинні суб'єкти права. На четвертому етапі моделі визначаються висновки експертного дослідження.

На думку автора [23, с. 57] одним з найактуальніших сьогодні є судові експертизи у справах про контрафактну продукцію. Для вирішення питання про наявність або відсутність ознак контрафактності необхідно проводити комплекс досліджень, у тому числі поліграфічного оформлення продукції (судово-технічна експертиза документів), змісту інформації, представленої в цифровому вигляді, на оптичних і магнітних носіях (комп'ютерно-технічна експертиза), встановлювати ознаки устаткування, використаного для виготовлення матеріальних носіїв творів (трасологічна, фоноскопична та інші експертизи).

Не є виключенням залучення спеціальних знань різних видів судової експертизи і при проведенні судових експертиз з порушень прав промислової власності, наприклад, для створення товарного знака, способу виготовлення оригіналу логотипа, порівняння конструкцій різних зразків зброї та інші. Тільки використання методів криміналістичних експертиз дозволяє вирішувати завдання щодо встановлення джерела походження контрафактної продукції й у такий спосіб доводити використання конкретного устаткування, що належать конкретним фізичним і юридичним особам для виготовлення контрафактної продукції [23, с. 58].

Спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності – це професійні знання, отримані в результаті фахового навчання в ІР-сфері, а також навички та

досвід, набуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності у цій галузі знань [13, с.7].

Висновок експерта при дослідженні ІР-об'єктів є відображенням його дослідницької (науково-дослідницької) діяльності по виявленню, класифікації, роз'ясненню ознак та властивостей об'єктів експертизи, на підставі якої формулюється думка експерта [4, с.120].

Судовими експертами в ІР-сфері (власне як і експертами за іншими напрямками судової експертизи) вирішуються питання, які не виходять за межі їх спеціальних знань і є притаманними для відповідного виду експертиз, щодо якого отримана кваліфікація судового експерта [12, с. 349].

Завдання, що ставляться на вирішення судового експерта, формуються виходячи із необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини в справі. Ці завдання визначаються питаннями, поставленими перед судовим експертом або в порядку експертної ініціативи. Основними завданнями цього класу експертизи є визначення вартості майнових прав на ІР-об'єкти та розрахунок збитків, завданих у результаті порушення прав на них, а також виявлення й оцінювання властивостей і ознак ІР-об'єктів, а саме: визначення в об'єкті дослідження ознак ІР-об'єкта; дослідження відповідності об'єкта критеріям, необхідним для надання правової охорони (новизна, промислова придатність тощо); установлення факту використання сукупності ознак ІР-об'єкта; установлення факту відтворення об'єкта авторського права тощо. Як показує експертна практика [24, с. 350-351], найбільш характерними для судової експертизи в ІР-сфері є діагностичні завдання, при вирішенні яких здійснюється аналіз щодо відповідності досліджуваних об'єктів певним умовам, необхідним для надання їм правової охорони, виявляються ознаки об'єктів ІР-права, установлюється факт відтворення (використання) цих об'єктів тощо.

Експертний висновок в ІР-сфері є важливим аргументом для вирішення питань, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядження тим чи

іншим правом в ІР-сфері, яке належить конкретній юридичній або фізичній особі [25, с. 78].

Як зазначає автор [26, с. 258], під час проведення судових експертиз в ІР-сфері встановлюють обставини, що підлягають доказуванню, а саме: вид і розмір збитків (матеріальної шкоди), завданих правовласнику ІР-об'єкта, обсяг відтворення об'єктів авторського права (повне або часткове відтворення твору, відтворення частини, яка має самостійне значення), спосіб їх використання тощо. У кримінальному процесі встановлення розміру матеріальних збитків та шкоди немайнового характеру, заподіяної кримінальним правопорушенням, є підставою для обов'язкового залучення експерта.

Автори роботи [27, с. 373-380] провели дослідження та розглянули деякі з провідних аналітичних практик, що застосовуються північноамериканськими фахівцями в процесі дослідження фактів використання та відтворення шляхом перероблення фотографічних творів як ІР-об'єктів та дійшли висновку, що подальше вивчення багаторічного досвіду північноамериканських експертів сприятиме утвердженню нових дослідницьких методик і загальній оптимізації проведення судових експертиз у сфері захисту авторського права. Вони зазначили, що з огляду на те, що українським спеціалістам наразі бракує офіційної методики, яка визначить загальноприйняті принципи та стандарти дослідження фотографічних творів як ІР-об'єктів, науково-методичні настанови закордонних аналітиків можуть стати корисним джерелом актуальної інформації щодо найефективніших практик сучасної судової експертизи світового рівня.

Одним із головних напрямів оновлення судово-експертної системи є організація базового навчання фахівців у сфері інтелектуальної власності.

Проектом Закону України № 8223 від 03.04.2018 року «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» [28] пропонується оновлений зміст та принципи судово-експертної діяльності, оновлені професійні й кваліфікаційні вимоги до судового експерта, а також принципи самоврядування

судових експертів. Таким чином, є обґрунтована надія, що цей майбутній законодавчий акт слугуватиме підвищенню професіоналізму та рівня забезпеченості експертами системи судової експертизи в Україні.

На сьогоднішній час кількість судових спорів щодо порушень прав інтелектуальної власності є порівняно великою, а фахівців - експертів недостатньою. Це вказує на необхідність збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, що зможуть відповідно до компетенції та компетентності здійснювати судово-експертні дослідження [29, с. 88].

Необхідно окремо наголосити на актуальності наукових досліджень у сфері судової експертизи. Актуальність цього твердження ґрунтується у тому числі на прикладі відсутності, до недавнього часу, аргументації взаємозв'язку між обсягом конкретної експертної задачі, що вирішується при проведенні судової експертизи (наприклад, у справах про відповідність винаходу умовам патентоздатності «новизна»), та формулюванням питання, котрі ставляться експерту, а також вплив зазначеного взаємозв'язку на досягнення повноти проведеного дослідження обставинам справи й об'єктивності його результатів [30, с. 37].

В цьому випадку треба підтримати рекомендацію автора роботи [31, с. 134] та уніфікувати організацію судово-експертної діяльності за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, які мають бути визнаними науковою спільнотою та перевіреними на практиці, що має виключати можливість використання неперевіраних даних і науково необґрунтованих методів досліджень при виконанні експертних досліджень, а також забезпечення відповідності управління якістю і на наш погляд, забезпечувати повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими експертизі питаннями.

Правове регулювання СЕД в Україні потребує удосконалення шляхом раціоналізації та оновлення правового забезпечення з метою підвищення ефективності СЕД [17, с. 191-194].

В якості удосконалення системи експертизи порушених ІР-прав

необхідно створити державний орган управління організацією і проведенням експертиз в Україні, який повинен здійснювати організаційно-правове, науково-методичне та інші необхідні форми забезпечення діяльності експертних організацій і окремих експертів.

Проблемними питання у сфері судової експертизи є строки виконання замовлень, так як завантаженість державних експертних установ не дозволяє проводити експертизи в короткі терміни.

Найбільшими проблемами у цій сфері є невідповідність кадрів поліції, прокуратури та суду, які не в повному обсязі орієнтуються в законодавстві з ІР-питань. При визначенні розміру матеріальної шкоди, яка завдана правовласнику виникають проблеми у зв'язку з відсутністю конкретних методик.

Потрібно забезпечити суди більшою кількістю суддів, що спеціалізуються на розгляді справ в ІР-сфері, а також збільшити кількість фахівців з питань інтелектуальної власності в міліції та прокуратурі.

Підсумовуючи вищенаведені дані про стан справ у галузі судової експертизи порушених ІР-прав наводимо в таблиці 2 пропозиції щодо удосконалення системи судової експертизи порушених ІР-прав та заходи задля отримання очікуваного результату.

Таблиця 2.

**Пропозиції щодо удосконалення системи судової експертизи
порушених прав на ІР-об'єкти**

№ з/п	Найменування пропозиції щодо удосконалення системи судової експертизи порушених прав ІВ	Заходи задля отримання очікуваного результату – удосконалення системи
1	2	3
1.	Необхідно створити державний орган управління організацією і проведенням судових експертиз в Україні, який повинен здійснювати організаційно-правове, науково-методичне та інші необхідні форми	Міністерству юстиції України розробити та подати в порядку законодавчої ініціативи проект Закону України про створення державного органу з питань судових експертиз

	забезпечення діяльності експертних організацій і окремих експертів	
2.	Привести до одноманітності положення Кримінально-процесуального Кодексу України, Цивільно-процесуального Кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення і Митного Кодексу України стосовно об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості й мотивованості експертних висновків судової експертизи	Міністерству юстиції України розробити в порядку законодавчої ініціативи науково обґрунтовані зміни і доповнення до КПК, ЦПК, КУпАП і МК України стосовно об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості й мотивованості експертних висновків судової експертизи
3.	Вважати одним із головних напрямів оновлення судово-експертної системи організацію базового навчання фахівців у сфері інтелектуальної власності	Підвищити кваліфікацію фахівців у галузі судової експертизи, які займаються експертизою порушених прав інтелектуальної власності
4.	Розробити методiku та перелік необхідних вимог до змісту документів про призначення судової експертизи	Міністерству юстиції України затвердити методiku та перелік необхідних вимог до змісту документів про призначення судової експертизи
5.	Уніфікувати організацію судово-експертної діяльності за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, які мають бути визнаними науковою спільнотою та перевірені на практиці, що має виключати можливість використання неперевірених даних і науково необґрунтованих методів досліджень при виконанні експертних досліджень, а також забезпечення відповідності управління якістю і на наш погляд, забезпечувати повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту.	Міністерству юстиції України затвердити регламент організації судово-експертної діяльності за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, який забезпечує повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту.

Як зазначають автори [32, с. 34] необхідно залучати галузевих експертів до судових процесів з метою оптимізації і прискорення кримінальних розслідувань, та підготовки керівних принципів, які б забезпечували допустимість використання висновків приватного експерта. До рекомендації щодо вдосконалення законодавства і зміцнення правозастосування слід вводити методи вдосконалення знань, поліпшення навчання та розвитку навичок і компетентності.

Потрібно виділяти більшу кількість персоналу і ресурсів для спеціалізованого підрозділу з питань злочинності у сфері ІВ в межах Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю при МВС України, а також для Управління боротьби з кіберзлочинністю при МВС України; забезпечення відповідної підготовки співробітників для боротьби з інтернет-злочинами.

3.3. Актуальні питання щодо ефективності експертизи порушених ІР-прав

Висновок експерта є одним із засобів доказування, яким встановлюються обставини, що входять до предмета доказування у справах щодо прав на торговельні марки і може бути покладений в основу судового рішення, якщо за результатом оцінки судом він визначений як належний, допустимий і достовірний доказ. До гарантій достовірності висновків експертів відносять такі фактори: передбачений законодавством процесуальний порядок призначення, проведення та оцінки висновку експерта; визначені законодавством вимоги до особи експерта; незацікавленість та об'єктивність експерта; науковий характер відомостей, що містяться у висновку; відображення у висновку ходу дослідження та формулювання висновків; можливість роз'яснення свого висновку експертом в суді у випадках виникнення сумнівів у його правильності; можливість перевірки результатів первинної експертизи через призначення повторної, тощо [33, с. 55].

Експертний висновок у сфері інтелектуальної власності є важливим аргументом для вирішення питань, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням тим чи іншим правом в ІР-сфері, яке належить конкретній юридичній або фізичній особі [34, с. 78].

В діяльності судових установ та судових експертів має місце прогалина, а саме: відсутні необхідні вимоги до змісту документів про призначення судових експертиз. Необхідно цю проблему вирішувати [35, с. 35- 36].

Ефективність роботи судових експертів в ІР-сфері прямим чином залежить від якості спеціального законодавства. Так у спеціальних законах з промислової власності на сьогодні не вирішено цілий ряд проблем, які можуть бути виявлені лише в процесі правозастосування, зокрема – підчас проведення судово-експертних досліджень. До них можна віднести питання процедури визнання патентів на корисні моделі та промислові зразки недійсними частково, виключення з правової охорони неохороноздатних елементів знаків тощо [36, с. 13-14].

Необхідність обов'язковості призначення судової експертизи порушень ІР-прав не викликає сумнівів. Одним із головних напрямків вдосконалення судової експертизи в ІР-сфері є такі: необхідно створити сприятливі умови для розвитку наукових досліджень та підготовки кваліфікованих кадрів в ІР-сфері та судової експертизи [37, с. 88].

На сьогодні настала нагальна необхідність здійснення комплексного аналізу актуальних проблем, які виникають при проведенні експертизи у вирішенні спорів, що пов'язані із захистом ІР-прав, погодження спільних напрямків щодо їх вирішення та напрацювання єдиної судової практики у даній сфері.

При призначенні судової експертизи у цивільних справах про порушення ІР-прав виникає ряд проблем, пов'язаних саме зі специфікою сфери творчої діяльності. Зокрема, це стосується ініціативи у призначенні експертизи та реалізації принципу змагальності. У даному контексті вибір судового експерта виступає як одна з умов отримання об'єктивного, достовірного і повного

висновку.

В дослідженні [38, с. 124] автори пропонують привести нормативно правові акти щодо судової експертизи у відповідність до змін національного законодавства. Визначитись з необхідністю експертної спеціальності щодо напівпровідникових виробів. Чітко розмежувати поняття комерційної таємниці та ноу-хау. Розглянути можливість віднести дослідження за рацпропозицією до досліджень щодо винаходів та корисних моделей, бо вони стосуються одних і тих же об'єктів.

В якості удосконалення системи експертизи порушених ІР-прав необхідно створити державний орган управління організацією і проведенням експертиз в Україні, який повинен здійснювати організаційно-правове, науково-методичне та інші необхідні форми забезпечення діяльності експертних організацій і окремих експертів.

Необхідно збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, що зможуть відповідно до компетенції та компетентності здійснювати судово-експертні дослідження, оскільки в країні суттєво бракує кваліфікованих у даній сфері кадрів [39, с. 88].

Багато вчених стверджують, що висновок експерта для суду не є обов'язковим, проте, такий висновок оцінюється судом за правилами, встановленими для оцінки доказів, а відхилення висновку має бутті вмотивованим у рішенні. Але, виходячи з практики розгляду судових спорів про визнання недійсними охоронних документів, треба константувати, що ніхто не відмовляється від призначення судової експертизи.

З огляду на те, що законодавець не надає висновку судового експерта жодних переваг порівняно з іншими доказами, цей висновок має відповідати вимогам обґрунтованості та мотивованості. Саме завдяки відповідності цим вимогам особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор чи суд можуть переконатися щодо об'єктивності, правильності та правдивості висновку судового експерта [40, с. 38-39]. Тому необхідно погодитися з висновком автора цієї роботи в частині приведення до одноманітності положення КПК України,

ЦПК України, КпАП України та МК України в питаннях об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості та мотивованості.

Актуальність підвищення ефективності судової експертизи знаходиться у взаємодії з такими завданнями в ІР-сфері: визнання нашої країни повноправним учасником міжнародного ІР-ринку; підвищення інвестиційного іміджу держави, запровадження сприятливого інноваційного клімату; побудова національного науково-технологічного комплексу; розвиток творчого інтелектуального потенціалу громадян; забезпечення раціональної і ефективної організації судових експертиз; забезпечення повноти і об'єктивності наданого експертного висновку; вдосконалення законодавчої бази в ІР-сфері; організація базового навчання фахівців у сфері судової ІР-експертизи; перепідготовка кадрів; стандартизація методик складання висновку експертного дослідження.

3.4. Сучасні аспекти та питання організації судової експертизи порушених ІР-прав

Захист ІР-прав потребує спеціальних знань, які є у судового експерта з ІР-питань. Для належного захисту порушених ІР-прав, при розгляді матеріалів справи, судовий експерт повинен спиратися на спеціальні, сучасні методики експертної оцінки. Автори [40, с. 120] зазначають, що необхідно ввести єдину методику проведення судової експертизи з захисту ІР-прав, залучення й удосконалення додаткових матеріалів для проведення судової експертизи.

Вибір режиму правової охорони результатів творчої діяльності залежить від напрямів і способів їх подальшого використання та комерціалізації. У випадку захисту ІР-прав в судовому порядку обраний режим правової охорони впливає на методи та методики проведення судової експертизи і коло питань, які можуть вирішуватись експертом. Цей момент неможливо ігнорувати, позаяк висновок експерта, є одним з видів доказів, який формується із застосуванням спеціальних знань [41, с. 35].

Підставою для проведення експертиз є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження (далі - документ про призначення експертизи (залучення експерта)), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Підставою для проведення експертного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають розв'язанню, а також об'єктів, що надаються.

Судова експертиза з ІР-питань— це цілеспрямована професійна діяльність щодо отримання доказової інформації стосовно захисту права на ІР-об'єкти, зміст якої полягає в дослідженні судовими експертами на основі спеціальних знань в галузі авторського права, права на знаки для товарів і послуг, права промислової власності, економіки інтелектуальної власності, об'єктів, явищ і процесів, з метою надання об'єктивних і належно обґрунтованих висновків, що є або будуть предметом судового розгляду [42, с. 20].

Невід'ємною складовою об'єктивного вирішення спору про порушення ІР-прав є застосування спеціальних знань, тобто експертне дослідження з ІР-питань [43, с. 5].

Спеціальними знаннями в ІР-сфері є професійні знання, отримані в результаті фахового навчання в ІР-сфері, а також навички та досвід, набуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності у цій галузі знань [44, с. 10].

Спеціальні знання – це систематизована інформація з різних галузей теоретичної та практичної діяльності, крім права, котру набувають в результаті професійного або самостійного навчання й досвіду з певної спеціальності, застосовують на основі умінь і навичок у процесуальній або непроцесуальній формах із метою збирання (формування), дослідження, перевірки доказів, установлення підстав для прийняття уповноваженими особами процесуальних, організаційних і тактичних рішень у судочинстві. Точний зміст, форма та ціль

реалізації спеціальних знань залежать від функцій конкретного учасника судочинства, який їх використовує [45, с. 192].

Завдання, що ставляться перед судовим експертом, визначають із урахуванням необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини у справі, до яких належать: вид і розмір збитків (матеріальної шкоди), завданих правовласнику об'єкта інтелектуальної власності, обсяг відтворення об'єктів авторського права (повне або часткове відтворення твору, відтворення частини, яка має самостійне значення), спосіб їх використання тощо [46, с. 259].

Універсальним методологічним інструментом є класифікація судових експертиз об'єктів ІР-права (від. лат. *classis* «розряд» і ... фіксація), що є цілеспрямованою науково-практичною діяльністю щодо їх розподілу, на підставі попередньо виявлених критеріїв, на визначені види (класи) і групи судових експертиз об'єктів ІР-права з метою подальшої систематизації [42, с. 12].

Критеріями для класифікації судових експертиз є: об'єкти ІР-права та його властивості; вид процесуального провадження, в межах якого проводиться судова експертиза з ІР-питань; суб'єкти призначення та замовлення судової експертизи з ІР-питань; підстави та порядок призначення судової експертизи з ІР-питань; суб'єкт проведення судової експертизи з ІР-питань та ін. [42, с. 22].

В діяльності судових установ та судових експертів має місце прогалина, а саме: відсутні необхідні вимоги до змісту документів про призначення судових експертиз. Необхідно цю проблему вирішувати [47, с. 35- 36].

До гарантій достовірності висновків експертів відносять такі фактори: передбачений законодавством процесуальний порядок призначення, проведення та оцінки висновку експерта; визначені законодавством вимоги до особи експерта; незацікавленість та об'єктивність експерта; науковий характер відомостей, що містяться у висновку; відображення у висновку ходу дослідження та формулювання висновків; можливість роз'яснення свого висновку експертом в суді у випадках виникнення сумнівів у його правильності;

можливість перевірки результатів первинної експертизи через призначення повторної, тощо [48, с 55].

Необхідно й доцільно прийняти єдиний нормативно-правовий акт, який би визначив основні засади протидії правопорушенням в ІР-сфері в Україні. Проблеми, які існують при проведенні судової експертизи ІР-об'єктів необхідно вирішувати та усувати існуючі суперечності. Це дозволить підвищити якість експертних висновків, зменшити час проведення експертизи і забезпечити ефективний захист ІР-прав. Першочерговими заходами задля підвищення ефективності судової експертизи порушених прав на ІР-об'єкти: створити державний орган з питань судових експертиз; розробити в порядку законодавчої ініціативи науково обґрунтовані зміни і доповнення до КПК, ЦПК, КУпАП і МК України стосовно об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості й мотивованості експертних висновків судової експертизи; затвердити методику та перелік необхідних вимог до змісту документів про призначення судової експертизи; затвердити регламент організації СЕД за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, який забезпечує повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту; підвищити кваліфікацію фахівців у галузі судової експертизи, які займаються експертизою порушених ІР-прав.

Як свідчить практика діяльності розвинутих країн, ефективну інноваційну діяльність може гарантувати тільки чітка система ІР-захисту.

Найбільш ефективним способом захисту порушених ІР-прав є судовий спосіб. Складовою правового ІР-захисту є встановлена чинним законодавством система судової експертизи ІР-об'єктів.

Ці аспекти є найголовнішими в процесі підготовки ІР-фахівців та управління проектами. На це також звертають увагу студенти технічних спеціальностей, як активні майбутні учасники інноваційного розвитку нашої країни. Проведене опитування магістрантів технічного напрямку свідчить про те, що більшість з них (практично 85 відсотків) вважає сприятливою таку ситуацію в економіці країни, яка надійно захищає автора технічної розробки та

бізнесмена від недобросовісної конкуренції, посягань на їх інноваційну діяльність та інноваційну продукцію. Такий надійний захист повинна забезпечити судова система та її ефективна діяльність.

В практиці судового вирішення спорів про порушення прав на ІР-об'єкти у визначених судом випадках призначається та застосовується судова експертиза.

Судова експертиза ІР-об'єктів спроможна з правової точки зору підтвердити ступінь подібності досліджуваної продукції, її упаковки, дизайну, елементів оформлення представленим зразкам, а також виявити факти їх фальсифікації. У практиці судової експертизи дослідження проводяться шляхом встановлення тотожності взаємної топографії елементів зображень, дотримання технології друку і захисту упаковки, аналізу інших характеристик і параметрів об'єктів, тощо, які документуються у ході дослідження.

Під захистом ІР-права слід сприймати «систему активних заходів, які застосовуються власником, іншим законним володільцем, компетентними державними чи іншими органами, що спрямована на усунення порушень права інтелектуальної власності, покладення виконання обов'язку з відновлення такого порушеного права на порушника» [49, с. 333].

Захист права інтелектуальної власності – це система правових засобів, які вживаються спеціально уповноваженими на це державними органами (органи виконавчої влади, адміністративні органи, суди) для захисту суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності [50, с. 33].

В практиці правозастосування при захисті порушених прав на об'єкти ІР-права виникає питання визначення терміну «порушення ІР-прав». Загальновизнаним визначенням порушення ІР-права є таке: «Порушення ІР-прав - це вчинення особою (особами) дій, що призводять до порушення прав власника, які захищаються відповідно до чинного законодавства України та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку» [51, с. 99].

Причин порушення ІР-прав дуже багато – від недостатньої інформації до злочинного наміру, коли нелегальні товари охоплюють цілий сегмент ринку.

Основними видами порушення ІР-прав є контрафакція, піратство й плагіат.

За доктриною сучасного авторського права, плагіат — це порушення немайнових (право на ім'я) та майнових (право на винагороду) прав автора. Суть плагіату - викрадення результату інтелектуальної праці [52, с.131]. Піратство у сфері інтелектуальної власності - використання об'єктів авторського права і суміжних прав з метою отримання комерційної вигоди без згоди правовласників [52, с. 134]. Контрафакція (від лат. *contrafactio* — підробка) — самовільне і протизаконне виготовлення і розповсюдження екземплярів твору без згоди правовласника [52, с. 137].

Отже, треба зауважити, що такі порушення як контрафакція й піратство мають на меті, перш за все, отримання матеріальної вигоди. Головна ж мета плагіату - це створення у свідомості споживача зв'язку між порушником та ІР-об'єктом в той час, коли бажання отримати матеріальну вигоду або є вторинним або зовсім відсутнє.

Правопорушенням в ІР-сфері вважається будь-яке вчинення дій, що кваліфікуються як використання об'єкта ІР-права без згоди правовласника.

Судова експертиза є дієвим процесуальним прийомом для доказування фактів порушення авторських прав та встановлення осіб, винних в таких порушеннях. Зважаючи на складність доказування в таких справах, ключову роль в доказуванні відіграє саме висновок експерта. Такий висновок є дуже вагомим аргументом для суду, оскільки допомагає суду встановити фактичні обставини справи за допомогою спеціальних знань, якими не володіє суддя [53, с. 60].

Однією із основних форм захисту порушених ІР-прав є захист у судовому порядку. Проведення судової експертизи по справам, які стосуються порушених ІР-прав, є важливою складовою задля отримання кваліфікованого висновку експерта та встановлення судом фактичних обставин справи і виявлення наявності або відсутності факту порушення, та винесення обґрунтованого судового рішення.

Проведення судової експертизи, призначеної судом, та висновок експерта

має статус джерела доказів – це висловлення власної думки експерта, засноване на наукових дослідженнях, яке не є особливим доказом і оцінюється судом в сукупності з іншими доказами у справі, наданими учасниками судового процесу. Підставами для відхилення висновку експерта є некомпетентність експерта, вихід його за межі своєї компетенції, невиконання умов належності, допустимості, достовірності та достатності стосовно об'єктів – предметів дослідження і порівняльним зразкам. Об'єкт досліджень – це речові докази, документи, предмети, зразки для порівняльного дослідження, а також матеріали справи, за якими проводиться судова експертиза.

Ефективне використання сучасних досягнень експертних технологій має важливе значення і для ефективного встановлення судом або органами досудового розслідування певних фактів, які стосуються порушення ІР-прав [54, с. 136-137].

Постановою «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23 березня 2012 р. № 5 [55] Пленум Вищого господарського суду України визначив невирішені питання застосування судової експертизи у справах зі спорів, пов'язаних із захистом ІР-права. Відповідно до Постанови, судова експертиза повинна призначатися тільки для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення і застосування правових норм. Загалом, перед судовим експертом господарські суди не повинні порушувати питання, що носять правовий характер, а повинні ці питання вирішувати самостійно у судовому порядку.

Як зауважує автор [56, с. 13-14] «ефективність роботи судових експертів в ІР-сфері прямим чином залежить і від якості спеціального законодавства. Так у спеціальних законах з промислової власності на сьогодні не вирішено ряд проблем, які можуть бути виявлені лише в процесі правозастосування, зокрема – під час проведення судово-експертних досліджень. До них можна віднести питання процедури визнання патентів на корисні моделі та промислові зразки недійсними частково, виключення з правової охорони необороздатних

елементів знаків тощо».

Одним із головних напрямків вдосконалення судової експертизи в ІР-сфері є такі: необхідно створити сприятливі умови для розвитку наукових досліджень та підготовки кваліфікованих кадрів в ІР-сфері та судової експертизи.

У перспективі треба вважати, що призначення судової експертизи порушених ІР-прав повинно значно поширитися у зв'язку з необхідністю «детінізації інтелектуальної економіки, яка розглядається як цілісна система дій по запобіганню корупції та неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності у сфері інтелектуальної власності» [57, с. 90]. В цьому сенсі необхідно визначити корупційні ознаки порушень прав на ІР-об'єкти.

На сьогоднішній час кількість судових спорів щодо порушень ІР-прав є порівняно великою, а фахівців- експертів недостатньою. Також їм бракує досвіду та компетентності. Це вказує на необхідність збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, що зможуть відповідно до компетенції та компетентності здійснювати судово-експертні дослідження [58, с. 88]. Це навчання можна здійснювати в рамках освітньо-навчальних магістерських програм в університетах, де є ІР-кафедри, в тому числі при виконанні магістерських випускних робіт по напрямках судової експертизи порушених ІР-прав. Було б також в нагоді започаткування факультетів післядипломної підготовки та перепідготовки судових ІР-експертів, а також регулярне видання навчальних посібників та настанов з сучасних проблем та досягнень у сфері судової ІР-експертизи.

При порушенні прав на ІР-об'єкти в практиці юрисдикційного вирішення спорів важливе місце належить судовій експертизі. Кваліфікаційна експертиза та отримання ознак такого порушення являється так званим ключем для вирішення судом спорів по суті. Одночасно організація і забезпечення такої експертизи в державі визначає рівень забезпечення захисту ІР-прав.

В Україні, незважаючи на значні зрушення в напрямі формування якісної правової бази щодо питань правової охорони ІР-об'єктів, питання з

порушеннями ІР-прав, а отже, і з захистом таких прав, залишаються здебільшого не вирішеними [59, с.63]. Одним із найважливіших чинників цього положення являється досить не розгалужена та кадрово малочисельна система судово-експертних досліджень, яка не в змозі забезпечити в повній мірі зібрання доказів для захисту порушених ІР-прав.

На сьогодні судова експертиза визнається як необхідний інструмент вирішення спорів про порушення ІР-прав. Однак в роботі [60, с. 40] наголошується, що процесуальні закони, які визначають юрисдикцію, повноваження судів щодо розгляду справ, порядок звернення до цих судів та порядок здійснення ними судочинства одноголосно стверджують, що висновок експерта для суду не є обов'язковим, проте, такий висновок оцінюється судом за правилами, встановленими для оцінки доказів, а відхилення висновку має бути вмотивованим у рішенні. У той же час, як свідчить практика розгляду справ про визнання недійсними охоронних документів на об'єкти ІР-права, незважаючи на тривалу дискусію про те, що в окремих категоріях цих спорів відсутня необхідність призначення судової експертизи, відмовлятися від неї не готові ані сторони судового процесу, ані суд [60, с. 40]. Таким чином, використання судової експертизи при вирішенні спорів не є обов'язковим за згодою сторін спору та судового органу.

Суттю та методологією судової експертизи можна визнати пізнання матеріальних та нематеріальних об'єктів шляхом дослідження їх властивостей, що проявляються в процесах відображень (взаємодій). Різним видам судових експертиз притаманні свої об'єкти та, відповідно, свої «переліки» властивостей таких об'єктів, вивчення закономірностей проявів яких і становить предмети цих видів експертиз [61, с. 17].

Для того, щоб об'єкти мали змогу взаємодіяти, їхні властивості чи принаймні їх частина мають бути однорідними (співвідносними). Виділення якої-небудь властивості чи групи властивостей як об'єктів експертного дослідження визначається цілями пізнання, що знаходять своє вираження в системі експертних завдань, належних до предмета експертизи певного виду.

Таким чином, об'єктами (джерелами інформації) в судовій експертизі інтелектуальної власності є: нематеріальні об'єкти (результати творчої діяльності); процеси створення цих об'єктів; процеси їх функціонування (використання); процеси відображень нематеріальних об'єктів; матеріальні носії інформації про об'єкти інтелектуальної власності [61, с. 17].

Судовими експертами в ІР-сфері (власне як і експертами за іншими напрямками судової експертизи) вирішуються питання, які не виходять за межі їх спеціальних знань і є притаманними для відповідного виду експертиз, щодо якого отримана кваліфікація судового експерта [62, с. 349].

Завдання, що ставляться на вирішення судового експерта, формуються виходячи із необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини в справі. Ці завдання визначаються питаннями, поставленими перед судовим експертом або в порядку експертної ініціативи. Основними завданнями цього класу експертизи є визначення вартості майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та розрахунок збитків, завданих у результаті порушення прав на них, а також виявлення й оцінювання властивостей і ознак ІР-об'єктів, а саме: визначення в об'єкті дослідження ознак ІР-об'єкта; дослідження відповідності об'єкта критеріям, необхідним для надання правової охорони (новизна, промислова придатність тощо); установлення факту використання сукупності ознак ІР-об'єкта; установлення факту відтворення об'єкта авторського права тощо. Як показує експертна практика [63, с. 350-351], найбільш характерними для судової експертизи в ІР-сфері є діагностичні завдання, при вирішенні яких здійснюється аналіз щодо відповідності досліджуваних об'єктів певним умовам, необхідним для надання їм правової охорони, виявляються ознаки об'єктів ІР-права, установлюється факт відтворення (використання) цих об'єктів тощо.

Експертний висновок в ІР-сфері є важливим аргументом для вирішення питань, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядження тим чи іншим правом в ІР-сфері [64, с. 78]. Одним із головних напрямів оновлення судово-експертної системи є організація базового навчання фахівців в ІР-сфері.

Проектом Закону України № 8223 від 03.04.2018 р. «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів» пропонується оновлений зміст та принципи судово-експертної діяльності, оновлені професійні й кваліфікаційні вимоги до судового експерта, а також принципи самоврядування судових експертів. Таким чином, є обґрунтована надія, що цей майбутній законодавчий акт слугуватиме підвищенню професіоналізму та рівня забезпеченості експертами системи судової експертизи в Україні.

3.5. Проблеми судової експертизи порушених ІР-прав

Як вже зазначалося, найбільш ефективним способом захисту порушених ІР-прав є судовий спосіб. В практиці судового вирішення спорів про порушення прав на ІР-об'єкти застосовується судова експертиза, яка призначається судом.

Судова експертиза ІР-об'єктів вважається порівняно новим видом судових експертиз. Згідно із ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»: судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання досудового та судового слідства. Метою такого дослідження є встановлення фактичних даних щодо властивостей досліджуваних об'єктів, зокрема шляхом вивчення, аналізу та порівняння їхніх ознак [64, с. 89].

Захист прав інтелектуальної власності потребує спеціальних знань, які є у судового експерта з питань інтелектуальної власності. Судова експертиза проводиться відповідно до вимог КПК, КАС, ЦПК, ГПК. Основною методичною базою з досліджень ІР-об'єктів є законодавчі акти, а також міжнародна практика з цих питань. Також необхідно ввести єдину методику проведення судової експертизи з захисту прав інтелектуальної власності, залучення й удосконалення додаткових матеріалів для проведення судової експертизи [65, с. 120].

Основним завданням експертизи ІР-об'єктів є визначення властивостей

останніх, до яких належать об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав та об'єкти промислової власності. При дослідженнях об'єктів промислової власності вирішуються питання щодо властивостей таких об'єктів, зокрема – винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, зазначень походження товарів, сортів рослин, селекційних досягнень, захисту від недобросовісної конкуренції. Ці дослідження виконуються експертами за відповідними спеціальностями [66, с. 362-363].

Судовими експертами може бути проведено експертне дослідження, пов'язане з ІР-об'єктами, за заявкою фізичної, або юридичної особи. Наявність висновку з результатами такого дослідження, є одним з вагомих аргументів при порушенні кримінальної справи за фактом порушення прав на ІР-об'єкти, а також при обґрунтуванні сторонами своїх доказів, або заперечень у суді.

Експертний висновок у сфері інтелектуальної власності є важливим аргументом для вирішення питань, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядження тим чи іншим правом в ІР-сфері, яке належить конкретній юридичній або фізичній особі.

Тільки судова експертиза ІР-об'єктів спроможна з правової точки зору підтвердити ступінь подібності досліджуваної продукції, її упаковки, дизайну, елементів оформлення представленим зразкам, а також виявити факти їх фальсифікації. У практиці судової експертизи дослідження проводяться шляхом встановлення тотожності взаємної топографії елементів зображень, дотримання технології друку і захисту упаковки, аналізу інших характеристик і параметрів об'єктів, тощо, які документуються у ході дослідження.

З огляду на те, що законодавець не надає висновку судового експерта жодних переваг порівняно з іншими доказами, цей висновок має відповідати вимогам обґрунтованості та мотивованості. Саме завдяки відповідності цим вимогам особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор чи суд можуть переконатися щодо об'єктивності, правильності та правдивості висновку судового експерта [67, с. 38-39]. Тому необхідно погодитися з висновком автора

цієї роботи в частині приведення до одноманітності положення КПК України, ЦПК України, КпАП України та МК України в питаннях об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості та мотивованості.

Основна проблема, з якою стикаються експерти з ІР-питань, отримуючи ухвалу суду або постанову слідчого, полягає в тому, що на жаль, не завжди суддя або слідчий обізнані з особливостями об'єктів ІР-права в тій мірі, яка необхідна для правильного визначення завдання перед експертом та формулювання належних питань, що їх відображають. Ефективність судової експертизи у справі залежить від якості збору документів, що містять відомості про об'єкт дослідження, та формулювання питання, яке належить вирішити експертові. Недоліки, яких припускаються при призначенні експертиз об'єктів ІР-права можна виділити на три групи: 1 - недоліки оформлення ухвал про призначення експертиз; 2- недоліки оформлення матеріалів на експертизу; 3 – недоліки організаційного характеру.

Необхідно окремо наголосити на актуальності наукових досліджень у сфері судової експертизи. Актуальність цього твердження ґрунтується у тому числі на прикладі відсутності, до недавнього часу, аргументації взаємозв'язку між обсягом конкретної експертної задачі, що вирішується при проведенні судової експертизи (наприклад, у справах про відповідність винаходу умовам патентоздатності «новизна»), та формулюванням питання, котрі ставляться експерту, а також вплив зазначеного взаємозв'язку на досягнення повноти проведеного дослідження обставин справи й об'єктивності його результатів [68, с.37].

У ході дослідження засад судової експертизи порушень права на об'єкти ІР-права авторами запропоновані підходи до розробки моделі дерева цілей судової експертизи об'єктів ІР-права, яка має чотири етапи:

- 1) знаходяться суттєві показники, які будуть використовуватися при проведенні судової експертизи порушених ІР-прав (наприклад, для експертизи патенту на винахід це можуть бути суттєві технічні ознаки, угода про передачу майнових прав, результати впровадження);

- 2) знаходяться вимоги позивачів;
- 3) визначаються первинні та вторинні суб'єкти права;
- 4) визначаються висновки експертного дослідження.

Отже, судова експертиза ІР-об'єктів вважається порівняно новим видом судових експертиз. Згідно із ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»: судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання досудового та судового слідства. Метою такого дослідження є встановлення фактичних даних щодо властивостей досліджуваних об'єктів, зокрема шляхом вивчення, аналізу та порівняння їхніх ознак [69, с. 89].

Захист ІР-прав потребує спеціальних знань, які є у судового експерта з ІР-питань. Також необхідно ввести єдину методику проведення судової експертизи з захисту прав інтелектуальної власності, залучення й удосконалення додаткових матеріалів для проведення судової експертизи [70, с. 120].

Основним завданням експертизи ІР-об'єктів є визначення властивостей останніх, до яких належать об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав та об'єкти промислової власності. При дослідженнях об'єктів промислової власності вирішуються питання щодо властивостей таких об'єктів, зокрема – винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, зазначень походження товарів, сортів рослин, селекційних досягнень, захисту від недобросовісної конкуренції. Ці дослідження виконуються експертами за відповідними спеціальностями [71, с. 362-363].

На думку автора [72, с. 57] одним з найактуальніших сьогодні є судові експертизи у справах про контрафактну продукцію. Для вирішення питання про наявність або відсутність ознак контрафактності необхідно проводити комплекс досліджень, у тому числі поліграфічного оформлення продукції (судово-технічна експертиза документів), змісту інформації, представленої в цифровому вигляді, на оптичних і магнітних носіях (комп'ютерно-технічна експертиза),

встановлювати ознаки устаткування, використаного для виготовлення матеріальних носіїв творів (трасологічна, фоноскопична та інші експертизи).

Не є виключенням залучення спеціальних знань різних видів судової експертизи і при проведенні судових експертиз з порушень прав промислової власності, наприклад, для створення товарного знака, способу виготовлення оригіналу логотипа, порівняння конструкцій різних зразків зброї та інші. Тільки використання методів криміналістичних експертиз дозволяє вирішувати завдання щодо встановлення джерела походження контрафактної продукції й у такий спосіб доводити використання конкретного устаткування, що належать конкретним фізичним і юридичним особам для виготовлення контрафактної продукції [72, с. 58].

Судовими експертами може бути проведено експертне дослідження, пов'язане з ІР-об'єктами, за заявкою фізичної, або юридичної особи. Наявність висновку з результатами такого дослідження, є одним з вагомих аргументів при порушенні кримінальної справи за фактом порушення прав на ІР-об'єкти, а також при обґрунтуванні сторонами своїх доказів, або заперечень у суді.

Експертний висновок в ІР-сфері є важливим аргументом для вирішення питань, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням тим чи іншим правом в ІР-сфері, яке належить конкретній юридичній або фізичній особі.

Тільки судова експертиза ІР-об'єктів спроможна з правової точки зору підтвердити ступінь подібності досліджуваної продукції, її упаковки, дизайну, елементів оформлення представленим зразкам, а також виявити факти їх фальсифікації. У практиці судової експертизи дослідження проводяться шляхом встановлення тотожності взаємної топографії елементів зображень, дотримання технології друку і захисту упаковки, аналізу інших характеристик і параметрів об'єктів, тощо, які документуються у ході дослідження.

Саме завдяки відповідності вимогам обґрунтованості та мотивованості особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор чи суд можуть переконатися щодо об'єктивності, правильності та правдивості висновку судового експерта [73, с. 38-39].

Основна проблема, з якою стикаються експерти з ІР-питань, отримуючи ухвалу суду або постанову слідчого, полягає в тому, що на жаль, не завжди суддя або слідчий обізнані з особливостями об'єктів ІР-права в тій мірі, яка необхідна для правильного визначення завдання перед експертом та формулювання належних питань, що їх відображають. Ефективність судової експертизи у справі залежить від якості збору документів, що містять відомості про об'єкт дослідження, та формулювання питання, яке належить вирішити експертові. На жаль, проблемою в проведенні експертних досліджень об'єктів ІР-права є відсутність будь-яких методик та необхідних вимог до документів про призначення судової експертизи, затверджених в установленому порядку Міністром. До таких тверджень дійшли автори [70, с. 118].

На сьогоднішній час кількість судових спорів щодо порушень ІР-прав є порівняно великою, а фахівців- експертів недостатньою. Також їм бракує досвіду та компетентності. Це вказує на необхідність збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, що зможуть відповідно до компетенції та компетентності здійснювати судово-експертні дослідження [71, с. 88].

Необхідно окремо наголосити на актуальності наукових досліджень у сфері судової експертизи. Актуальність цього твердження ґрунтується у тому числі на прикладі відсутності, до недавнього часу, аргументації взаємозв'язку між обсягом конкретної експертної задачі, що вирішується при проведенні судової експертизи (наприклад, у справах про відповідність винаходу умовам патентоздатності «новизна»), та формулюванням питання, котрі ставляться експерту, а також вплив зазначеного взаємозв'язку на досягнення повноти проведеного дослідження обставин справи й об'єктивності його результатів [72, с. 37]. В цьому випадку треба підтримати рекомендацію автора роботи [73, с. 134] та уніфікувати організацію СЕД за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, які мають бути визнаними науковою спільнотою та перевіреними на практиці, що має виключати можливість використання неперевірених даних і науково необґрунтованих методів досліджень при виконанні експертних досліджень, а також

забезпечення відповідності управління якістю і на наш погляд, забезпечувати повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експертизи.

Підсумовуючи викладене, треба зробити висновок, що правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні потребує удосконалення шляхом раціоналізації та оновлення правового забезпечення з метою підвищення ефективності судово-експертної діяльності [74, с. 191-194].

В якості удосконалення системи експертизи порушених прав інтелектуальної власності необхідно створити державний орган управління організацією і проведенням експертиз в Україні, який повинен здійснювати організаційно-правове, науково-методичне та інші необхідні форми забезпечення діяльності експертних організацій і окремих експертів.

Одним із головних напрямів оновлення судово-експертної системи є організація базового навчання фахівців в ІР-сфері.

Для вирішення проблеми в проведенні експертних досліджень доцільно рекомендувати Мінюсту затвердити методику та необхідні вимоги до змісту документів про призначення судової експертизи.

Підтримати авторів [75, с. 37; 76, с. 134], які рекомендують уніфікувати організацію СЕД за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, які мають бути визнаними науковою спільнотою та перевіреними на практиці, що має виключати можливість використання неперевіраних даних і науково необґрунтованих методів досліджень при виконанні експертних досліджень, а також забезпечення відповідності управління якістю і на наш погляд, забезпечувати повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту [77].

3.6. Напрями підвищення ефективності судової експертизи у справах щодо об'єктів інтелектуальної власності

Формування суспільних відносин, які пов'язані зі створенням та використанням ІР-об'єктів, супроводжуються зростанням кількості порушень ІР-прав та судових спорів.

Судова експертиза з ІР-питань— це цілеспрямована діяльність щодо отримання доказової інформації стосовно захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, зміст якої полягає в дослідженні судовими експертами на основі спеціальних знань в галузі авторського права, права на знаки для товарів і послуг, права промислової власності, економіки інтелектуальної власності, об'єктів, явищ і процесів, з метою надання об'єктивних і належно обґрунтованих висновків стосовно питань, що є або будуть предметом судового розгляду [78, с. 11].

Висновки експертних досліджень і консультативні повідомлення, які надаються за результатами позапроцесуальних експертних досліджень з ІР-питань, мають множинне призначення й застосовуються не лише для підготовки до судового вирішення деліктів в ІР-сфері. Виходячи з досвіду проведення відповідних експертних досліджень у Науково-дослідному центрі судових експертиз з питань інтелектуальної власності та Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності НАПрН України в 2016-2021 рр., вони використовуються для забезпечення:

- вимог про припинення порушення права на ІР-об'єкт;
- правової позиції при застосуванні процедури досудового (медіаційного) примирення сторін;
- проведення адміністративних процедур, зокрема, тендерних процедур щодо закупівлі програмних продуктів і програмно-апаратних комплексів etc за переговорною процедурою;
- судового позову про порушення права на ІР-об'єкт та ін. [78, с. 31-32].

Висновок експерта має статус джерела доказів – це висловлення власної думки експерта, засноване на наукових дослідженнях, яке не є

особливим доказом і оцінюється судом в сукупності з іншими доказами у справі. Відповідно, висновки, до яких прийшов експерт в результаті проведеного дослідження з поставлених перед ним питань, є доказами у справі, але лише в тому випадку, якщо вони відповідають вимогам, встановленим процесуальним законодавством для всіх видів доказів, тобто, вимогам належності, допустимості та достовірності.

Підставами для відхилення висновку експерта є некомпетентність експерта, вихід його за межі своєї компетенції, невиконання умов належності, допустимості, достовірності та достатності стосовно об'єктів – предметів дослідження і порівняльних зразків. Об'єкти досліджень – це об'єкти правової охорони, речові докази, документи, предмети, зразки для порівняльного дослідження, а також інші матеріали справи, надані на дослідження. У разі якщо транспортування об'єкта досліджень в установу (експертів) неможливе, орган або особа, що призначила судову експертизу, забезпечують безперешкодний доступ до об'єкта і можливість його дослідження. Предмет досліджень – фактичні дані (обставини справи), що належать до властивостей об'єктів дослідження і встановлюються в цивільному, господарському, адміністративному, кримінальному судочинстві на основі спеціальних знань в різних областях науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо [79, с. 141-142].

Висновок експерта є одним із засобів доказування, яким встановлюються обставини, що входять до предмета доказування у справах щодо ІР-прав і може бути покладений в основу судового рішення, якщо за результатом оцінки судом він визначений як належний, допустимий і достовірний доказ. До гарантій достовірності висновків експертів відносять такі фактори: передбачений законодавством процесуальний порядок призначення, проведення та оцінки висновку експерта; визначені законодавством вимоги до особи експерта; незацікавленість та об'єктивність експерта; науковий характер відомостей, що містяться у висновку; відображення у висновку ходу дослідження та формулювання висновків; можливість роз'яснення свого висновку експертом в суді у випадках виникнення сумнівів у його правильності; можливість

перевірки результатів первинної експертизи через призначення повторної, тощо [80, с. 55]. Ефективне використання сучасних досягнень експертних технологій має важливе значення і для ефективного встановлення судом або органами досудового розслідування певних фактів, які стосуються порушення ІР-прав [85, с. 136-137]. У ст. 3 Закону України “Про судову експертизу” перераховані принципи судово-експертної діяльності: законність, незалежність, об’єктивність і повнота досліджень [82].

Принцип законності полягає в необхідності дотримання вимог законодавчих актів, пов’язаних з призначенням і проведенням судової експертизи.

Принцип незалежності відображає таку особливість процесуального статусу судового експерта як його незалежність від будь-кого при проведенні експертного дослідження та формулюванні висновків судової експертизи. Зокрема гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку встановлюються ст. 4 Закону і забезпечуються наступними факторами: процесуальним порядком призначення судового експерта; заборонаю під загрозою передбаченою законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи; існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів дізнання, досудового та судового слідства; створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним та соціальним забезпеченням; кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов’язків; можливістю призначення повторної судової експертизи; присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи.

Об’єктивність і повнота експертного дослідження забезпечуються відповідністю методів та висновків експерта сучасному рівню наукового і технічного знання. Висновки, до яких приходить експерт у процесі здійснення експертизи, повинні базуватися на всебічному вивченні наданих об’єктів із залученням спеціальних знань і необхідного комплексу засобів, методів і

методик дослідження. При цьому об'єктивність дослідження означає наступне: 1) об'єкти досліджуються і описуються у тому вигляді, в якому надійшли експерту; 2) встановлені експертом ознаки, обставини, викладені письмово у висновку, реально відображають властивості об'єктів, що досліджуються.

Повнота експертного дослідження передбачає вирішення усіх винесених на експертизу питань на підставі дослідження усіх наданих об'єктів. Крім того, описання процесу експертного дослідження повинно бути проведено у такому обсязі, який дає можливість здійснити перевірку обґрунтованості та достовірності здійснених висновків. У свою чергу, правильність експертного висновку, його достовірність означає відповідність висновків експерта дійсності. Такий результат діяльності експерта можливий лише за умови, що дослідження проводиться ним виключно в рамках його компетенції. Слід зазначити, що поняття компетенції поділяється дослідниками на дві категорії: об'єктивну компетенцію - як обсяг спеціальних знань, якими повинен володіти фахівець експертного рівня у даній галузі, та суб'єктивну компетенцію (або компетентність експерта) – як ступінь володіння конкретним експертом спеціальними знаннями [84]. Цей ступінь визначається підготовкою експерта, його освітою, здібностями та досвідом. Відповідно, характеризуючи експерта як компетентного, як правило мають на увазі саме рівень його володіння спеціальними знаннями, компетентність у суб'єктивному розумінні.

Принципи СЕД складають систему, внаслідок чого порушення хоча б одного тягне за собою порушення усіх інших. Ось чому будь-які дослідження не мають доказового значення, якщо порушені процесуальні приписи призначення чи проведення судової експертизи.

Розглянувши вимоги, що висуваються до висновку експерта як до джерела доказів, а також зміст основних принципів судової експертизи, які забезпечують виконання цих вимог, спробуємо тепер проаналізувати явище ефективності судової експертизи в ІР-сфері.

Поняття «ефективність» досить широко використовується для визначення цінності суспільних та, особливо, економічних процесів. Причому в цих сферах

ефективність, як правило, оцінюється як матеріальна категорія, тобто має достатньо чітке вираження в абсолютних або відносних фінансових показниках («економічний ефект», «економічна ефективність» здебільшого вимірюються саме в грошових одиницях).

Вивчення літературних джерел виявило, що в юридичній практиці поняття «ефективності» не має цілей визначення цінності процесів та технологій. Тут цей термін швидше є спорідненим з поняттями «дієвість», «корисність», «правові наслідки» тощо.

Від ефективності захисту ІР-прав, який забезпечується в державі, багато в чому залежить не лише розвиток творчого, інтелектуального потенціалу громадян, а й визнання країни повноправним учасником міжнародного ІР-ринку [85, 362].

Організація дієвої системи правозастосування у сфері створення та використання ІР-об'єктів безпосередньо впливає як на ефективність розбудови національного науково-технологічного комплексу, так і на підвищення інвестиційного іміджу держави, запровадження сприятливого інноваційного клімату [86, с. 5].

В таблиці 3 наведемо визначення поняття «ефективність», які найчастіше використовуються в літературних джерелах.

Таблиця 3

Визначення поняття «ефективність»

№	Визначення	Автори
1	2	3
1	Ефективність – це: - якісний результат певної діяльності, що характеризує її продуктивність; - результат ефективного та раціонального використання всіх видів ресурсів; співвідношення конкретного кінцевого результату до витрат, що забезпечили його отримання [87, с. 365].	Білик М.Д. Павловська О.В. Притуляк Н.М. Невмержицька Н.Ю.

2	Ефективність – показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [88, с. 354].	Сурмин Ю.П.
3	Ефективність – це економічна категорія, яка відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами [89, с. 397-399].	Андрійчук В.Г.
4	Ефективність може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення витрат і результатів діяльності [90, с. 367].	Орлов П.А.
5	«Ефективність», як загальне поняття використовується в соціумі як відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його одержання [91].	Вікіпедія. http://uk.wikipedia.org/wiki/система . Htm.

Неважко побачити, що для цілей судової експертизи найбільш застосовним є загальне визначення поняття ефективності, наведене під номером 2.

Як уже зазначалося вище, цілями призначення та проведення експертизи, зокрема у справах щодо ІР-об'єктів, є отримання належних, допустимих та достовірних доказів у вигляді висновків, зроблених експертом у результаті здійснення наукового дослідження з поставлених питань. Лише за таких обставин висновок експерта може, поряд з іншими доказами, бути покладений в основу судового рішення. Очевидно, що відповідність висновку експерта цим вимогам і забезпечує ефективність проведеної судової експертизи, тобто успішність діяльності експерта як процесуальної особи. Зрозуміло також і те, що остаточне встановлення ефективності проведеної експертизи можливе лише за результатами всебічної оцінки висновків експерта судом, визнання їх належними, допустимими та достовірними доказами, а також закріплення результатів такої оцінки у відповідних процесуальних документах.

Основними елементами такої оцінки є аналіз дотримання процесуального порядку підготовки, призначення та проведення експертизи, відповідності висновку експерта завданню, оцінка повноти висновку, оцінка особи експерта,

оцінка матеріалів, наданих на експертизу, оцінка наукової обґрунтованості висновків експерта, оцінка висновку експерта в сукупності з іншими матеріалами справи.

На жаль, доводиться констатувати, що нововведення в процесуальному законодавстві, пов'язані зі зміною порядку призначення експертиз, при їх практичному застосуванні відіграли негативну роль для швидкості та якості судового вирішення спорів в IP-сфері.

Так ст. 101 ГПК України встановлено, що учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення [92]. Оскільки в даній категорії справ висновок експерта фактично є одним з найбільш поширених джерел доказів, можливість замовлення експертизи стала широко використовуватися учасниками справи відразу після набуття чинності новим процесуальним законодавством. При цьому, оскільки кількість висновків експерта, поданих стороною до суду, законом не обмежується, у більшості справ на сьогодні складається ситуація, коли кожною зі сторін подається кілька висновків, результати яких, зрозуміло ж, завжди підтверджують позицію сторони-замовника. Тобто, вже на підготовчій стадії суд отримує чималу кількість висновків експертів (іноді до десятка), які суперечать один одному і потребують ретельного вивчення за всіма зазначеними вище критеріями та відповідної оцінки, відображеної судом у визначених процесуальним законом судових рішеннях. Очевидно, що така робота потребує від суду не лише додаткових зусиль та немалого часу, а ще й певних знань у відповідній галузі для того, щоб принаймні кваліфіковано порівняти хід та результати досліджень експертів.

Аналіз судової практики, втім, показує, що прийняття рішення судом за результатами висновків експертів, наданих сторонами, є вкрай рідкісним явищем. Цьому сприяє зокрема й той факт, що сторони, замовляючи експертизу, досить часто ставлять перед експертами лише ті питання, які вважають вигідними для себе та зручними для експерта, а також надають на дослідження неповний склад матеріалів. Відповідно, до суду надходить

висновок, у якому досліджено лише частину фактичних даних, що мають значення для вирішення справи, і результати такого дослідження завжди направлені на підтримку інтересів замовника експертизи. За таких обставин, як правило, суд приходить до розуміння неможливості або недоцільності надання переваги висновкам, наданим учасниками справи, і зрештою – до необхідності призначення ще однієї експертизи, цього разу за ухвалою суду. Здебільшого саме результати цієї експертизи після відповідної оцінки і враховуються судом при ухваленні рішення. Виникає питання: а про яку ефективність попередніх експертиз у такому разі може йти мова? Результати таких експертиз, як уже зазначалося, більшою частиною не використовуються, процесуальні строки значно збільшуються, витрати сторін багатократно зростають порівняно з ситуацією, коли експертиза первинно призначається судом.

Тут доцільно зазначити, що у ста відсотках випадків проведення експертиз замовляється учасниками справи саме атестованим з відповідної спеціальності судовим експертам, хоча ст. 101 ГПК таких обмежень у виборі експерта абсолютно не містить. Процесуальний закон вимагає лише наявності у експерта спеціальних знань та дотримання ним встановленого законодавством про судову експертизу порядку проведення експертизи та складання висновку. Отже, сторонами, як і судом, може бути залучена для проведення експертизи будь-яка особа, яка має достатні знання для проведення дослідження, визначеного предметом експертизи. Цілком природно, що в деяких випадках, особливо при дослідженнях в галузі науки і техніки (для винаходів, компонування напівпровідникових виробів, сортів рослин тощо) або мистецтва, залучені фахівці можуть мати набагато вищий рівень знань, ніж атестовані судові експерти, більшість із яких отримують кваліфікацію в експертно-кваліфікаційній комісії відразу за кількома спеціальностями, тобто, є спеціалістами «широкого профілю». Залучені фахівці, що не є атестованими експертами, можуть внести в розгляд справи набагато більше ясності в оцінці фактичних даних, однак така можливість зовсім не використовується сторонами, що замовляють експертизу, і дуже рідко використовується судами.

В цьому контексті слід згадати ще й таку обставину, яка має суб'єктивний характер, але може відіграти визначальну роль у процесі доказування. Як відомо, експерт несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Запис про попередження або обізнаність експерта про кримінальну відповідальність є обов'язковою складовою вступної частини висновку експерта. Однак для атестованих судових експертів, особливо для тих, хто має тривалу та постійну практику, усвідомлення можливості кримінальної відповідальності не відіграє настільки визначну стимулюючу роль при складанні висновку, щоб утримати їх від свідомих, як правило непомітних для нефахівця, відхилень від вимог методик чи нормативних актів, що й спостерігається при порівнянні висновків експертів, виконаних в одній справі на замовлення різних сторін. В той же час, для залучених фахівців таке усвідомлення є певним стресом, загроза кримінальної відповідальності сприймається ними як реальний наслідок будь-якої похибки в дослідженні та оформленні його результатів, тому й достовірність (а отже й ефективність) такої експертизи може бути вищою.

Говорячи про якість оцінки судом висновків експертів, слід зазначити, що на сьогодні, на жаль, фактично зруйновано ту систему спеціалізації суддів, яка до 2017 р. дозволяла розраховувати на фахове розуміння судом положень вивідного знання, отриманого експертом в процесі наукового дослідження. До внесення змін у процесуальне законодавство, принаймні в системі господарського судочинства, справи щодо ІР-об'єктів здебільшого розглядалися суддями, які отримали додаткову освіту саме за спеціальністю «Інтелектуальна власність» і входили до складу спеціалізованих колегій. З точки зору оцінки доказів, обґрунтованості рішень та строків розгляду справ така організація судочинства в ІР-сфері порівняно з нинішніми реаліями видається майже ідеальною.

Слід звернути увагу на те, що практично одночасно з прийняттям змін до процесуальних законів указом Президента України від 29 вересня 2017 р.

№299/2017 формально утворено Вищий суд з ІР-питань. Щоправда, між «утворенням» та «створенням», як виявилось, може пройти й більше п'яти років і цей строк, принаймні на думку фахівців, не можна виправдати ніякими поважними причинами, крім небажання влади нарешті звернути увагу на необхідність вирішення нагальних питань захисту ІР-прав. Менше з тим, на сьогодні є підстави вважати, що до початку роботи спеціалізованого суду залишилося не так уже й багато часу – рік чи півтора, за оцінками оптимістично налаштованих експертів.

29.12.2021 у Верховній Раді зареєстровано проект Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності № 6487. Проект містить норми матеріального права, що визначають правові основи та принципи діяльності Вищого спеціалізованого суду, його склад, порядок формування, вимоги до кандидатів у судді. Діючим на сьогодні законодавством визначено, що Вищий спеціалізований суд з ІР-питань здійснюватиме судочинство за ГПК України, однак на нашу думку, є підстави вважати, що процесуальне законодавство потребуватиме в цьому разі внесення деяких змін з урахуванням специфіки цієї категорії справ, зокрема щодо порядку призначення та проведення експертиз, недоліки якого у нинішньому процесі було наведено вище. Одним з очікуваних результатів таких змін буде підвищення ефективності судової експертизи у справах щодо ІР-об'єктів.

Ефективність роботи судових експертів в ІР-сфері прямим чином залежить і від якості спеціального законодавства. Так у спеціальних законах з промислової власності на сьогодні не вирішено цілий ряд проблем, які можуть бути виявлені лише в процесі правозастосування, зокрема – під час проведення судово-експертних досліджень. До них можна віднести питання процедури визнання патентів на корисні моделі та промислові зразки недійсними частково, виключення з правової охорони неохороноздатних елементів знаків тощо [93, с. 13-14].

З іншого боку, безспірним є той факт, що існуюча в Україні система судових експертиз з питань інтелектуальної власності протягом останніх

десятиліть вже відіграла вагому роль як у проведенні моніторингу та аналізу правозастосовної практики, так і в удосконаленні на цій основі спеціального законодавства у сфері промислової власності, авторського права і суміжних прав.

Висновки до розділу 3.

1. Виявлено, що необхідність обов'язковості призначення судової експертизи порушених ІР-прав не викликає сумнівів. Також, одним із головних напрямків вдосконалення судової експертизи в ІР-сфері і є такі: необхідно створити сприятливі умови для розвитку наукових досліджень та підготовки кваліфікованих кадрів в ІР-сфері та судової експертизи.

2. Обґрунтовано необхідність й доцільність прийняття єдиного нормативно-правового акту, який би визначив основні засади протидії правопорушенням в ІР-сфері в Україні. Проблеми, які існують при проведенні судової експертизи ІР-об'єктів необхідно вирішувати та усувати існуючі суперечності. Це дозволить підвищити якість експертних висновків, зменшити час проведення експертизи і забезпечити ефективний захист ІР-прав.

3. Аргументовано, що актуальність підвищення ефективності судової експертизи знаходиться у взаємодії з такими завданнями в ІР-сфері: визнання нашої країни повноправним учасником міжнародного ІР-ринку; підвищення інвестиційного іміджу держави, запровадження сприятливого інноваційного клімату; побудова національного науково-технологічного комплексу; розвиток творчого інтелектуального потенціалу громадян; забезпечення раціональної і ефективної організації судових експертиз; забезпечення повноти і об'єктивності наданого експертного висновку; вдосконалення законодавчої бази в ІР-сфері; організація базового навчання фахівців у сфері судової ІР-експертизи; перепідготовка кадрів; стандартизація методик складання висновку експертного дослідження.

4. Встановлено першочергові заходи задля підвищення ефективності

судової експертизи порушених прав на ІР-об'єкти: створити державний орган з питань судових експертиз; розробити в порядку законодавчої ініціативи науково обґрунтовані зміни і доповнення до КПК, ЦПК, КУпАП і МК України стосовно об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості й мотивованості експертних висновків судової експертизи; затвердити методику та перелік необхідних вимог до змісту документів про призначення судової експертизи; затвердити регламент організації СЕД за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, який забезпечує повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту; підвищити кваліфікацію фахівців у галузі судової експертизи, які займаються експертизою порушених ІР-прав.

5. Запропоновано збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, навчання яких можна здійснювати в рамках освітньо-навчальних магістерських програм в університетах, де є ІР-кафедри, в тому числі при виконанні магістерських випускних робіт по напрямках судової експертизи порушених ІР-прав. Було б також в нагоді започаткування факультетів післядипломної підготовки та перепідготовки судових ІР-експертів, а також регулярне видання навчальних посібників та настанов з сучасних проблем та досягнень у сфері судової ІР-експертизи.

6. Встановлено, що ефективність судової експертизи у справах щодо ІР-об'єктів – це придатність висновку експерта для визнання його належним, допустимим та достовірним доказом, визнана в результаті всебічної оцінки висновку судом та закріплена у відповідних судових рішеннях.

7. Виявлено, що діючий в Україні порядок призначення експертиз, зокрема передбачена ст. 101 ГПК України можливість замовлення експертиз учасниками справи, негативно впливає на ефективність судової експертизи, оскільки допускає можливість залучення практично необмеженої кількості висновків експертів в одній справі. Більша частина з цих висновків, як правило, є апріорі неефективними, натомість рішення здебільшого базується на висновку експертизи, призначеної судом. Зважаючи на те, що висновки експертів

фактично вже традиційно виконують роль ключових доказів у справах даної категорії, доцільно законодавчо обмежити кількість експертиз, що проводяться в одній справі за одними й тими самими питаннями та за однаковим складом матеріалів, що надаються на дослідження.

8. Аргументовано, що ефективність експертиз у справах щодо ІР-об'єктів може бути підвищена шляхом більш активного залучення до проведення експертиз фахівців у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, які не є атестованими судовими експертами. При цьому найбільш дієвою формою такого залучення може бути доручення проведення експертизи комісії у складі фахівця у відповідній галузі та атестованого експерта відповідної спеціальності. В такому разі суд отримає висновок, який з одного боку, містить кваліфіковане дослідження, виконане носієм поглиблених спеціальних знань, а з іншого – відповідає вимогам до оформлення результатів дослідження, встановленим законодавством про судову експертизу.

9. Обґрунтовано, що встановлення ефективності судової експертизи прямим чином залежить від повноти та ретельності оцінки висновку експерта судом. У свою чергу, на повноту та всебічність оцінки висновку судом впливають такі фактори як завантаженість суддів, їх досвід, наявність додаткової підготовки (освіти), наявність чи відсутність спеціалізації у даному виді судочинства. У зв'язку з цим є сподівання, що створення і початок роботи Вищого спеціалізованого суду з ІР-питань позитивно вплине на ефективність судової експертизи у цій сфері.

РОЗДІЛ 4. НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ В ІР-ВІДНОСИНАХ

4.1. Концепція ідентифікації суб'єктного складу контрольно-наглядових ІР-відносин

Прийняття Звіт Єврокомісії-2021 про захист ІР-права у країнах-партнерах ЄС вчергове привернув увагу аналітиків всього світу. І хоча експертні оцінки з Брюсселя автоматично не тягнуть за собою торговельні санкції за піратство, нехтувати офіційною позицією ЄС все ж не варто. Іноземні інвестори, від яких значною мірою залежить оздоровлення національної економіки, особливо чутливі до дотримання ІР-прав. Згідно з УПА, Україна має впровадити норми європейського законодавства, а також узгодити нормативи правової охорони і захисту торговельних марок, промислових зразків, географічних зазначень. Саме на запровадженні стандартів з УПА зосереджені реформаторські дії профільних державних органів протягом останніх років [1].

У наступному аналітичному звіті Європейської Комісії, щодо оцінки здатності України взяти на себе зобов'язання членства в ЄС, який ґрунтується на даних станом на червень 2022 р., ІР-законодавство України було визнано таким, що перебуває на початковому рівні відповідності стандартам ЄС [2].

Втім друга половина 2022 р. та початок 2023 р., не зважаючи на перебування країни у воєнному стані, відзначився достатньо суттєвим прогресом у реформування цього блоку національного законодавства. Зокрема, на виконання УПА та з метою його наближення до актів права ЄС було забезпечено виконання заходів у таких напрямках: 1) АСП: прийнято закони України про 1.1) АСП [3]; 1.2) внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та КК України щодо відповідальності за порушення АСП [4]; 2) захист ІР-прав: прийнято закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту ІР-прав [5]; 3) географічні зазначення: прийнято закон України про географічні зазначення спиртних напоїв [6].

Проте, в 2022 р. дослідження Спеціального звіту 301 щодо України були призупинені через навмисне та неспровоковане подальше вторгнення РФ в

Україну. Тому в опублікованому 26.04.2023 р. звіті Офісу торгового представника США (далі - USTR) місце України наразі не визначено.

Слід звернути увагу, що Звіт «Special 301» є щорічним оглядом глобального стану ІР-охорони та ІР-захисту. USTR проводить цей огляд відповідно до розділу 182 Закону про торгівлю 1974 р. зі змінами, внесеними Загальним законом про торгівлю та конкурентоспроможність 1988 р. та Законом про угоди Уругвайського раунду. USTR у координації з партнерськими агентствами з усієї виконавчої гілки влади намагається визначити країни, які не забезпечують адекватний або ефективний захист ІР-прав або які встановили бар'єри для доступу до ринку, що негативно впливає на американських правовласників [7].

Специфіка сучасного періоду розвитку ІР-законодавства також полягає і в тому, що для створення пільгових умов реалізації прав та з метою збереження ІР-прав, 01.04.2022 р. було прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану». Згідно із законом з дня введення в Україні воєнного стану, введеного у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, зупиняється перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною ІР-прав, а також строків щодо процедур набуття цих прав, визначених спеціальними законами України у ІР-сфері [8].

До останніх, в аспекті особливостей регулювання контрольно-наглядових ІР-відносин, належать закони про:

- авторське право і суміжні права [9];
- охорону прав на сорти рослин (далі – ПСР) [10].

У першому випадку контроль за додержанням вимог закону про АСП здійснює центральний орган виконавчої влади (далі – ЦОВВ), що забезпечує формування та реалізує державну політику у ІР-сфері, тобто наразі це - Міністерство економіки України (далі – Мінекономіки), як головний орган у системі ЦОВВ, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ).

Сучасна назва Мінекономіки відновлена в урядовій постанові [11], до

прийняття якої цей ЦОВВ мав назву «Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України» згідно із Положенням про нього [12]. Саме в цей період у структурі Мінекономіки були Департамент розвитку ІР-сфери [13] та Департамент інвестицій [14], які у подальшому були об'єднані у Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності - самостійний структурний підрозділ апарату Мінекономіки.

Останньому Мінекономіки делегувало повноваження із здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог законів України про АСП та про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування (далі – ЛСЗ) [15].

В свою чергу, відомчим наказом затверджено Положення, що регламентує діяльність державних інспекторів з ІР-питань, визначає їх права та функціональні обов'язки стосовно державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у ІР-сфері у процесі використання об'єктів ІР-права, зокрема розповсюдження, прокату, зберігання, переміщення примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, а також виробництва, експорту та імпорту дисків для ЛСЗ і матриць [16]. Хоча із втратою чинності Законом України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [17] контрольні повноваження Мінекономіки відтак і його ІР-департаменту, а також державних інспекторів з ІР-питань, відповідним чином скоротилися. Державний інспектор з ІР-питань є посадовою особою Мінекономіки, якого призначає на посаду та звільняє з посади державний секретар Мінекономіки.

ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері охорони ПСР (Контролюючий орган) організовує та здійснює державний нагляд (контроль) у частині охорони ПСР за [10, ст.7]:

- дотриманням юридичними та фізичними особами вимог законодавства з

охорони ПСР у сфері виробництва, використання, зберігання, реалізації та розмноження сортів рослин;

- веденням первинного насінництва власниками майнових ІР-прав та підтримувачами сортів рослин;

- розглядом заявки на сорт і проведенням кваліфікаційної експертизи сорту;

- ввезенням в Україну садивного матеріалу (насіння) незареєстрованих в Україні сортів рослин;

- дотриманням прав, передбачених цим законом.

На даний час Контролюючим органом виступає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі - Держпродспоживслужба) - ЦОВВ, діяльність якого спрямовується і координується КМУ [18].

Слід відмітити, що повноваження Держпродспоживслужби у сфері охорони ПСР, визначені у Положенні про неї, певною мірою відрізняються від таких, що встановлені законом. Зокрема, цей Контролюючий орган організовує та здійснює державний нагляд (контроль) за:

- збереженістю сортів рослин, реєстрацією ліцензійних договорів на їх використання та виплатою авторської винагороди;

- набуттям ПСР та їх реєстрацією;

- дотриманням особистого немайнового права авторства на сорт, майнового права власника сорту, права попереднього користування і права при відновленні прав на сорт, права на поширення сорту в Україні, прав автора сорту в разі відмови власника від майнового права на сорт, порядку вивезення з України посадкового матеріалу (насіння) сортів рослин, що містять ІР-об'єкт, вимог угоди, укладеної між роботодавцем та автором сорту щодо виплати справедливої винагороди.

Подібна розбіжність, ймовірно, є наслідком того, що контрольно-наглядові повноваження Контролюючого органу були оновлені зовсім нещодавно, а саме - окремі положення набрали чинності 10.12.2022 р., а закон в цілому -

10.06.2023 р. [19].

Також зверну увагу на той факт, що у Положенні про Держпродспоживслужбу вказано, що вона здійснює свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи. Проте, якщо урядова постанова про їх утворення є чинною [20], то накази Міністерства аграрної політики та продовольства України (далі - Мінагрополітики) про затвердження положень про територіальні органи (наказ Мінагрополітики від 15.02.2016 р. № 45, втратив чинність на підставі наказу Мінагрополітики від 12.04.2017 р. № 209), а також Положення про Головне управління Держпродспоживслужби в області, в місті Києві (наказ Мінагрополітики від 12.04.2017 р. № 209, втратив чинність на підставі наказу Мінагрополітики від 13.07.2022 р. № 455) є не чинними [21].

Така ситуація пояснюється тим, що згідно із Положенням про Держпродспоживслужбу (в редакції від 17.09.2019 р.), діяльність цього ЦОВВ спрямовувалася і координувалася КМУ через Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. У цьому ж Положенні в редакції від 03.06.2021 р. діяльність Держпродспоживслужби спрямовувалася і координувалася КМУ через Першого віце-прем'єр-міністра України - Міністра економіки, а в чинній редакції (від 16.02.2022 р.) її діяльність спрямовується і координується КМУ. Тож логічно, що наразі Положення про територіальні органи (головні управління) Держпродспоживслужби має бути затверджене її власним наказом, а не наказом Мінагрополітики.

Безпосередньо функції із організації та забезпечення реалізації державної політики у сфері державного нагляду (контролю) у сфері охорони ПСР делеговані Департаменту контролю в сферах насінництва та розсадництва, карантину та захисту рослин, за якістю зерна Держпродспоживслужби [22], а здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони ПСР - Головним управлінням Держпродспоживслужби в областях та в місті Києві. Працівники Головного управління, на яких покладено виконання функцій державного нагляду (контролю) у сфері охорони ПСР, є за посадами державними

інспекторами.

Таким чином, наявна ситуація з ІР-добročесністю України в цілому, ускладнена множинністю суб'єктів державного ІР-нагляду (контролю), актуалізувала необхідність проведення пошуків в напрямку визначення найбільш доцільної, можливо оптимальної моделі структури та статусу ЦОВВ, який би з максимальною ефективністю та результативністю виконував функції суб'єкта контрольно-наглядових ІР-відносин.

Одним із шляхів вирішення зазначеного завдання вбачається авторська концепція ідентифікації наявного суб'єктного складу контрольно-наглядових ІР-відносин, заснована на формуванні ідентифікаційного шифру ознак відповідного органу, їх змістовна оцінка, порівняльний аналіз, функціональне синтезування, трансформування існуючого або утворення нового урядового органу ІР-нагляду (контролю).

В якості ідентифікаційних ознак Контролюючого органу пропонується розглядати наступні:

1) внутрішня та зовнішня суб'єктна структура: 1.1) орган уповноважений здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері певного виду господарської діяльності, яка є предметом державного нагляду (контролю), виключно законом (так – 1, ні – 0); 1.2) діяльність органу спрямовується і координується КМУ (так – 1); 1.3) діяльність органу спрямовується і координується Міністром (так – 2); 1.4) орган має у внутрішній структурі самостійний структурний підрозділ апарату, якому делеговані контрольно-наглядові повноваження (так – 1, ні – 0); 1.5) орган має у зовнішній структурі територіальні органи (головні управління) (так – 1, ні – 0); 1.6) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) Контролюючого органу (так – 1); 1.7) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) територіальних органів Контролюючого органу (так – 2);

2) зміст і обсяг контрольно-наглядових повноважень: 2.1) здійснення контролю (так – 1); 2.2) здійснення нагляду (так – 2); 2.3) здійснення контролю і

нагляду (так – 3);

3) предмет державного ІР-нагляду (контролю) (об'єкт контрольно-наглядових ІР-відносин) – ІР-об'єкт та/або ІР-господарська діяльність підконтрольного суб'єкта (суб'єкта господарювання), щодо яких проводяться заходи ІР-державного нагляду (контролю): зазначається кількість та вид ІР-об'єктів, що є предметом державного ІР-нагляду (контролю) (АСП, ЛСЗ, ПСР тощо).

Приклад ідентифікації Контролюючого органу можна відобразити наступним чином:

- 1-1-1-0-2-1-2 (АСП, ЛСЗ) – Мінекономіки;
- 1-1-1-1-1-3-1 (ПСР) – Держпродспоживслужба.

Звісно, запропонована концепція ідентифікації є базовою, має потенціал для подальшого розвитку та вдосконалення і може бути реалізована не тільки до певного виду повноважень, а й загалом для уявлення про конкретний ЦОВВ, його структуру, функціональне призначення, сферу впливу тощо.

4.2. Нагляд (контроль) в ІР-сфері: досвід окремих зарубіжних країн

Схвалена урядом Концепція реформування державної системи правової ІР-охорони в Україні наразі передбачає серед основних завдань, покладених на НОІВ, здійснення функцій, пов'язаних з контролем за дотриманням вимог законодавства у сфері АСП [23].

З 2022 р. КМУ визначив, що функції НОІВ виконуватиме державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УкрНОІВІ) [24].

В той же час, Законом України «Про авторське право і суміжні права», який набрав чинності з початку 2023 р. встановлено, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у ІР-сфері, здійснює свої повноваження у межах, визначених законом, і виконує, серед іншого, таку функцію як здійснення контроль за додержанням вимог

цього закону [25, ст. 4].

Таким органом, згідно із положенням [26] на сьогодні є Мінекономіки, яке відповідно до покладених на нього завдань, у тому числі, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог Законів України «Про авторське право і суміжні права» і «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Більше того, Мінекономіки здійснює контроль за дотриманням УкрНОІВІ законодавства у ІР-сфері, використанням надходжень від справляння зборів за дії, пов'язані з охороною прав на ІР-об'єкти. При цьому, у Статуті УкрНОІВІ ані серед делегованих владних повноважень ані серед інших функцій і повноважень у ІР-сфері відсутня контрольна-наглядова складова. Єдине, що можна вважати суміжним з цим напрямом так це забезпечення контролю за правильністю та своєчасністю надходження до державного та місцевих бюджетів мита за видачу охоронних документів на об'єкти ІР-права [27].

Тож, подібна неузгодженість національного ІР-законодавства в частині регулювання контрольна-наглядових відносин робить достатньо актуальним напрям дослідження зарубіжного досвіду у цьому сегменті ІР-сфери.

США

В США функції аналогічні державної ІР-інспекції виконує Відділ комп'ютерної злочинності та інтелектуальної власності (Computer Crime And Intellectual Property Section, далі - CCIPS) [28].

CCIPS відповідає за реалізацію національних стратегій Департаменту у боротьбі зі злочинами проти комп'ютерної та інтелектуальної власності у всьому світі. CCIPS запобігає, виявляє, розслідує та переслідує комп'ютерну злочинність, співпрацюючи з іншими державними установами, приватним сектором, науковими установами та іноземними колегами. Адвокати відділу працюють над удосконаленням внутрішньої та міжнародної інфраструктури - юридичної, технологічної та оперативної з метою найбільш ефективного

переслідування злочинців, що перебувають у мережі. Виконавчі обов'язки Секції щодо ІР-злочинів, є також багатогранними. Домагаючись усіх цих цілей, адвокати CCIPS регулярно:

- проводять складні розслідування, вирішують унікальні юридичні та слідчі питання, викликані новими комп'ютерними та телекомунікаційними технологіями;
- здійснюють участь у судових справах;
- забезпечують підтримку судових процесів іншим прокурорам;
- навчають федеральних, штатних та місцевих працівників правоохоронних органів;
- коментують та пропонують зміни до законодавства;
- ініціюють та беруть участь у міжнародних зусиллях щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з комп'ютерною та інтелектуальною власністю [28].

Також подібні функції виконує Офіс координатора із захисту ІР-прав (The Office of the Intellectual Property Enforcement Coordinator, далі - ІРЕС). Він був створений у 2008 р. для консультування Президента та координації з департаментами та відомствами федерального уряду щодо розробки загальної політики та ІР-стратегії США, сприяння інноваціям і творчості, а також забезпечення ефективного ІР-захисту та правозастосування в країні та за кордоном. Входить до складу виконавчого апарату президента.

Співпрацюючи з багатьма керівниками департаментів і агенцій в адміністрації, ІРЕС, серед іншого, координує розробку Спільного стратегічного плану захисту ІР-прав та звітує перед Президентом і Конгресом про національні та міжнародні програми захисту ІР-прав [29].

Сербія

Сектор Ринкової інспекції (Market inspectorate) в рамках Міністерства сільського господарства, торгівлі, лісового та водного господарства здійснює інспекційний нагляд за виробництвом та передачею товарів, що порушують ІР-права (торгова марка, дизайн, патент, дрібний патент, географічне зазначення, топографія мікросхем, АСП), а також нагляд за виробництвом та збутом

товарів, захищених АСП [30].

Окрім загальних повноважень, які передбачені Законом про державне управління для всіх органів, що виконують завдання інспекційного нагляду, та окрім загальних повноважень ринкового інспектора, передбачених Законом про торгівлю та реалізованих у процедурі, розпочатій за посадою, Ринкова інспекція має:

- спеціальні повноваження задля ефективного захисту ІР-прав, що здійснюються за посадою або на вимогу власника ІР-права;
- права та обов'язки в рамках інспекційного нагляду за виконанням Закону про оптичні диски, реалізованого відповідно до цього Закону.

Реалізація спеціальних повноважень задля ефективного захисту ІР-прав встановлена Законом про спеціальні органи влади задля ефективного захисту ІР-прав (ОВ РС 46/06, 104/09) передбачив процедуру ex officio або на прохання власника ІР-права.

На підставі Закону про оптичні диски (ОВ RS 52/11), Ринкова інспекція має право та обов'язок:

- оглянути ліцензовані приміщення та контрольні заходи, що там виконуються;
- перевірити видану ліцензію;
- оглянути оптичні диски, виробничі деталі (штамп), виробниче обладнання та сировину для виробництва оптичних дисків та провести їх інвентаризацію;
- перевірити папери, ділові книги, контракти та інші документи, а також доказ права на відтворення або запис матеріалів, захищених АСП, на оптичні диски або виробничі деталі (штамп);
- перевірити та встановити, чи пристосовані виробничі деталі (штамп) або прес-форми, включаючи резервні виробничі деталі та виробниче обладнання для розміщення виробничих кодів, що містяться в ліцензії;
- перевірити та встановити, чи оптичні диски та виробничі деталі (штамп) позначені відповідним виробничим кодом;

- перевірити, чи зберігаються докази, як це передбачено законодавством;
- тимчасово утримувати до рішення суду оптичні диски, виробничі деталі (штамп), сировину чи обладнання для виробництва або копіювання оптичних дисків, якщо він висловлює сумнів у здійсненні порушеного законодавства, яке було знято в законі як порушення чи порушення іншого закону, який було зафіксовано як економічне правопорушення або кримінальний акт порушення ІР-прав, та інформувати про це власника ІР-прав або організації;
- взяти певну кількість зразків оптичних дисків або виробничих деталей (штампів), необхідних для подання доказів перед компетентним судом;
- прийняти рішення про знищення вилучених оптичних дисків або виробничих деталей (штамп), коли, незважаючи на заходи, спрямовані на виявлення власника, їх власник чи власник залишаються анонімними;
- відбирати зразки оптичних дисків для перевірки та надання даних міжнародним організаціям із захисту ІР-прав [31].

Філіппіни

Управління з питань захисту ІР-прав (Intellectual Property Rights Enforcement Office, далі – ІЕО) реалізує адміністративно-виконавчу функцію Офісу з ІР-питань (Intellectual Property Office of the Philippines, далі - ІРОРНЛ) відповідно до мандату відповідно до Розділу 7, (с) та (d) Закону Республіки № 8293 із змінами, також відомого як ІР-Кодекс Філіппін, який має: [32]

- виконувати функції правозастосування, підтримувані зацікавленими відомствами, серед інших такими як Філіппінська національна поліція, Національне бюро розслідувань, Митне бюро, Рада оптичних засобів масової інформації та органи місцевого самоврядування;
- проводити візити в розумні години до закладів та підприємств, які займаються діями, що порушують ІР-права, на основі звіту, інформації чи скарги, отриманої в офіс;

Дія адміністративного правозастосування ІРОРНЛ може бути ініційована звітом або шляхом подання перевіреної скарги.

ІЕО має виконувати такі функції:

– отримувати та складати скарги або повідомлення про порушення ІР-прав від власників прав або уповноважених представників, інших державних установ та громадськості загалом;

– оцінити скаргу або звіт та вжити відповідних заходів щодо забезпечення дотримання ІР-прав;

– координувати роботу з правовласниками, галузевими асоціаціями та/або відповідними державними органами під час виконання своїх функцій із забезпечення виконання;

– розробити політику та програми, що забезпечують дотримання ІР-прав, та підготувати щорічний звіт про досягнення, прогрес та проблеми впровадження ІР-прав в країні;

– вести всі записи про примусове виконання, такі як, але не обмежуючись ними, скарги, звіти, протоколи засідань з примусового виконання, звіти про післяопераційні операції та інші подібні або пов'язані з ними документи;

– надавати допомогу у виконанні наказів, доручень та процесів, виданих Бюро з правових питань та Офісом Генерального директора.

До компетенції ІЕО входить здійснення таких дій:

- надання повідомлення/попередження респондентам щодо дотримання положень ІР-Кодексу;

- видача замовлення відвідувачів на тематичні приміщення;

- видання наказу про відповідність респонденту;

- негайне подання адміністративної скарги до ДТІ, відповідного органу місцевого самоврядування чи інших державних установ;

- направлення справи до правоохоронного органу для відкриття провадження;

- рекомендація заявки на ордер на обшук;

- відхилення скарги;

- передача справи до інших державних установ для пред'явлення звинувачень за порушення інших законів, норм або положень;

- інші дії, необхідні для забезпечення відповідності ІР-Кодексу.

Хорватія

Хорватія була однією з перших країн, яка вирішила об'єднати більшість функцій інспекції «під одним дахом» і створити Державну інспекцію (State Inspectorate) у 1997 р., компетенція якої була посилена спеціальним законом в 1999 р. (State Inspectorate Law - OG No. 116/08. і 123/08). Державна інспекція взяла на себе колишні обов'язки 12 різних інспекцій (охорона праці, нагляд за торгівлею та ринком, енергетика, гірничодобувна промисловість та обладнання, а також і інші галузі, зокрема й ІР-права), які були розділені між чотирма міністерствами. Хорватія скоротила кількість інспекційних органів приблизно з 25 до менш ніж 20 (для 12 інспекцій, перенесених до Центральної інспекції, було створено 4 інспекції; але згодом кілька було додано) та кількість інспекційних підрозділів (що представляють різні філії та департаменти) в Хорватії) зі 100 до 49.

Державна інспекція здійснювала захист ІР-прав за такими напрямками:

- тиражування і відтворення музичних і кінематографічні роботи, записані на носіях звуку та відеокасетах, комп'ютерних програмах та книгах;
- захист промислових зразків;
- захист торгових марок;
- використання знаків географічного походження продуктів;
- обіг продукції, виготовленої відповідно до винаходів.

Компетенції інспекторів згідно Закону про Державну інспекцію (ст.ст. 27-51):

- фотографувати та знімати людей на відео, оглядати, фотографувати та знімати на відеокасети будинки, ділові зони, інші приміщення та території;
- оглядати продукцію, обладнання, транспортні засоби;
- перевіряти ділові книги, реєстрові файли, документи, контракти тощо;
- запитувати та вивчати документи, що посвідчують особу, за якими можна встановити особу (осіб), яка є суб'єктом контролю;
- приймати заяви представників перевірених юридичних та фізичних осіб та свідків.

Компетенції інспекторів згідно Закону про Державну інспекцію (ст.ст. 31-36):

- відбирати зразки продукції:

- тимчасово вилучати документи та предмети, які можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні чи кримінальній справі;

- тимчасово вилучити предмет, якщо закон або інший нормативний акт передбачає право вилучення предмета, з яким було скоєно правопорушення, економічне правопорушення або кримінальне правопорушення.

Державна інспекція була ліквідована 1 січня 2014 р., і у даний час інспекційна діяльність регулюється кількома законами, що регулюють окремі адміністративні сфери та проводять інспекційну діяльність у цій галузі. Національна програма реформ на 2018 р. передбачала заходи щодо об'єднання інспекційних служб та план відновлення Державної інспекції як інспекційного органу, який об'єднає відповідні інспекційні роботи в економіці. Це мало усунути надмірні розбіжності в компетенції різних інспекцій, що було визначено Європейською Комісією як один з обмежуючих факторів ефективного впровадження законодавства ЄС. Таким чином, новий Закон про Державну інспекцію був розроблений урядом і затверджений парламентом у грудні 2018 р. Він набрав чинності з 1 квітня 2019 р. і не передбачав інспекторську діяльність в ІР-галузі [33-34].

Чехія

Чеська інспекція торгової інспекції (Czech Trade Inspection Authority, далі – СТІА) - адміністративна державна установа, яка підпадає під юрисдикцію Міністерства промисловості та торгівлі Чеської Республіки. Генеральний директор СТІА призначається міністром промисловості та торгівлі. СТІА була створена відповідно до Закону № 64/1986 Coll., Закону Чеської інспекції торгівлі. СТІА є правонаступником колишньої Державної торгової інспекції. До її складу входять Центральна інспекція та Регіональні галузеві інспекції, штаб-квартира яких знаходиться у великих регіональних містах [35].

СТІА здійснює моніторинг та інспекцію підприємств та приватних осіб, які

постачають товари на ринок Чехії або продають товари на них, надають послуги або подібну діяльність на внутрішньому ринку, надають споживчий кредит та експлуатують ринки, якщо це не є результатом спеціального законодавства, ця діяльність підпорядковується іншій адміністративній установі.

Довгостроковою частиною наглядової діяльності Чеської інспекції торгівлі є захист споживачів від пропозиції та продажу продукції, що порушує певні ІР-права. У цій галузі захищаються не тільки законні інтереси споживачів, але й права економічних операторів, і, нарешті, репутація Чехії. Ця інспекційна діяльність позитивно впливає на економічних операторів, які володіють правами на певні торгові марки, конструкції, корисні моделі тощо. Ряд держав, що розвиваються в економічному плані, та міжнародні установи також контролюють цю інспекційну діяльність СТІА, і в цьому сенсі це було позитивно сприймаються як необхідні, корисні та ефективні.

Так у 2019 р. було проведено 7001 перевірку в рамках інспекційної акції, яка виявила порушення загальнообов'язкового законодавства у 1257 випадках, з яких 444 інспекції виявили порушення заборони пропонувати, продавати та зберігати продукцію, що порушує певні ІР-права. Таким чином, рівень успішності інспекцій, у яких було виявлено товари, що порушують певні ІР-права, становив 26,10%.

Закон № 64/1986 Coll., визначає ініціативи, на підставі яких СТІА уповноважена проводити перевірки певних порушень ІР-прав, способи отримання документації для оцінки автентичності товарів та обов'язок повідомляти про результат перевірки особи, з ініціативи якої була проведена перевірка.

Інспектори СТІА уповноважені [35]:

– перевірити, чи не обманюють споживачів за власною ініціативою або за інстанцією іншого державного органу, а також на підставі ініціативи споживача або ініціативи іншої особи, яка довела юридичний інтерес у цьому питанні; інспекція може бути ініційована також власником патенту, власником

авторського свідоцтва, власником торгової марки, власником авторського права чи іншого права, охопленого Законом про авторське право, або власником права на зареєстрований промисловий дизайн або корисну модель, або його представником;

- закликати власника ІР-права подати документи, необхідні для оцінки того, чи не обманюється споживач.

СТІА інформує особу, яка ініціювала перевірку щодо будь-якого обману споживача, а також щодо виявлених недоліків та їх причин.

Обов'язки осіб, що інспектуються:

- інспектовані особи зобов'язані дозволити інспекторам та експертам, запрошеним для участі в інспекції, виконувати свої завдання, пов'язані з інспекцією;

- особи, які перевіряються, зобов'язані протягом зазначеного строку усунути встановлені недоліки, причини таких недоліків та шкідливі наслідки або вжити негайно заходи, необхідні для їх усунення, та протягом визначеного періоду подати звіт про них та їх результати СТІА.

Монголія

ІР-Офіс Монголії (Intellectual Property Office of Mongolia, далі – ІРОМ) є державним органом при Міністерстві юстиції та внутрішніх справ (МОЈНА). Одним із обов'язків ІРОМ є видача патентів, корисних моделей та сертифікатів на товарний знак. Структура ІРОМ, Комітет з вирішення суперечок у ІР-справах і діє та вирішує суперечки заявників та третіх сторін щодо анулювання патентів та торгових марок. Сторона спору може оскаржити цю постанову в суді.

Патентний законопроект включає положення, що регулюють роль державних інспекторів, що працюють в ІРОМ. Ці державні інспектори повинні проводити ІР-інспекції та ІР-моніторинг відповідно до ІР-законів, Закону про державну інспекцію, Закону про порушення та інші відповідні закони та правила Монголії. Державні інспектори мають такі права та обов'язки [36]:

- під час перевірки припиняти будь-які дії, що порушують Закон про

патенти та інші відповідні нормативні акти, вилучати документи та статті, що порушують норми, відповідно до чинного законодавства, вимагати від громадян, юридичних та службових осіб припинення порушень та виконання цього запиту;

– вирішити, чи забороняти продаж контрафактних товарів, знищувати їх чи використовувати, де це можливо, для інших цілей;

– виносити санкції відповідно до Закону про порушення.

Бангладеш

У Бангладеш діє кілька законів, спрямованих на ІР-захист, зокрема Закон про авторське право, Закон про патенти і промислові зразки та Закон про торговельні марки. Ці закони захищають різні види ІР-об'єктів, включаючи твори літератури і мистецтва, патенти і торгові марки. Закон про патенти і промислові зразки захищає винаходи і промислові зразки, тоді як Закон про авторське право захищає твори літератури, мистецтва і музики. Товарні знаки, знаки обслуговування та фірмові найменування охороняються Законом про товарні знаки. Уряд Бангладеш визнає важливість ІР-прав і створив кілька установ для просування та захисту цих прав. Департамент патентів, промислових зразків і торговельних марок (Department of Patents, Designs, and Trademarks, далі - DPDT) видає та реєструє патенти, промислові зразки і торговельні марки в Бангладеш. Бюро з авторських прав відповідає за реєстрацію та ІР-захист. Уряд також створив Трибунал з питань ІР-прав для розгляду справ, що стосуються ІР-прав. Уряд також вживає заходів для навчання громадян і власників бізнесу щодо ІР-прав. DPDT часто проводить семінари та тренінги для інформування громадськості про їхні ІР-права. Крім того, уряд ініціював загальнонаціональну освітню та адвокаційну кампанію на захист ІР-прав [37].

4.3. Проблеми та перспективи державної інспекції з ІР-питань: інституційно-правові аспекти

Ставлячи на меті забезпечення конституційних прав громадян на ІР-захист, сприятливих умов для створення ІР-об'єктів, розвитку українського ринку цих об'єктів глава держави доручив уряду вжити в установленому порядку заходів щодо утворення у складі Державного департаменту інтелектуальної власності – підрозділу інспекторів з ІР-питань [38].

Слід зазначити, що ані в постанові КМУ від 04.04.2000 р. № 601 про утворення зазначеного департаменту ані у положенні про нього (постанова КМУ від 20.06.2000 р. № 997), жодним чином не йшлося про ІР-інспекторів. Єдиний припис, що торкався цього напряму, полягав у наданні права департаменту здійснювати контроль, проводити перевірки та інспекції з питань, що належать до його компетенції. Тож справедливим буде висновок, відповідно до якого саме указ від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 [38] дав підстави для запровадження в Україні посади ІР-інспектора.

Правовий статус ІР-інспектора був визначений постановою КМУ лише через рік, а проблеми, пов'язані із формуванням цього інституту залишаються й дотепер, що робить дослідження в сфері ІР-охорони надзвичайно актуальним фактором для інноваційного розвитку України та створення конкурентного середовища. В цьому аспекті відносини формування інституційних механізмів забезпечення державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства в ІР-сфері посідають одне з надважливих місць.

Для розв'язання правових проблем, пов'язаних із захистом та використанням ІР-об'єктів необхідно, серед іншого, підвищити рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту ІР-прав [39]. Ця науково-правнича сфера була й залишається перманентним предметом уваги як з боку законодавців, так і дослідників різних галузей знань – право, ІР, державне управління тощо.

Так, восени 2017 р. УПА повністю набрала чинності [40]. Майже 20

відсотків від загального обсягу основного тексту останньої присвячена ІР (Глава 9 – «Інтелектуальна власність»), що демонструє, з однієї сторони, важливість даної сфери для сучасного етапу розвитку суспільства, з іншої – ступінь відставання України від розвинутих країн у галузі регулювання відносин стосовно використання ІР-об'єктів.

У жовтні 2017 р. уряд затвердив План заходів щодо виконання Угоди [41], в якому до 2020 р. було визначено понад 130 задач у реформуванні ІР-сфери. Крім того, влітку 2018 р. було створено тимчасовий консультативно-дорадчий орган КМУ – Раду з ІР-питань [42]. Серед помітних результатів останньої слід відзначити початок роботи по відновленню інституту державних інспекторів з ІР-питань, що безумовно сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері, яка, в свою чергу, безпосередньо залежить від існуючої системи та повноважень суб'єктів державного регулювання й управління, які становлять інституційний складник механізму правового регулювання зазначеної сукупності відносин.

Отже, актуальність обраної теми ґрунтується на важливості інституційної формалізації суб'єктів контрольно-наглядової діяльності в ІР-сфері, адже остання виступає і як специфічна правова форма управлінської діяльності і як організаційно-юридичний засіб забезпечення законності такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних дослідників, які у тій чи іншій мірі торкалися проблем інспекційного забезпечення ІР-сфери, відзначимо такі: – А.Г. Пишна розглянула, серед іншого, особливості проведення перевірок державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності [43]; – О.В. Кульчицька дослідила організаційно-правові засади здійснення державного контролю у сфері охорони об'єктів ІР-права [44]; – Л.В. Зінич розкрив проблемні питання функціонування інституту Державних інспекторів з питань інтелектуальної власності [45]; – А.В. Хрідочкін, на рівні докторської дисертації, з'ясував, що «... суб'єктом публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності галузевої компетенції в Україні є Міністерство економічного розвитку і торгівлі

України зі створеним у його апараті відповідним департаментом та посадовими особами міністерства – державними інспекторами з питань інтелектуальної власності» [46, с. 14, 22]; – в авторському підручнику О.П. Світличний охарактеризував діяльність державних інспекторів з ІР-питань за дотриманням законодавства у сфері ІР-охорони [47, с. 77-87]; – тезисно розглянув проблемні питання адміністративно-правового статусу державного інспектора з ІР-питань в Україні В.В. Шамраєв [48, с. 23-26]; – у стислому параграфі практичного посібника представлено уявлення про інститут державних інспекторів з ІР-питань [49, с. 200-201]; – окремі положення, що характеризують державного ІР-інспектора, як суб'єкта адміністративного процесу, були наведені раніше й у колективній роботі [50, с. 66-75].

Тож, очевидно, що подібна увага до питань правового статусу державного ІР-інспектора свідчить про неабияку важливість цього напрямку досліджень. В той же час, зміст наявних публікацій дає підстави для висновку про існування достатнього потенціалу в подальших наукових пошуках інституційно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності в ІР-сфері.

Нормативно-правовою основою під час прийняття чинної на сьогодні урядової постанови, що визначає правовий статус державного ІР-інспектора [51], були: 1) закони України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [52] (далі – закон про ОД) і «Про авторське право і суміжні права» [53] (далі – закон про АПіСП); 2) укази Президента України від 30.01.2002 р. № 85/2002 та від 27.04.2001 р. № 285/2001 [38].

Саме останнім було доручено КМУ вжити в установленому порядку заходів, серед іншого, щодо утворення у складі Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України спеціальних підрозділів боротьби з правопорушеннями в ІР-сфері, у складі Державного департаменту інтелектуальної власності – підрозділу інспекторів з ІР-питань. Крім того, уряд мав розробити та затвердити до 1 серпня 2001 р. програму державного

сприяння ІР-охороні, спрямовану на формування цивілізованого ринку ІР-об'єктів та забезпечення ефективного захисту прав на ІР-об'єкти. Втім, зміна уряду, що відбулася у цей проміжок часу, певною мірою змінила плани з виконання завдань президента, адже прийнята Концепція розвитку національної системи правової охорони ІР [54] була розроблена в рамках Угоди про партнерство і співробітництво від 14.06.1994 р. та Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [55] з урахуванням практики застосування норм чинного законодавства.

Слід зазначити, що останнє поняття, а саме – «національна система правової охорони ІР» не було розкрито не тільки у самій ІР-Концепції-2002, а й у чинному на той час законодавстві. Крім того, 17 травня 2002 р. КМУ прийняв постанову «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності» [51], відповідно до якої державний ІР-інспектор вважався посадовою особою Державного департаменту інтелектуальної власності (далі – ДДІВ), який, в свою чергу, був урядовим органом державного управління, що діяв у складі Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) і йому підпорядковувався.

Як зазначалося у рішенні Колегії МОН [56], метою забезпечення контролю за дотриманням законодавства в ІР-сфері та забезпечення механізмів його реалізації у складі ДДІВ створено підрозділ контролю за дотриманням законодавства в ІР-сфері – підрозділ державних інспекторів. Крім того, на виконання доручення КМУ від 20.06.2003 р. № 37056 в регіонах були створені робочі групи, до складу яких увійшли також і державні ІР-інспектори.

Проте, вже в той час піднімалося питання про необхідність удосконалення закону про ОД [52], зокрема внесення змін у частині, які стосуються уточнення повноважень державних ІР-інспекторів. Натомість, у ст. 6 чинної редакції цього закону йдеться про те, що ці повноваження, а також порядок проведення перевірок визначаються КМУ, тобто – його постановою про державних ІР-інспекторів [51].

З ліквідацією ДДІВ (постанова КМУ від 28.03.2011 р. № 346) була утворена Державна служба інтелектуальної власності (далі – ДСІВ, указ від 09.12.2010 р. № 1085/2010), яка, відповідно до положення була центральним органом виконавчої влади (далі – ЦОВВ), діяльність якого спрямовувалася і координувалася КМУ через очільника МОН, а з кінця 2013 р. (указ від 18 грудня 2013 р. № 689/2013.) – через очільника Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі - Мінекономіки [57], зараз згідно з постановою КМУ № 547 від 31.05.2021 – Міністерство економіки України).

Слід звернути увагу на той факт, що відносно правового статусу ДСІВ, діяло одразу два положення – перше, вищезазначене, затверджене указом Президента від 08.04.2011 р. № 436/2011, і друге, затверджене постановою КМУ від 19.11.2014 р. № 658, однак, якщо в останній було встановлено, що голова ДСІВ, серед іншого, призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з Міністром економіки державних ІР-інспекторів, то у першій ця категорія суб'єктів ІР-відносин взагалі не згадується. Після чергової оптимізації діяльності ЦОВВ, внаслідок якої було ліквідовано і ДСІВ [58], завдання і функції з реалізації державної політики у ІР-сфері були покладені на Мінекономіки [59].

Відповідно до чинної постанови [57], останнє є головним органом у системі ЦОВВ, що забезпечує, у тому числі, формування та реалізує державну ІР-політику. Серед основних завдань Мінекономіки є також здійснення управління об'єктами державної власності, зокрема в ІР-сфері. Крім того, Мінекономіки відповідно до покладених на нього завдань здійснює комплекс заходів за певними групами відносин, які можна класифікувати наступним чином: 1) нормотворчі ІР-відносини; 2) адміністративні ІР-відносини; 3) міжнародні ІР-відносини; 4) контрольно-наглядові ІР-відносини; 5) господарські ІР-відносини.

Вагомий крок у подальшому формуванні системи нормативно-правових актів (далі – НПА) з регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері було зроблено із прийняттям наступної ІР-Концепції-2016 [60], в якій, з

урахуванням передового досвіду іноземних держав з розвиненою економікою запропоновано запровадження дворівневої структури державної системи правової охорони ІР шляхом створення НОІВ, який належатиме до сфери управління Мінекономіки. ІР-Концепції-2016 була розроблена відповідно до Програми діяльності КМУ, схваленої постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII, та на виконання п. 174 плану дій КМУ на 2016 р., затвердженого розпорядженням КМУ від 16 березня 2016 р. № 184. Такий підхід, на думку уряду, повною мірою враховує світовий досвід щодо формування державної політики в ІР-сфері та дає змогу створити дієву державну систему правової охорони ІР в Україні, забезпечити повне, узгоджене та ефективне функціонування національної інноваційної системи. Зокрема, на НОІВ покладатиметься виконання одного з таких основних завдань, як здійснення функцій, пов'язаних з контролем за дотриманням вимог законодавства у сфері АПіСП. План заходів з реалізації ІР-Концепції-2016 був затверджений розпорядженням КМУ від 23 серпня 2016 р. № 632-р.

Натомість, у змінах до деяких законів України щодо створення НОІВ [61], серед його повноважень немає контрольних функцій ані у сфері АПіСП ані у будь-якій іншій сфері ІР-прав. При цьому, виконання функцій НОІВ було покладено на державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (далі – Укрпатент) [62]. Крім того, до низки ІР-законів була внесена згадувана вище дефініція «державна система правової охорони ІР», щоправда у дещо дискусійному формулюванні.

Нарешті, відмітимо коло НПА підзаконного рівня, що мають процедурний характер і регулюють наступні сфери: 1) критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в ІР-сфері [63]; 2) порядки участі Державної регуляторної служби та Мінекономіки у заходах державного нагляду (контролю) [64]; 3) уніфікована форма акту [65]; 4) Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення [66].

Таким чином, сучасна система НПА з регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері представлена: – міжнародно-правовими актами та

договорами; – законами України; – указами Президента України, – постановами та розпорядженнями КМУ; – наказами Мінекономіки, МОН. Предметом їх регулювання є групи ІР-відносин, пов'язаних з: - імплементацією ІР-норм; - програмно-концептуальним розвитком ІР-сфери; - встановленням правового статусу суб'єктів; - здійсненням контрольно-наглядового процесу тощо.

Розглядаючи під правосуб'єктністю його сталє розуміння сучасною правовою наукою як передбачену нормами права здатність особи виступати учасником правовідносин, слід звернути увагу на її окремий вид – спеціальну, галузеву правосуб'єктність, адже саме остання асоціюється із можливістю особи здобувати права і обов'язки відповідно до професійної підготовки і займаної посади. Тобто, в даному випадку, йдеться про професійну, посадову правосуб'єктність державного ІР-інспектора, як юридичну передумову для визнання особи носієм відповідного правового статусу. Структура цієї складної юридичної властивості включає разом узяті правоздатність, дієздатність і деліктоздатність.

Як зазначає В.В. Шамраєв, адміністративно-правовий статус державного ІР-інспектора – це неподільна єдність обов'язків і прав державного ІР-інспектора у сукупності із його правосуб'єктністю, а також адміністративними заходами, що застосовуються до нього за неналежне виконання завдань у зазначеній сфері (адміністративна відповідальність та дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації) [48, с. 23-26]. Проте, подібне відокремлення правосуб'єктності та деліктоздатності уявляється необґрунтованим не лише по відношенню до ІР-інспектора, а й загалом до особи.

Здійснивши класифікацію суб'єктів адміністративно-правової охорони ІР-права у сфері наукової діяльності в Україні за такими критеріями: 1) за обсягом поширеності діяльності суб'єктів; 2) за правовою природою утворення; 3) за напрямками діяльності; та охарактеризувавши діяльність таких суб'єктів, Л.В. Золота згадує й про державного ІР-інспектора [67, с. 4, 10], хоча до системи суб'єктів адміністративно-правової охорони ІР-права вони не потрапили [67, с.

14].

Є.В. Юркова здійснила класифікацію та розкрила компетенцію суб'єктів публічної адміністрації в сфері охорони ІР-права, удосконаливши, на її думку, положення про те, що адміністративно-правовий статус публічної адміністрації у сфері охорони ІР-права є сукупністю її обов'язків і прав, що встановлюються з метою охорони ІР-права в поєднанні з їх правосуб'єктністю. При цьому, у такому суб'єктному складі державних ІР-інспекторів немає [68, с. 4, 7]. Крім того, виглядає не зрозумілим вживання у наведеному визначенні різних особових займенників «її» та «їх» по відношенню до категорії «публічна адміністрація».

Натомість, О.М. Коротун позиціонує адміністративно-правовий статус публічної адміністрації у сфері забезпечення захисту інтелектуальної власності як комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються на основі законодавства в конкретних формах і конкретними методами з метою забезпечення інтересів суспільства та держави. Залежно від особливостей адміністративно-правового статусу, суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення захисту інтелектуальної власності поділено на правоохоронні та ті, що здійснюють державний контроль [69, с. 14]. Цей поділ у висновках сформульовано більш розширено, а саме – правоохоронні, контролюючі та судові [69, с. 22].

Інший вітчизняний вчений А.В. Хрідочкін, досліджуючи особливості адміністративно-правового статусу державного ІР-інспектора наголошує на необхідності продовження адміністративної реформи, у тому числі подальше приведення спеціальних законів, а також підзаконних НПА, які регулюють діяльність державних інспекторів, у відповідність до Указу Президента України від 8 квітня 2011 р. [70, с. 150].

Подібне твердження є хибним, адже, по-перше, зазначений указ, що втратив чинність на підставі указу від 20.06.2019 р. № 419/2019, окрім згадки про те, що зазначена Державна служба відповідно до покладених на неї завдань, у тому числі, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням

суб'єктами господарювання всіх форм власності вимог законодавства у ІР-сфері, жодним чином не торкається правового статусу державного ІР-інспектора.

По-друге, автор не взяв до уваги положення Конституції України про підпорядкованість підзаконних НПА законам, в чому також полягає їх вища юридична сила, адже всі перші (підзаконні) акти приймаються на основі законів та за своїм змістом не повинні суперечити їм. А, оскільки Президент, відповідно до ч. 3 ст. 106 Конституції України, на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України, то, у випадку суперечності норм підзаконного акту нормам закону слід застосовувати норми закону, оскільки він має вищу юридичну силу, що власне і констатовано у листі Міністерства юстиції України [71].

В аспекті теми дослідження доречним буде звернути увагу й на рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, в якому наведені надзвичайно важливі положення щодо розуміння, у тому числі, правосуб'єктності державного ІР-інспектора, а саме [72]: - державний ІР-інспектор діє не як самостійний суб'єкт владних повноважень, а від імені ЦОВВ; - державний ІР-інспектор не може виступати самостійним відповідачем, оскільки належним відповідачем є саме відповідний орган.

На думку В.В. Кульчицького доцільно запровадити на пробний період (у якості пілотного проекту) триланкову систему контролю, до якої мають увійти органи митного контролю, органи ринкового нагляду та судові [73, с. 93]. Проте, наразі щодо органів державного ринкового нагляду, слід враховувати законодавчий припис [74, ч. 15 ст. 23], відповідно до якого у разі, якщо під час перевірок характеристик продукції виявлено ознаки фальсифікації продукції, порушення ІР-прав або інших правопорушень, притягнення до відповідальності за вчинення яких не належить до компетенції органів ринкового нагляду.

Автори монографічного дослідження, серед іншого, розкрили сутність та правову природу державного контролю та визначили шляхи вдосконалення

організаційно-правових засад державного контролю у сфері ІР-охорони [75], але в умовах динаміки сучасного ІР-законодавства окремі з цих доробків на жаль втратили актуальність.

Н.П. Капітаненко розглянула види державного контролю у ІР-сфері – це зовнішній і внутрішній контроль [76, с. 165]. При цьому, авторка зазначаючи, що здійснення безпосереднього державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у ІР-сфері у процесі використання об'єктів ІР-права покладено на державних ІР-інспекторів [76, с. 171], не вказує до якого саме виду вона відносить «безпосередній державний контроль», хоча, виходячи із послідовності аналізу зазначених видів контролю, йдеться ймовірно про внутрішньовідомчий (відомчий) контроль.

Проведений огляд окремих науково-практичних результатів підкреслює трихотомічну природу правосуб'єктності державного ІР-інспектора, пов'язану із її регламентацією, з одного боку, контрольно-наглядовим законодавством – Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [77] (інститут господарського та адміністративного законодавства). З другого – ІР-законодавством (інститут цивільного законодавства), зокрема, – Законом України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [78, ст. 12], законами про ОД [52, ст. 6] та про АПіСП (державні ІР-інспектори згадуються в законі опосередковано, через функцію Мінекономіки). Відтак, можна стверджувати, що склад ІР-об'єктів, який підпадає під контроль державних ІР-інспекторів є також обмеженим. З третього – законодавством про державну службу – Законом України «Про державну службу» (інститут конституційного та адміністративного законодавства). Тобто, трихотомія державного ІР-інспектора розкривається у єдності й диференціації його правового статусу як: 1) державного службовця; 2) інспектора; 3) фахівця ІР-сфери.

При цьому, основним НПА, що визначає правовий статус державного ІР-інспектора є положення про нього [51], яке, маючи підзаконний характер: 1)

регламентує загальні положення діяльності державних ІР-інспекторів; 2) визначає їх основні функції, права та обов'язки стосовно державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у ІР-сфері у процесі використання об'єктів ІР-права; 3) регулює порядок здійснення державного ІР-контролю.

Зауважимо, що комп'ютерні програми є відносно новим ІР-об'єктом які швидко увійшли у наше життя і одразу зайняв щільне місце у ньому. Становлення правової охорони комп'ютерних програм розглядалось нами в роботі [79].

Також звернемо увагу на той факт, що вказана урядова постанова протягом 2004-2019 рр. піддавалася низці змін. Тому окремі дослідники в своїх роботах, внаслідок неуважності, припускалися помилкових висновків. Так, О. Барладян, вважає, що «... завдання, функції й повноваження зазначених посадових осіб ...» (маються на увазі державні ІР-інспектори) врегульовано нормами постанови КМУ від 9 січня 2014 р. № 674 [80, с. 101], хоча насправді мова йде лише про редакцію від 9 січня 2014 р. постанови КМУ від 17 травня 2002 р. № 674 [51] (підстава – постанова КМУ від 18 грудня 2013 р. № 933 [81]).

Державний ІР-інспектор, будучи посадовою особою Мінекономіки, володіє правовим статусом державного службовця, тобто наділений здатністю (можливістю) мати основні права, виконувати основні й додаткові обов'язки, а також нести юридичну відповідальність [82, ст. 7, 8, 62, 63, розділ VIII].

Суттєвим недоліком зазначеного підзаконного Положення про державного ІР-інспектора є те, що в ньому відсутні вимоги до особи, що претендує на цю посаду. Як показує практика добору кадрів у Мінекономіки, наприклад, у Відділ державного нагляду за дотриманням законодавства у сфері інтелектуальної власності управління авторського права і суміжних прав Департаменту розвитку ІР-сфери, на посаду головного спеціаліста цього відділу (категорія «В»), то встановлені кваліфікаційні вимоги до претендента на вакантну посаду [46] у оголошенні про добір на період дії карантину щонайменше дивують, адже, якщо загальні вимоги до такої категорії, хоча і

вбачаються необґрунтованими, але наразі відповідають приписам закону [82, ст. 20] – наявність вищої освіти ступеня не нижче молодшого бакалавра або бакалавра за рішенням суб'єкта призначення, вільне володіння державною мовою, то спеціальні вимоги до їхньої професійної компетентності (визначаються суб'єктом призначення з урахуванням рекомендацій, затверджених ЦОВВ, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби (зараз це – Національне агентство України з питань державної служби) взагалі відсутні (досвіду роботи посада головного спеціаліста не потребує). Останній факт очевидно не кореспондує із встановленими суб'єктом призначення посадовими обов'язками [83].

Виконання подібних обов'язків особою, що має початковий рівень (короткий цикл) або перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, не маючи досвіду роботи ані у сфері державної служби, ані в сфері нагляду (контролю) ані у ІР-сфері, на нашу думку, навряд чи буде ефективним.

Окремо слід звернути увагу на використання відносно державного ІР-інспектора таких понять як «правосуб'єктність», «компетенція», «правовий статус», зміст яких не завжди адекватно відображається обраною формою розкриття. Відтак, спираючись на загальнотеоретичні положення юриспруденції, пропонується в подальшому розглядати правосуб'єктність ІР-інспектора в якості елементу його спеціального правового статусу - сукупності суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів. У зміст правового статусу суб'єктів ІР-права включають їх призначення, завдання, функції, форми, методи, цілі діяльності, повноваження і компетенцію - коло питань, які уповноважений вирішувати даний суб'єкт.

Одна з центральних пропозицій щодо вдосконалення інституційно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності в ІР-сфері полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку останньої, орієнтованої на новий зміст, якість й обсяг інноваційно-технологічних складових, слід розглядати питання не про інститут державних ІР-інспекторів, а про державну ІР-інспекцію як інституцію національної ІР-системи. При цьому, в якості обґрунтування даної

пропозиції, можна навести наступні положення.

1. Безпосередньо контрольно-наглядові повноваження Мінекономіки делегувало шляхом віднесення їх до основних завдань ІР-департаменту [84]. Натомість, жодної згадки про ІР-інспекторів у положенні про ІР-департамент Мінекономіки також немає. Крім того, залишається відкритим питання про визначені межі державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання ІР-законодавства в обсязі лише трьох зазначених вище законів.

2. В той же час, привертають увагу два важливих законодавчих приписи: а) державні ІР-інспектори мають право залучати до проведення перевірок представників органів контролю, зазначених в переліку ЦОВВ, які здійснюють заходи у сфері контролю за виробництвом, експортом/імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць (такий перелік ЦОВВ їх повноваження та порядок діяльності визначаються відповідно до Конституції України, закону про ОД та Закону України «Про центральні органи виконавчої влади») [85, ст. 6]; б) ЦОВВ утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії; одним з основних завдань ЦОВВ є здійснення державного нагляду (контролю); у разі якщо більшість функцій ЦОВВ складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства, ЦОВВ утворюється як інспекція [85, ст. 16,17].

3. Наразі, державних інспекцій України утворено п'ять – культурної спадщини, архітектури та містобудування, екологічна, ядерного регулювання, енергетичного нагляду. В той же час, у підпорядкуванні Мінекономіки (звертаємо увагу на офіційне перейменування міністерства [86]) перебуває 4 ЦОВВ: – Державна служба експортного контролю України; – Державне агентство резерву України; – Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба); – Державна служба України з питань праці; які в тій чи іншій мірі наділені контрольно-наглядовими функціями.

За функціональним змістом Держпродспоживслужба є гібридним ЦОВВ, якому властиві повноваження і служби і інспекції. Це пояснюється тим, що цей орган був утворений внаслідок чергової оптимізації системи ЦОВВ [87] – реорганізувавши шляхом перетворення Державну ветеринарну та фітосанітарну службу і приєднавши до Держпродспоживслужби, що утворюється, Державну інспекцію з питань захисту прав споживачів і Державну санітарно-епідеміологічну службу.

Наступним питанням, що уявляється актуальним для вдосконалення, є питання про статус внутрішніх структурних підрозділів Мінекономіки та його ІР-департаменту. Якщо останній, як ІР-інституція Мінекономіки вже був розглянутий вище, то його власна структура потребує додаткового аналізу. Справа в тім, що у першій редакції наказу Мінекономіки, що затверджував положення про структурні підрозділи ІР-департаменту, до його складу входив [88], у тому числі, сектор державного нагляду за дотриманням законодавства у ІР-сфері.

Саме до завдань останнього відносилося здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог трьох згадуваних вище ІР-законів, а також організація роботи державних ІР-інспекторів із здійснення заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання, незалежно від форм власності, вимог законодавства у ІР-сфері у відповідному регіоні. Втім, на підставі наказу Мінекономіки № 2027 від 12.10.2020 р., положення про зазначений сектор державного ІР-нагляду втратило чинність, разом з цим залишилося відкритим питання і про контроль-но-наглядову ІР-діяльність і про державних ІР-інспекторів.

Ця подія сталася невдовзі після опублікування Торговельним представником США (USTR) Спеціального Звіту 301, який є результатом щорічного огляду стану захисту та забезпечення дотримання ІР-вимог торговельними партнерами США у всьому світі. Згідно цим звітом Україна у 2020 р. році залишилася у Списку пріоритетного спостереження. Натомість

відновлення уповноваженої групи штатних державних ІР-інспекторів, на думку американських експертів, ймовірно, допоможе боротися з онлайн-піратством [89, с. 58-59].

Крім того, слід звернути увагу й на наказ Мінекономіки, яким встановлено коло посадових осіб Мінекономіки, що виконуватимуть повноваження ІР-інспекторів [90]. До цього переліку увійшло сім посадових осіб ІР-департаменту Мінекономіки, у зв'язку з чим виникає низка питань.

По-перше, є сумнівним подібне розуміння ІР-департаментом припису Положення [51], згідно із яким – «державний ІР-інспектор є посадовою особою Мінекономіки», натомість у наказі Мінекономіки це виглядає як «посадова особа Мінекономіки є державним ІР-інспектором». Тобто, на нашу думку, цю норму слід розуміти так: особа, що успішно пройшла відбір (конкурс) на зайняття посади державного ІР-інспектора, призначена на цю посаду державним секретарем Мінекономіки відповідним актом (розпорядчим документом) з інформуванням органів державної податкової служби про укладення трудового договору та склала присягу державного службовця (юридичний факт) стає посадовою особою Мінекономіки.

По-друге, очевидно, що у наказі йдеться про виконання працівником в тій же установі поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором (контрактом), додаткової роботи за іншою професією (посадою), а відтак і про оплату праці за суміщення професій (посад) відповідно до ст. 105 Кодексу законів України про працю. Тож, чи доцільно (та чи реально) суміщення основної роботи топ-менеджменту ІР-департаменту з виконанням повноважень ІР-інспектора та чи не може це протирічити положенням ст. 120 Конституції України з урахуванням рішення Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 р. № 16-рп/2002 по справі про суміщення службової діяльності керівників органів виконавчої влади (справа № 1-4/2002).

По-третє, як буде в такому випадку виконуватися припис Положення [51], про те, що державні ІР-інспектори діють у певних регіонах, де представляють Мінекономіки.

По-четверте, слід враховувати кадрові проблеми ІР-департаменту Мінекономіки, які, наприклад виявилися у звільненні міністром 15 листопада 2019 р. директора ІР-департаменту, який входив до числа призначених державних ІР-інспекторів.

По-п'яте, слід погодитися із думкою С.В. Мазуренко, яка із жалем констатує, що, рівень знань фахівців серед державних ІР-інспекторів, інспекторів податкової інспекції, суддів, від яких залежить застосування норм законодавства, все ж таки перебуває не на належному рівні [91, с. 385], а достатня кількість ІР-інспекторів на сьогодні відсутня [91, с. 387].

Отже, з урахуванням положень проекту національної ІР-стратегії, в якій задекларований напрям з фактичного відновлення діяльності інституту державних ІР-інспекторів з метою підвищення ефективності застосування адміністративно-деліктних норм у протидії даним порушенням у ІР-сфері, у тому числі [92, с. 124, 130]: – збільшення кількості державних ІР-інспекторів та забезпечення фінансування їх діяльності за рахунок коштів державного бюджету; – закріплення за державними ІР-інспекторами повноважень фіксувати зміст веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет; – налагодження координації дій державних ІР-інспекторів та правоохоронних органів; можна виокремити й такі сфери вдосконалення інституційно-правового забезпечення контрольно-наглядової ІР-діяльності з подальшим їх формулюванням у текстах відповідних НПА: - внутрішня структура та повноваження головного ІР-органу; - зовнішня структура головного ІР-органу та повноваження територіальних та міжрегіональних територіальних ІР-органів; - встановлення граничної чисельності державних ІР-інспекторів; - встановлення спеціальних вимог професійної компетентності державних ІР-інспекторів; - визначення сфер індивідуальної, відомчої та міжвідомчої (комплексної та комісійної) контрольно-наглядової ІР-діяльності залежно від виду заходу та виду ІР-об'єкту.

Висновки до розділу 4.

1. Встановлено, що наявна ситуація з ІР-добročесністю України в цілому, ускладнена множинністю суб'єктів державного ІР-нагляду (контролю), актуалізувала необхідність проведення пошуків в напрямку визначення найбільш доцільної, можливо оптимальної моделі структури та статусу ЦОВВ, який би з максимальною ефективністю та результативністю виконував функції суб'єкта контрольно-наглядових ІР-відносин.

2. Запропоновано вважати одним із шляхів вирішення зазначеного завдання авторську концепцію ідентифікації наявного суб'єктного складу контрольно-наглядових ІР-відносин, засновану на формування ідентифікаційного шифру ознак відповідного органу, їх змістовна оцінка, порівняльний аналіз, функціональне синтезування, трансформування існуючого або утворення нового урядового органу ІР-нагляду (контролю).

3. Обґрунтовано, що в якості ідентифікаційних ознак Контролюючого органу, слід розглядати наступні:

1) внутрішня та зовнішня суб'єктна структура: 1.1) орган уповноважений здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері певного виду господарської діяльності, яка є предметом державного нагляду (контролю), виключно законом (так – 1, ні – 0); 1.2) діяльність органу спрямовується і координується КМУ (так – 1); 1.3) діяльність органу спрямовується і координується Міністром (так – 2); 1.4) орган має у внутрішній структурі самостійний структурний підрозділ апарату, якому делеговані контрольно-наглядові повноваження (так – 1, ні – 0); 1.5) орган має у зовнішній структурі територіальні органи (головні управління) (так – 1, ні – 0); 1.6) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) Контролюючого органу (так – 1); 1.7) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) територіальних органів Контролюючого органу (так – 2);

2) зміст і обсяг контрольно-наглядових повноважень: 2.1) здійснення контролю (так – 1); 2.2) здійснення нагляду (так – 2); 2.3) здійснення контролю і

нагляду (так – 3);

3) предмет державного ІР-нагляду (контролю) (об'єкт контрольно-наглядових ІР-відносин) – ІР-об'єкт та/або ІР-господарська діяльність підконтрольного суб'єкта (суб'єкта господарювання), щодо яких проводяться заходи ІР-державного нагляду (контролю): зазначається кількість та вид ІР-об'єктів, що є предметом державного ІР-нагляду (контролю) (АСП, ЛСЗ, ПСР тощо).

4. Розглянуто особливості правового регулювання контрольно-наглядових ІР-відносин в таких зарубіжних країнах як США, Сербія, Хорватія, Філіппіни, Чехія, Монголія, Бангладеш, який засвідчив наявність не лише окремих уповноважених осіб, до компетенції яких належить здійснення функцій нагляду і контролю у ІР-сфері, а й структурного або відокремленого суб'єкта, більшість із завдань якого складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів ІР-законодавства.

5. Встановлено окремі специфічні групи ІР-відносин, які є предметом регулювання в законодавстві країн, що розглядалися, а саме: - запобігання, виявлення, розслідування та переслідування ІТ- та ІР-злочинності у співпраці з державними установами, приватним сектором, науковими установами та іноземними колегами; - забезпечення підтримки прокурорам у судових процесах; - ІР-навчання працівників правоохоронних органів; - коментарі та пропозиції до ІР-законодавства; - здійснення інспекційного нагляду за усією сукупністю об'єктів ІР-права (авторське право, суміжні права, наукове відкриття, винахід, раціоналізаторська пропозиція, корисна модель, промисловий зразок, компонування напівпровідникового виробу, сорт рослин, порода тварин, комерційне найменування, комерційна таємниця, торговельна марка, географічне зазначення); - права та обов'язки суб'єкта, що здійснює контроль та суб'єкта, що підлягає контролю тощо.

6. Виокремлено потенційно привабливі для України елементи досвіду, які доцільно врахувати в процесі реформування інституційно-правового

забезпечення ІР-сфери, як то: - розробка та прийняття окремого законодавчого акту про ІР-інспекцію та ІР-моніторинг; - утворення Державної інспекції України з інтелектуальної власності (Держаної ІР-інспекції), як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у ІР-сфері.

7. Проведено аналіз нормативно-правової бази, що забезпечує регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері, який дозволив: - класифікувати групи відносин, за якими Мінекономіки здійснює комплекс ІР-заходів; - представити сучасну систему нормативно-правових актів з регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері; - систематизувати предмет регулювання інституту контрольно-наглядового ІР-права за складовими блоками.

8. Виявлено проблемні питання у правосуб'єктності державного ІР-інспектора.

9. Запропоновано напрями та підходи щодо вдосконалення інституційно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності в ІР-сфері.

Важливість та практична направленість результатів обумовлена необхідністю реформування інспекційної інституції як складової державної системи правової охорони ІР.

Перспективи подальших досліджень в цьому напрямі полягають у проведенні огляду наявних інституційно-правових механізмів контролю (нагляду) за дотриманням законодавства у сфері ІР-охорони зарубіжних країн; а також відповідного досвіду формування правового статусу інспекційних ІР-суб'єктів.

РОЗДІЛ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ІНСТИТУТІВ ІР-ПРАВА

5.1. Особливості ліцензування програмного забезпечення з відкритим кодом

Жоден з ІР-об'єктів не викликав таких суперечок в пошуках шляхів правової охорони як комп'ютерні програми. Починаючи з кінця 50-х років минулого сторіччя найкращі фахівці працюють над удосконаленням правових механізмів, які б дозволили захистити інтереси як розробників програмного забезпечення (далі – ПЗ) , так і численної армії його користувачів [1].

На перших етапах правова охорона комп'ютерних програма, в основному відбувалась, договірним правом та законодавством про комерційну таємницю. Потім почала запроваджуватись спільна охорона нормами авторського і патентного права. Пізніше значно частіше стали застосовуватись норми авторського права. А починаючи з середини 90-х років ХХ ст. програмне забезпечення в Європі охороняється переважно авторським правом, а в США переважно патентним правом [2].

Але незважаючи на постійний розвиток правових механізмів ні авторське ні патентне право не дозволили забезпечити баланс інтересів виробників і споживачів ПЗ, який би одночасно забезпечував розробникам справедливу винагороду, сприяв би постійному удосконаленню програмного забезпечення і гарантував би суспільству доступ до найкращих досягнень у цій галузі.

В теперішній час існують різні методи та бізнес-моделі для розробки ПЗ. Традиційна система (яку часто називають комерційним або пропрієтарним програмним забезпеченням) і метод безкоштовного ПЗ з відкритим кодом.

Традиційна розробка ПЗ – це система, в якій комерційне підприємство або окремі розробники створюють код, програмуючи його за допомогою власних програмістів або оплачуючи зовнішнім консультантам за написання коду. Ця система розробки, як правило, вважається стандартною системою, і вона базується на ліцензуванні виключних прав автора.

Безкоштовне ПЗ з відкритим кодом (Free and Open Source Software – FOSS)

стає все більш важливим у всіх секторах економічної діяльності та особистого життя. До найбільш популярного ПЗ з відкритим кодом відносяться браузер Firefox, браузер Brave, програма для редагування зображень GIMP, інструмент для 2D-анімації та цифрового малювання Krita, ПЗ для 3D-моделювання Blender, операційна система Linux, офісні інструменти Libreoffice, система керування вмістом WordPress, мова програмування Python та інші.

Термін «відкритий вихідний код» стосується свого роду ліцензійної угоди, яка дозволяє користувачам самостійно змінювати роботу, поєднувати роботу з великими проектами, використовувати роботу різними способами або розробляти нову роботу на основі автентики. Відкритий вихідний код допомагає усунути бар'єри серед інноваторів, які заохочують вільний обмін ідеями всередині спільноти для стимулювання наукового, творчого та технологічного прогресу. Індустрія ПЗ є найбільш поширеним користувачем відкритого коду; однак декілька спеціалістів із різних галузей, включаючи електроніку, біотехнології, робототехніку, моду та викладання, використовують рішення з відкритим кодом.

Такі фактори, як збільшення доступності платформ з відкритим кодом, зростання технічної підкованості населення та більша гнучкість для зміни коду, збільшують популярність служб з відкритим кодом у всьому світі. Послуги з відкритим кодом допомагають клієнтам спілкуватися та змінювати вихідний код. Актуальність цих сервісів зросла, оскільки кілька користувачів можуть створити код кращим чином і зробити його більш цілеспрямованим. Крім того, проекти управління з відкритим кодом допомагають покращити можливості підприємства.

Аналіз компанії KBV Research показує невпинне зростання глобального ринку ПЗ із відкритим вихідним кодом [3].

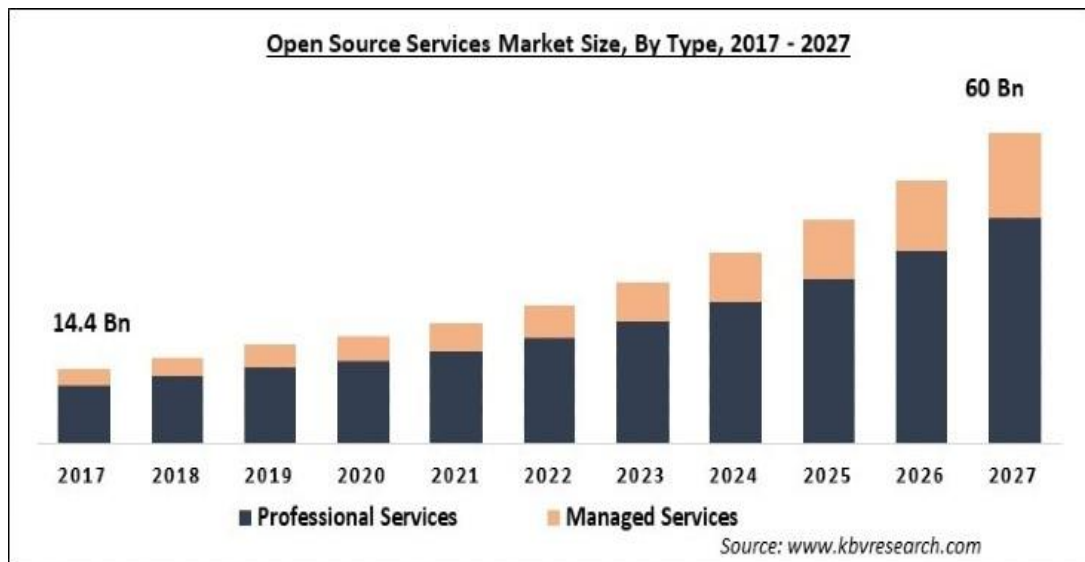

Рис. 2. Ринок програмного забезпечення стан та прогноз 2017–2027рр.

Як видно із рис. 2. станом на 2017 рік вартість ринку була 14,4 млрд доларів США, а до 2020 року (дати проведення аналізу) вона підвищились до 20,9 млрд доларів США. Очікується, що до 2027 року глобальний ринок послуг із відкритим вихідним кодом досягне 60,8 мільярдів доларів США, за прогнозованого середньорічного зростання ринку на 17%.

Використання FOSS не відповідає тим же правилам, більш традиційному ліцензуванню ПЗ – у «пропрієтарний» спосіб, як і більшість усталених технологій індустрії ПЗ. Традиційні пропрієтарні ліцензії зазвичай встановлюють суворі обмеження на використання відповідного ПЗ – на пристрій, установку, кількість користувачів, центральний процесор (далі - ЦП), кількість оброблюваних даних. Це часто означає, що від користувачів вимагається «платити» стільки ліцензій, скільки є користувачів або видів використання, і накладати обмеження на модифікацію та повторне розповсюдження.

Те, що відрізняє FOSS від пропрієтарного ПЗ, полягає в його правовому середовищі, особливо правах і «свободах», наданих розповсюдженням і використанням ліцензій – «вільного ПЗ» (вільного, як «свобода») або ліцензій «ПЗ з відкритим кодом». Важливо зауважити, що коли розробники безкоштовного ПЗ говорять про безкоштовність у цьому контексті, це не

означає безкоштовність, а йдеться про основні свободи, які передаються разом із ПЗ. Через ці права в цьому новому правовому контексті, згідно з яким будь-хто може копіювати, змінювати та розповсюджувати ПЗ (за певних умов), стає необхідним точно зрозуміти, що це за права та обов'язки та що вони означають для окремих осіб і організацій.

Традиційно основною метою ліцензії на ПЗ є надання дозволу на певне обмежене використання програмного забезпечення конкретними й обмеженими способами, що підлягає різному ступеню обмежень: обмеження щодо створення подальших копій, заборони на повторне розповсюдження, заборону декомпіляції та реінжинірингу. Ліцензіати користуються лише спеціальними ліцензійними правами: без прямого дозволу власника авторських прав вони не можуть повторно поширювати програму або змінювати її та адаптувати до своїх потреб. Комерційна причина цього полягає в тому, що це дозволяє ліцензіару отримати більший дохід від платежів за більш розширене використання.

Отже, більшість розробників ПЗ в комерційному секторі встановлюють спеціальні умови в ліцензійній угоді, які обмежують дії ліцензіатів. Деякі з поширених обмежень, які накладаються на ліцензіатів, такі:

- використання;
- кількість користувачів/процесорів
- обмеження щодо виготовлення копій;
- обмеження щодо передачі.

Таким чином, традиційні (або «пропріетарні») режими ліцензування базуються на наданні копій ПЗ на обмежувальних умовах, обмежених передбачуваним використанням ліцензіатом у межах ліцензії.

Для безкоштовного ПЗ, ліцензія повинна забезпечувати чотири основні свободи програмного забезпечення, викладені в 1991 р. Річардом Столлманом Free Software Foundation, визначення вільного ПЗ:

- свобода запускати програму з будь-якою метою;
- свобода вивчати, як працює програма, і адаптувати її до ваших потреб;

- свобода розповсюдження копій;
- свобода покращувати програму та публікувати свої покращення.

Ліцензування FOSS забезпечує вільний доступ і використання ПЗ. Ліцензія, яка надає такі свободи (або права) не ставлячи жодних умов дозволяє вам включити програму FOSS в інший пакет ПЗ та поширювати результати за обмежувальною або пропріетарною ліцензією, оскільки немає умов або обмежень щодо того, як ви використовуєте або поширюєте програму. Нижчі користувачі нової програми можуть фактично не мати жодної зі свобод, які були спочатку надані. Отже, самі по собі чотири свободи не гарантують, що ПЗ залишається безкоштовним і з відкритим кодом. Тому необхідно було винайти механізм, який би гарантував цю свободу, названий копілефт.

Ліцензії копілефт, які іноді також називають «взаємними» ліцензіями, є ліцензіями FOSS, які вимагають від ліцензіатів (одержувачів ПЗ):

а) використовувати ту саму безкоштовну ліцензію щодо повторного розповсюдження ПЗ (як оригінального немодифікованого програмного забезпечення, так і будь-яких змін, які ви вносите в нього), і

б) надати доступ до вихідного коду оригінального та модифікованого ПЗ.

Є кілька способів вираження свобод FOSS, і це разом із різними додатковими умовами, які можуть бути додані, є причиною, чому існує близько 70 ліцензій з відкритим кодом, кожна з яких має свої особливості. Їх можна умовно розділити на три групи:

– якщо програма ліцензована відповідно до «дозвільної» або «ліцензії без копілефту», як правило, немає умов щодо повторного розповсюдження, що дозволяє змішувати програмне забезпечення практично з будь-яким іншим ПЗ;

– якщо програма ліцензована відповідно до GPL або іншої ліцензії «з копілефтом» подальше розповсюдження програми та будь-яких похідних робіт або робіт, які її включають, має здійснюватися за тими самими або сумісними умовами ліцензії та пропонувати користувачеві доступ до вихідного коду;

– деякі «проміжні» ліцензії або «слабкі ліцензії з копілефтом» дозволяють додавати та/або пов'язувати інші програми з ліцензованим ПЗ і

розповсюджувати їх за іншою ліцензією (власною чи безкоштовною).

Основні наслідки ліцензування FOSS полягають у наступному:

1. Повторне використання: Право запускати, модифікувати та розповсюджувати FOSS забезпечує набагато вищий рівень повторного використання як компонентів, так і повних програм для кінцевих користувачів, що призводить до більшої ефективності.

2. Незалежність. Відкритий доступ до вихідного коду разом із правом запускати та змінювати його надає користувачам високий рівень незалежності від ІТ-провайдерів, що може бути використано для вимог вищої якості обслуговування.

3. Співпраця. Однакові права доступу, впровадження та модифікації сприяють спільному створенню програмного забезпечення (між розробниками, які можуть ніколи не знати один одного) та виправленню помилок користувачами.

4. Бізнес-моделі. Оскільки не можуть «продавати ліцензії», консалтингові та розробницькі фірми FOSS, як правило, базують свій бізнес на продажу послуг (вибір, інтеграція та впровадження, підтримка та обслуговування, навчання, гарантії тощо).

5. Спільноти. Права, надані ліцензіями, дозволяють інтенсивне та масове розповсюдження FOSS через мережі Інтернет (особливо зі сховищ, таких як Sourceforge або GitHub) і заохочують проекти з розбудови спільноти навколо FOSS.

5.2. Використання брейнрайтингу 6-3-5 для пошуку рішень творчих задач

Сесії мозкового штурму є одними з найвідоміших і найулюбленіших інструментів для ділової творчості. Усіх запрошують кидати ідеї, не боячись бути засудженими. Будь-яка ідея розглядається, незалежно від того, звідки вона виникла. Це ідеальний спосіб генерувати чудові нові ідеї від усієї команди без

цензури творчості.

Переваги мозкового штурму:

- швидко та легко отримувати нові ідеї та рішення;
- зниження витрат на використання методу;
- широке застосування практично у всіх сферах;
- стимулює активну участь і створює можливість зараження ідей;
- розвиває креативність, спонтанність, впевненість у собі через відстрочений процес оцінювання;
- розвиває вміння працювати в команді.

Дивно, але мозковий штурм виявляється малоефективним у багатьох ситуаціях. Більшість із цих проблем стосуються групової поведінки, яка майже завжди виникає в корпоративних ситуаціях, ситуаціях, пов'язаних із запуском або командним бізнесом. Наприклад:

- великим групам важко залишатися зосередженими та уважними;
- сильні особистості беруть слово на початку зустрічі і зберігають контроль над творчим процесом;
- перші запропоновані ідеї стають у центрі обговорення, що ускладнює пропозицію нових, інноваційних ідей;
- самоцензура на основі відповідей інших на попередні пропозиції;
- сором'язливі та невпевнені в собі учасники групи, як правило, опираються участі;
- люди занадто зайняті думками, щоб слухати, або навпаки;
- члени групи розчаровуються, коли їхні власні ідеї висловлює раніше за них інша людина.

Існує просте рішення для багатьох проблем, притаманних мозковому штурму, а саме: Брейнратинг.

Брейнратинг – це метод групового мозкового штурму, спрямований на сприяння інноваційним процесам шляхом стимулювання творчості. Цей метод був розроблений Берндом Рорбахом, який опублікував його в німецькому журналі *Absatzwirtschaft* у 1968 році [4].

Ван Ганді стверджував, що брейнрайтинг – це мовчазне, письмове генерування ідей, яке залучає кожного до групової діяльності [5]. Хіггінс стверджував, що мозковий штурм є формою неусного мозкового штурму, до якого застосовуються основні правила мозкового штурму [6]. Тоді як Вілсон стверджував, що брейнрайтинг – це техніка для швидкого генерування ідей шляхом прохання учасників написати свої ідеї на папері та обміну письмовими ідеями [7].

З наведених вище визначень брейнрайтингу можна зробити висновок, що визначення брейнрайтингу – це творча техніка для генерування ідей, яка залучає кожного до групової діяльності шляхом запису ідей на папері та обміну письмовими ідеями. Брейнрайтинг – це модифікація мозкового штурму.

Існує два види техніки брейнрайтинг: брейнрайтинг із пов'язаними стимулами та брейнрайтинг з непов'язаними стимулами. Прикладом пов'язаного стимулу може бути використання різних частин кавового кухля, щоб запропонувати способи його покращення. Більшість комбінаційних пристроїв засновані на цьому принципі. Таким чином, ви можете поєднати ручку з основою, щоб викликати ідею. У цьому випадку ви можете подумати про вбудовану ручку та базовий підігрівач чашок. Ви можете прикріпити різні чашки, і кава буде теплою, навіть коли чашка в руці.

Прикладом непов'язаних стимулів може бути використання різних частин кавового кухля, щоб запропонувати способи покращення продукту, наприклад, ліхтарика, або покращення обслуговування клієнтів. Наприклад, нагрівання кухля для кави може запропонувати додати функцію підігріву до ліхтарика, щоб служити грілкою для рук, а кухоль, в якій міститься рідина, може підказати ідею ліхтарика з невеликою трубкою з водою для надзвичайних ситуацій. Або кавовий кухоль може підказати ідею винагородження лояльних клієнтів дизайнерськими кавовими кружками або розробити орієнтацію на обслуговування клієнтів на «утримання» «гарячих» клієнтів, ідентифікуючи їх і приділяючи ресурси для їх утримання. Загалом, непов'язані стимули, швидше за все, викликають нові ідеї, ніж стимули, пов'язані з проблемою [5].

Одним із найпопулярніших різновидів брейнрайтингу є метод 6-3-5.

Для оптимального застосування методики знадобиться 6 учасників, оскільки занадто велика кількість зробить сеанс некерованим; однак, заняття можуть проводитися також у командах по 4, 5 або 7 осіб, а кількість генерованих ідей буде відповідно 48, 75 і 147.

В процесі брейнрайтингу 6-3-5 приймають 6 учасників, які записують по 3 ідеї за 5 хвилин. Процедура виглядає таким чином:

- 1) кожен учасник отримує аркуш паперу і протягом 5 хвилин має написати 3 ідеї, по одній у кожній колонці;
- 2) після закінчення часу аркуш передається особі праворуч;
- 3) отримавши аркуш, учасник записує по 3 ідеї в кожну колонку, використовуючи попередні ідеї цієї колонки як стимул, під час цих раундів обговорення немає;
- 4) нарешті, процес записування ідей та передачі аркуша продовжується до тих пір, поки учасники не отримають свій оригінальний аркуш.

Переваги та недоліки техніки брейнрайтингу 6-3-5

Переваги:

- а) метод дуже простий у використанні;
- б) метод не вимагає спеціальної кваліфікації для модерації;
- в) усі учасники однаково активні;
- г) корисно, при використанні в групах серед учасників яких є конфлікти (конфлікти в групі можуть мати негативний вплив при використанні усного методу мозкового штурму);
- д) корисна ідея систематично розвивається далі;
- е) «автора» творчої ідеї можна визначити.

Недоліки:

- а) деякі учасники можуть мати проблеми з описом своїх ідей коротко, щоб ідея була недостатньо зрозуміла для інших учасників (почерк також повинен бути чітким).
- б) Оскільки існує фіксований час у п'ять хвилин, учасники можуть

відчувати тиск і обмеженість у своїх думках.

Початковий метод був розширений, щоб включити деякі ключові аспекти, пов'язані з інноваційними та креативними компетенціями, з метою бути корисними для оцінки міжнародної компетентності творчості, інновацій та підприємництва [8].

Розширений 6-3-5 охоплює такі кроки:

1 Виберіть проблему та створіть ідеї

Перше, що потрібно зробити, — це вибрати проблему або інновацію, яку потрібно вирішувати, де вони мають запропонувати творчі ідеї для її вирішення.

Після цього основна процедура, що лежить в основі Методу 635, полягає в тому, що шість людей розробляють і записують три ідеї протягом певного проміжку часу в п'ять хвилин, перш ніж передавати свої ідеї сусідові.

На наступному кроці кожен член команди має розвинути ідеї, засновані на тих, які були дані від її/його попередника. Це може статися шляхом модифікації існуючих ідей або розробки навіть нових ідей, натхнених цими.

Ця процедура триває до тих пір, поки кожен учасник команди не отримає свій початковий аркуш ідей, що має відбутися після п'яти турів з урахуванням 6 учасників.

Цей крок розробляється групами протягом 30 хвилин.

На цьому етапі важливо підтримати учасників в процесі генерування ідей. Психічні блоки повинні бути усунені. Їм потрібно шукати можливості, кидати виклик припущенням і мислити творчо.

2 Відбір індивідуальних ідей

Цей крок розробляється індивідуально протягом 15 хвилин. Кожен учень має аркуш із 18 ідеями. Ці ідеї розглядаються індивідуально, і для кожного учасника відбираються п'ять ідей за різними критеріями.

На цьому етапі важливо зорієнтувати учасників у критеріях, які будуть використані для відбору ідей. Можуть застосовуватися різні критерії, наприклад: найоригінальніша ідея, менший ризик, найбільш терміновий, той,

що приносить більше користі, той, який приносить найбільшу цінність (економічний, торгова марка тощо).

3 Вибір командних ідей

Шість учасників кожної групи діляться своєю пропозицією відібраних ідей, вони досягають згоди та обирають п'ять кращих ідей.

На цьому етапі необхідно зорієнтувати учнів у двох аспектах:

1) спілкування та 2) домовленість.

Спілкування означає успішну роботу в невеликій групі. Учасники повинні вміти чітко спілкуватися на різних рівнях, їм потрібно пояснювати власні ідеї, висловлювати свої почуття відкрито, але не лякаючи, уважно слухати інших і задавати запитання, щоб прояснити свої сумніви.

Угода стосується вибору ідей/рішень до можливих варіантів.

4 План дій

На основі критеріїв, визначених кожною групою, буде реалізована одна з ідей, тому група пропонує план дій для реалізації обраної ідеї.

На цьому етапі учасники можуть запропонувати різні аспекти, пов'язані з процесом планування, проектування, створення прототипів та тестування результатів, які потрібно отримати.

5 Аналіз цінностей

Це вказує на цінність пропонованого нововведення.

Щоб збалансувати інновації учасникам потрібна чітка картина того, як їхні пропозиції стикаються з ризиком і пропонують додаткову цінність.

5.3. Аналіз першопричини за допомогою методу «П'ять Чому» в процесі технічної творчості

У процесі просування людства по шляху прогресу воно змушене вирішувати найрізноманітніші завдання – політичні, економічні, моральні та ін. Серед цих завдань важливе місце належить і технічним завданням.

Для сучасного інженера, молодого спеціаліста здібності винахідника

просто необхідні. Саме технічна творчість створює найбільш благодійні організаційні, технологічні і педагогічні передумови для розвитку творчих здібностей особистості, виховання любові до праці, соціальної активності молоді. Наприклад, у розвинутих країнах заходу створення винаходів – один з основних показників кваліфікації інженера та його цінності для фірми, фірма відмовляється від послуг інженера, що не працює на рівні винаходу.

Технічна творчість – це форма втілення наукових ідей у технічні рішення. Метою технічної творчості є розвиток творчої уяви, закріплення теоретичного матеріалу та отримання практичних навичок використання прогресивних методів пошуку нових технічних рішень при розв’язуванні різноманітних технічних задач.

Отже, технічна творчість розвиває науковий підхід до вирішення винахідницьких задач, необхідний на сучасному етапі розвитку техніки і технології та удосконалює процес творчості.

Автором методу «П'ять Чому?» є Сакіті Тойода (1930 р.), японський підприємець і винахідник. Сакіті в 1896 р. створив перший в Японії ткацький верстат з власним електроживленням під назвою Електричний ткацький верстат Тойода. В 1897 р. заснував у партнерстві текстильну фабрику Otsukawa, на якій працювали електричні ткацькі верстати. У 1924 р. Сакіті винайшов перший у світі автоматичний ткацький верстат, у якому заміна човників здійснювалася без припинення роботи самого верстата.

У 70-х роках ХХ ст. Сакіті Тойода запропонував принцип «П'ять Чому?» для скорочення або ліквідації витрат і збільшення продуктивності.

Цей метод застосовується в різних областях людської діяльності у процесі аналізу проблем і пошуку першопричин їх виникнення.

«П'ять Чому» – добре відома методика аналізу першопричин, яка виникла в Toyota і була прийнята багатьма іншими організаціями, які впровадили принципи бережливого виробництва. На відміну від більш складних методів вирішення проблем, «П'ять Чому» не передбачає сегментацію даних, перевірку гіпотез, регресію чи інші передові статистичні інструменти; і в багатьох

випадках може бути завершено без плану збору даних. Неодноразово ставлячи питання Чому? щонайменше п'ять разів, ви можете послідовно зняти шари симптомів, що може привести до виявлення першопричини проблеми.

Метою методу є забезпечення пошуку істинних причин розглянутої проблеми з метою ефективного їх вирішення.

Суть методу «П'ять Чому?» – ефективний інструмент, який використовує питання для вивчення причинно-наслідкових зв'язків, що лежать в основі конкретної проблеми, визначення причинних факторів і виявлення першопричини.

Віддаючи належне інтересу до принципу «П'ять Чому?», слід зазначити, що цей прийом не є новим. Починаючи з самого дитинства, для з'ясування чогось незрозумілого ми постійно ставимо питання Чому?

Рис. 3 Загальна побудова принципу 5 Чому

Назва методу – «П'ять Чому» (Five Why) походить від кількості запитань. Для того щоб знайти причину невідповідності необхідно послідовно задавати один і той же питання – Чому це сталося?, і шукати відповідь на це питання. Число п'ять вибрано виходячи з того, що такої кількості зазвичай досить для виявлення суті і джерела проблеми. Але, не дивлячись на те що метод називається «П'ять Чому» для пошуку причин кожного конкретного невідповідності може здаватися як менше, так і більше питань. Пошук відповідей на питання, що входять у логічний ланцюжок, дозволяє

структурувати дослідницьку ситуацію, тобто виробити методику ефективного аналізу розглянутої проблеми.

Вирішення проблем означає виявлення першопричин проблеми, а потім розробку та впровадження відповідних контрзаходів, покликаних усунути першопричини та запобігти їх повторенню. Першопричини слід відрізняти від причинних факторів. Причинні фактори – це ті фактори, які сприяють виникненню проблеми, але не обов'язково є ініціаторною причиною проблеми – першопричиною. Тому причинні фактори та ланцюги необхідно проаналізувати далі, щоб визначити їх першопричини. Надійний метод вирішення проблеми повинен бути вправним не лише у визначенні причинних факторів проблеми, а й у розкритті першопричин, що лежать в основі причинних факторів.

При пошуку рішення проблеми слід починати з кінцевого результату (проблеми) і йти в зворотному напрямку (у напрямку виникнення першопричини), питаючи, Чому виникає проблема (відповідає кожна з груп по черзі). Відповідь записати під проблемою. Якщо відповідь не виявляє суть проблеми, знову поставити питання Чому? і відповідь записати новий нижче. Питання Чому? необхідно повторювати до тих пір, поки першопричина проблеми не стане очевидною.

Метод «П'ять Чому» може застосовуватися як при індивідуальній роботі, так і в групі. Групова робота є кращою, тому що вона дозволяє знайти більш об'єктивні причини вирішуваної проблеми.

За рахунок застосування методу «П'ять Чому» стає можливим визначити і скласти модель проблемної ситуації і відповідно більш об'єктивно працювати з виявленою невідповідністю. Подання причин у вигляді дерева дозволяє переглядати якісь частини проведеного аналізу, коригувати їх і вносити зміни.

Основні етапи

1. Визначити ключову проблему, для якої необхідно з'ясувати першопричину. Записати проблему і переконатися, що вона сформульована точно і зрозуміло.

2. Запитати Чому виникла проблема?, і дати відповідь.
3. Прийняти першу відповідь і знову запитати Чому?
4. Задати п'ять раз питань Чому?, і отримати основну причину проблеми.

Основна перевага методики «П'ять Чому» полягає в тому, що вона відносно проста у використанні та застосуванні, а її легке застосування робить її практичним інструментом для аналізу першопричин у вирішенні проблем. Відповідно до підходу «П'ять Чому», можна дістатися до основних причин за відносно короткий період часу. Однак, як ми побачимо далі в цій статті, простота використання та швидкість також мають бути збалансовані з ризиком збою через повторення проблеми, якщо п'ять причин не зможуть знайти справжню першопричину.

Недоліки методу

Хоча багато компаній успішно використовують «П'ять Чому», метод має деякі притаманні обмеження. По-перше, використання «П'ять Чому» не завжди призводить до виявлення першопричини, коли причина невідома. Тобто, якщо причина невідома особі, яка вирішує проблему, використання «П'ять Чому» може не привести до жодних значущих відповідей. По-друге, в основі «П'ять Чому» лежить припущення, що кожен наявний симптом має лише одну достатню причину. Це не завжди так, і аналіз «П'ять Чому» може не виявити спільно достатніх причин, які пояснюють симптом. По-третє, успіх «П'ять Чому» певною мірою залежить від навичок, з якими застосовано метод; якщо хоча б один Чому має погану або безглузду відповідь, всю процедуру можна відкинути. Нарешті, метод не обов'язково повторюваний;

До іншого недоліку методу «П'ять Чому», відноситься нездатність методу розрізняти причинні фактори та першопричини, а також відсутність суворості, коли користувачі не зобов'язані перевіряти достатність основних причин, породжених методом.

Навіть Toyota визнала деякі недоліки методу «П'ять Чому». Теруюкі Мінура, колишній керуючий директор із глобальних закупівель Toyota, прокоментував що «П'ять Чому» вимагає вміння правильно використовувати, і

що найважливіше, має ґрунтуватися на спостереженні, а не на розрахунку.

У багатьох компаніях вирішення проблеми є дедуктивною вправою, яка часто проводиться в кімнаті засідань, де ті, хто займається вирішенням проблеми, відокремлені від фактичного процесу, де виникла проблема. Це поділ заохочує дедуктивне мислення, яке не обов'язково ґрунтується на тому, що насправді відбувається або сталося в процесі. Найважливіше, оскільки дедуктивне мислення може швидко переродитися в гіпотетичне, оскільки воно не ґрунтується на спостереженні, де наслідки та їх причини спостерігаються безпосередньо.

Ще три вдосконалення, корисні для методу «П'ять Чому»: по-перше, збір фактичних даних і доказів, щоб показати, що відповідь на будь-яке Чому? є правдоподібним і ймовірним; по-друге, поєднання аналізу з оцінкою ризику; і по-третє, розробка хронології подій, які описують, як виникла проблема.

Що стосується збору доказів для підтвердження відповіді на будь-який рівень Чому, то добре уникати тенденції повертатися до дедуктивних міркувань, щоб відповісти на питання Чому? а також побудувати цикл тестування для кожного рівня Чому, що принаймні намагається підтвердити відповідь за допомогою фактичних доказів. Таким чином, відповіді на будь-який рівень Чому потрібно вимагати, щоб зібрати докази на підтвердження висновку. Лише після того, як ці докази будуть зібрані та підтверджені висновок, слід переходити до наступного рівня, Чому.

Поєднання аналізу «П'ять Чому» з простою оцінкою ризику дозволяє зменшити недоліки методу, де справжню першопричину не можна знайти. Якщо аналіз «П'ять Чому» дає те, що, на думку команди, може бути першопричиною проблеми, але залишається невизначеність щодо того, чи справді це є першопричиною, тоді оцінка ризику може допомогти визначити, чи слід більш надійний метод аналізу першопричин. використовувати для глибшого аналізу. Хочеться уникнути ситуацій, коли безпека надмірно скомпрометована через повторення проблеми, оскільки першопричина не була належним чином визначена в аналізі.

Відповідно до цього підходу розробляється матриця ризиків, яка оцінює наслідки невдачі, якщо аналіз «П'ять Чому» буде неправильним і проблема повторюється. Там, де ризик виявляється низьким, немає шкоди від прийняття висновку процесу «П'ять Чому», оскільки наслідки повторення проблеми будуть мінімальними. Однак у тих випадках, коли наслідки невдачі від повторення проблеми високі або серйозні, команда може вирішити, що їй потрібно перейти до більш надійного методу аналізу першопричин або додатково перевірити чи підтвердити висновки процесу «П'ять Чому» в контрольованих умовах.

У критично важливих для життя налаштуваннях або налаштуваннях, які вимагають пом'якшення високого ризику невдачі через повторення проблеми, тим, хто керує зусиллями з вирішення проблеми, імовірно, доведеться використовувати більш надійні методи, ніж «П'ять Чому». Приклади галузей, де п'ять причин, ймовірно, будуть недостатніми як метод аналізу першопричин, включають ядерну техніку, охорону здоров'я, авіацію та аерокосмічні галузі. У цих випадках користувачам потрібно буде перейти до більш суворих методів аналізу першопричин.

Розробка часової шкали того, як розгорталися події в проблемі, корисна для визначення часу та розвитку причинних факторів, а також є корисним способом опису та повідомлення про те, як виникла проблема. Багато проблем можна описати як впорядковану послідовність або континуум подій, які в кінцевому підсумку призвели до збою або аномального стану, який виник і з'явився. Деякі з цих подій будуть причинними факторами. Після того, як послідовність подій у часі буде встановлена, кожен причинний фактор у послідовності може бути підданий аналізу за допомогою «П'яти причин» або інших інструментів аналізу першопричин, що дозволить користувачеві створити розширене дерево несправностей для кожного причинного фактора.

Наостанок примітка про контрзаходи. Контрзахід може бути визначений як дія (або група дій), розроблена та запроваджена з метою усунення основних причин проблеми. Контрзаходи – це не виправлення, вжиті для усунення

симптомів проблеми. Таким чином, переробка дефектної деталі не є контрзаходом. Справжні контрзаходи – це дії або втручання, здійснювані на рівні системи або процесу, які усувають і усувають основні причини проблеми. Справжні контрзаходи мають превентивний характер. Якщо першопричини були виявлені, а розробка та впровадження контрзаходів ефективні, першопричина, за визначенням, не може повторюватися. У будь-якому випадку потрібно уникати обхідних шляхів і поверхневих виправлень, які залишають основні причини без вирішення.

5.4. Використання методу SCAMPER для активації пошуку нових технічних рішень

Основою будь-якої інновації є творча думка. Тобто, перед появою творчого імпульсу робляться певні роздуми та аналізи для розробки нових продуктів чи послуг у певному сегменті клієнтів або для вирішення визначених проблем чи викликів. Якщо окремим особам нав'язують завдання чи навіть тиск щодо розробки інновації, дуже часто конкретних ідей не виникає. Творча ідея виникає в мозку мотивованої людини. Вона повинна бути точно сформульована, технічно розроблена і, нарешті, виведена на ринок як новий продукт або нова послуга.

Мета методів активації пошуку нових технічних рішень полягає в тому, щоб зробити процес генерування ідей більш інтенсивним, підвищити «концентрацію» оригінальних ідей у загальному їх потоці. Для цього у методах застосовують спеціальні механізми підвищення ефективності творчого процесу. Одним з таких методів є SCAMPER.

У 1971 році освітній експерт Боб Еберле описав термін SCAMPER у своїй книзі «Ігри для розвитку уяви». Він розробив цей метод, використовуючи контрольний список, створений Алексом Фейкні Осборном, засновником техніки мозкового штурму Алекса Осборна. Для техніки SCAMPER обирається об'єкт або особа, які потім змінюються та розвиваються за допомогою

мозкового штурму. Також можна використовувати загальновідомі історії. Наприклад, дитині ставляться запитання. Питання спонукають дитину мислити так, як вона раніше не вміла. Такі запитання є, у певному сенсі, рушійною силою, яка дозволяє їм набути різних навичок мислення. Вони покращують мислення дітей, спонукаючи їх до відкриттів. Техніка також навчає, як гнучко мислити та ламати шаблони.

Метод SCAMPER допомагає генерувати ідеї для нових продуктів і послуг, заохочуючи користувача ставити сім різних типів запитань, які допоможуть йому зрозуміти, як можна впроваджувати інновації та покращувати існуючі продукти, послуги, проблеми та ідеї. У принципі, SCAMPER — це контрольний список загального призначення із запитаннями, що надихають на ідею — він простий у використанні та напрочуд потужний. Назва SCAMPER є аббревіатурою семи технік: (S) замінити, (C) поєднати, (A) адаптувати, (M) модифікувати, (P) пропозиція для іншого використання, (E) усунути та (R) змінити. Ці ключові слова представляють необхідні питання, які розглядаються під час творчого мислення.

Щоб скористатися технікою SCAMPER, спочатку потрібно сформулювати проблему, яку хочете вирішити, або ідею, яку хочете розвинути. Це може бути що завгодно. Наприклад :

- виклик в особистому житті чи бізнесі;
- продукт, послуга чи процес, які ви хочете покращити.

Після того, як точно визначена проблема, потрібно поставити запитання про неї, використовуючи контрольний список SCAMPER.

Замінити (Substitute)

Техніка заміни фокусується на частинах продукту, послуги чи рішення, які можна замінити іншими. Тобто, чим я можу замінити або змінити свій продукт, проблему чи процес? Під час цієї частини дискусії учасники зустрічі зосереджуються на прийнятті рішень щодо заміни частини процесу іншим.

Можна задати такі запитання :

- Що я можу замінити, щоб покращити?

- Як я можу замінити місце, час, матеріали чи людей?
- Чи можу я замінити одну деталь на іншу або змінити якусь частину?
- Чи можу я замінити когось із учасників?
- Чи можу я змінити правила?
- Чи можу я використовувати інші інгредієнти чи матеріали?
- Чи можу я використовувати інші процеси чи процедури?
- Чи можу я змінити його форму, колір, звук чи запах?
- Чи можу я використати цю ідею для інших проєктів?
- Чи можу я змінити свої почуття чи ставлення до цього?

Використовуйте їх замість того, щоб починати з: «Я можу...»

Комбінувати (Combine)

Техніка комбінування спрямована на аналіз можливості об'єднання двох ідей, етапів процесу чи продукту в один більш ефективний результат. У деяких випадках поєднання двох інноваційних ідей може призвести до створення нового продукту чи технології, що зміцнить ринок. Загальне питання, над яким варто подумати, таке : як я можу поєднати дві або більше частин мого продукту, проблеми чи процесу, щоб отримати інший продукт, проблему чи процес для посилення синергії?

Приклад навідних запитань:

- Які ідеї, матеріали, особливості, процеси, людей, продукти чи компоненти я можу поєднати?
- Чи можу я поєднати або об'єднати те чи інше з іншими об'єктами?
- Що я можу комбінувати, щоб збільшити кількість використань?
- Що я можу комбінувати, щоб знизити витрати на виробництво?
- Які матеріали я можу комбінувати?
- Які найкращі елементи я можу поєднати, щоб досягти певного результату?

Адаптувати (Adapt)

Адаптація відноситься до обговорення мозкового штурму, спрямованого на коригування або налаштування продукту чи послуги для кращого

результату. Це коригування може коливатися від незначних змін до радикальних змін у всьому проєкті. Адаптація є одним із ефективних методів вирішення проблем шляхом удосконалення існуючої системи. Загалом, питання, над яким потрібно подумати: що я можу адаптувати у своєму продукті, проблемі чи процесі?

Навідні запитання:

- Яку частину продукту я можу змінити?
- Чи можу я змінити характеристики компонента?
- Чи можу я шукати натхнення в інших продуктах або процесах, але в іншому контексті?
- Чи пропонує історія якісь рішення?
- Які ідеї я можу адаптувати, скопіювати чи запозичити з продуктів інших людей?
- Які процеси мені слід адаптувати?
- Чи можу я адаптувати контекст або цільову групу?
- Що я можу адаптувати тим чи іншим чином, щоб отримати такий результат?

Модифікувати (Modify)

Техніка модифікації стосується зміни процесу таким чином, щоб вивільнити більше інноваційних можливостей або вирішити проблеми. Ця зміна більше, ніж просто коригування, оскільки вона зосереджена на загальному процесі.

Загалом, питання, на якому вам потрібно зосередитися, полягає в наступному:

- Що я можу змінити чи зробити більший чи менший акцент у своєму продукті, проблемі чи процесі?
- Чи можу я якось змінити елемент?
- Чи можу я змінити значення, колір, рух, звук, запах, форму?

Ці запитання дадуть вам нове уявлення про те, які компоненти є найважливішими. Подумайте про те, щоб змінити частину або всю поточну

ситуацію або продукт. Як варіант, спотворіть виріб незвичайним чином.

Навідні запитання:

- Що я можу зменшити або видалити?
- Що можна зробити вищим, більшим чи сильнішим?
- Чи можу я збільшити його швидкість або частоту?
- Чи можу я додати додаткові функції?
- Як я можу додати додаткову цінність?

Пропозиція для іншого використання (Put to Another Use)

Ця техніка стосується того, як застосувати поточний продукт або процес для іншої мети або як використовувати існуючий продукт для вирішення проблем. Загальні питання, які слід розглянути тут, такі:

- Як я можу використати річ для інших цілей?
- Які є нові способи використання продукту чи послуги?
- Чи можу я зв'язатися з іншими користувачами, якщо я зміню продукт?
- Чи існує інший ринок для продукту?
- Настав час подумати, як ви можете використовувати свій поточний продукт чи ідею для інших цілей і цілей.

Усунути (Eliminate)

Ця техніка спрямована на визначення частин процесу, які можна усунути, щоб покращити продукт або послугу процесу. Тобто, що можна виключити або спростити у своєму продукті, дизайні чи послугі? Подумати, що могло б статися, якби ви виключили, спростили, скоротили або мінімізували частини своєї ідеї. Якщо ви продовжуєте скорочувати свою ідею, послугу чи процес, ви можете поступово звужити завдання до тієї частини чи функції, яка є найважливішою.

Навідні запитання:

- Що я можу видалити, не змінюючи його функції?
- Чи можу я зменшити час або компоненти?
- Що станеться, якщо я видалю компонент або його частину?

- Чи можу я зменшити зусилля?
- Чи можу скоротити витрати?
- Що несуттєве або непотрібне?
- Чи можу я розділити свій продукт на різні частини?

Змінити (Reverse)

Техніка реверсу спрямована на дослідження інноваційного потенціалу при зміні порядку процесу на виробничій лінії. Звернення процесу або його частини може допомогти вирішити проблеми або отримати більш інноваційний результат. Тобто, задати собі запитання:

- Як можна змінити порядок або скасувати продукт чи проблему?
- Що б я зробив, якби мені довелося виконати цей процес у зворотному порядку?
- Чи можу я змінити темп чи розклад?

Переваги методу. Використовуючи метод SCAMPER, окрему людину чи групу можна підштовхнути до створення нових ідей шляхом простої існуючої оцінки. Цей процес може призвести до значного вдосконалення продуктів, які вже існують, або ідей продуктів, які все ще знаходяться на початковій стадії. Якщо ідея може зіткнутися з перешкодою в розвитку, метод SCAMPER може виявитися системним підходом до подолання цієї перешкоди, дозволяючи генерувати нові ідеї та реалізовувати вдосконалений продукт.

Недоліки методу SCAMPER полягають в тому, що необхідне правильне середовище, щоб метод був ефективним. Щоб цей процес справді вплинув на творчість, і діти, і співробітники повинні перебувати в середовищі, яке справді сприяє і заохочує нові ідеї, незалежно від того, чи можна вважати ці ідеї корисними чи ні. Якщо буде доведено, що це середовище не існує, процес буде доведено неефективним через відсутність конструктивного посилення протягом усього процесу.

5.5. Напівпровідникові вироби та їх правова охорона

До достатньо нових ІР-об'єктів, який з'явився в останні десятиліття можна віднести інтегральні мікросхеми, а саме – їх топологію (топографію), або компонування, що складає результат творчої діяльності людини у сфері напівпровідникової продукції. З урахуванням науково-технічного прогресу їх роль та комерційну цінність у останні роки важко переоцінити. Постійні науково-технічні досягнення у цій сфері складають серйозні виклики до правової охорони цього ІР-об'єкта.

Важливою позначкою у цьому питанні була дипломатична конференція у Вашингтоні в травні 1989 року на якій було підписано ІР-договір щодо інтегральних мікросхем. На конференції були обговорені характеристики ІР-об'єкту, його правову охорону та обсяг прав юридичних і фізичних осіб. Суттєві розбіжності на цій конференції виникли стосовно підходу до охорони прав. Так Індія та Велика Британія вважали, що охорона може бути достатньо ефективною в межах положень про охорону авторського права. Швейцарія та Аргентина наполягали на тому, що охорону прав у цій сфері можна врегулювати положеннями закону про недобросовісну конкуренцію [9].

Треба відзначити, що Європейське співтовариство на відміну від світової спільноти раніше почало піднімати цю проблему. Так у 1986 р. була прийнята Директива Ради 87/54 ЄЕС «Стосовно правової охорони топографії напівпровідникових виробів шляхом затвердження законодавчих положень, які надають виключні права у відповідність з положеннями Директиви» [10].

Питання про охорону прав на топологію інтегральних мікросхем світовою спільнотою було підняте під час Уругвайського раунду Генеральної угоди по тарифам та торгівлі у 1994 р. де була прийнята Угода про торгівельні аспекти ІР-прав (скорочено TRIPS), що адмініструється Світовою організацією торгівлі.

В нашій країні питання охорони прав на компонування напівпровідникових виробів реалізувалось в Законі України від 05.11.1997 р. №621/97-ВР та ЦК України (гл. 40, ст.ст. 471-480) [11].

Але головне та актуальне питання щодо цього об'єкту постало перед

нашою країною з 2014 року, коли було прийнято Угоду про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [12].

Питання щодо усунення розбіжностей в законодавстві України та положень передбачених Угодою стало вельми важливим та залишається і донині актуальним. Це свідчить про важливість аналізу сфери охорони та застосування прав на компонування напівпровідникових виробів (далі – НПВ).

Проблеми об'єкта ІР-прав – компонування напівпровідникових мікросхем досліджували у своїх роботах такі вчені, як О. Підпригора, Ю. Бошицький, І. Дахно, А. Григоренко, О. Дзера, С. Харитонов, Р. Шишка та інші.

Стан правового забезпечення цього об'єкту та його використання були предметом досліджень О. Тарасова, С. Олійнічука, Є. Булат, А. Українця, О. Музики, Ю. Георгієвського та інших.

Але враховуючи ці дослідження слід відзначити, що станом на сьогодні недостатньо комплексних досліджень щодо морфології самого об'єкта та вплив цих особливостей на результати практичного застосування їх в технічних виробах та проектах, оцінки загального підходу до системи правової охорони.

Особливості виникнення феномену компонування НПВ як ІР-об'єкту обумовило саме життя. Світ все більшою мірою переходить в цифрову епоху і це ставить нові питання і виклики. В Україні достатньо своєчасно був прийнятий закон про охорону прав цього об'єкту, який базувався на Директиві ЄС, Угоді TRIPS та Вашингтонському договорі від 1989 р. Закон 05 листопада 1997 р. мав назву «Про охорону прав на топографію інтегральних мікросхем», але 19 вересня 2019 р. Законом України №111-ХІ внесено зміни згідно міжнародної практики і він був перейменований на акт під назвою «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [11].

Незважаючи на міжнародні дискусії щодо правової охорони зазначеного об'єкту, авторським правом, положеннями законодавства про захист прав від недобросовісної конкуренції і таке інше, вітчизняний законодавець на основі рекомендацій Директиви ЄС та Вашингтонського договору обрав свій шлях

охорони, прописаний в Законі [11], але чи цей шлях вірний...

Головні моменти виникають з аналізу правових документів України та Угодою про асоціацію з ЄС, яку було ратифіковано Верховною Радою Законом №1678 – VII від 16.09.2014 р. [12]. Згідно ст. 225, ч. 2 Угоди передбачено, що «Сторони передбачають охорону топографії напівпровідникових продуктів тією мірою, якою вона відповідає умовам, що вона є результатом власної інтелектуальної діяльності її творця і не є загальновідомою в напівпровідниковій промисловості. Якщо топографія НПВ складається з елементів, які є загальновідомими в напівпровідниковій промисловості, вона охороняється лише в тому обсязі, в якому комбінація таких елементів, взятих як ціле, відповідає згаданим вище умовам». В Законі України [11] передбачена охорона компонування яке є оригінальним.

Враховуючи кількість свідоцтв, виданих Патентним відомством України, на топографії інтегральних мікросхем (13 свідоцтв) [13] (на компонування НПВ поки жодного свідоцтва не видано), цей об'єкт, на нашу думку, можливо доцільно було б віднести до законодавства щодо винаходів і корисних моделей [14], оскільки для кращого розуміння винаходу чи корисної моделі до заявки можуть додаватись креслення, в якості яких можуть бути надані зображення шарів напівпровідникового продукту. Варто зазначити що на сьогодні в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [14] зазначено, що правова охорона за цим Законом не поширюється на компонування НПВ. Якщо порівняти положення Угоди про асоціацію [12] з нормами Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [14], теж можна відмітити певну схожість. Так положення ст. 225, ч. 2 Угоди про асоціацію співвідносяться одночасно і з визначенням в ЦК України комерційної таємниці [15, ст. 505] і з положенням Закону України [14, ч. 1 ст. 7] щодо новизни об'єкту.

За останні роки системи напівпровідникових продуктів інтенсивно розвиваються. Тому постає питання об'єктивної та якісної експертизи яка враховуватиме технічний прогрес. Так, автор [16] вважає що при аналізі умов охороноздатності тобто оригінальності компонування НПВ треба враховувати

такі елементи його утворення, як спосіб, систему, технологію та закодовану інформацію. З автором можна погодитись враховуючи рівень сучасного виробництва, але це ставить серйозні питання до експертної установи та її спроможності проводити на такому рівні експертизу. На жаль це не враховує і чинне законодавство щодо НПВ.

Проаналізуємо такі факти:

- на сьогодні в Україні є чинним Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [11], який до 2019 р. називався Законом України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»;

- річні звіти Національного ІР-органу [17] (до 2021 р.) та УкрНОІВІ [18] (за 2022 р.), щодо подачі заявок та видачі свідоцтв на топографії інтегральних мікросхем та НПВ та визначено, що останній раз інформація щодо інтегральних мікросхем надавалась в звіті за 2016 р. (причому остання заявка зафіксована у 2014 р.), а щодо подачі заявок на НПВ інформація в зазначених звітах відсутня;

- на сьогодні ВОІВ адмініструє «Вашингтонський договір про інтелектуальну власність у відношенні інтегральних мікросхем» [19], що підписаний у Вашингтоні в 1989 р. та зазначений договір (на цей час) так і не вступив в силу;

- з поданих за РСТ заявок лише в сфері електротехніки зазначені і напівпровідники [20], і в 2020 р. було подано 8 862 заявки, в 2021 – 8 346, а в 2022 – 8 912 заявки.

Дослідимо визначення об'єкта ІР-права в Законі України [11] – «компонування НПВ (компонування) – сукупність пов'язаних зображень, певним чином зафіксованих або закодованих, які становлять тривимірну конфігурацію шарів, з яких складається НПВ та в яких кожне зображення містить конфігурацію або частину конфігурації НПВ на будь-якій стадії його виготовлення» та в'яси́мо які коди міжнародної патентної класифікації відповідають йому і чи є такі коди взагалі.

Оскільки це визначення є спеціалізованим текстом то для перекладу скористалися WIPO Translate та можливістю обрати галузь застосування. Після

визначення ключових слів, був проведений пошук класифікаційних кодів Міжнародної патентної класифікації (МПК) за базами Укрпатенту та ВОІВ. В результаті пошуку були визначені такі основні рубрики МПК: - H01L 25/00 – Блоки, що містять велику кількість окремих напівпровідникових або інших твердотільних приладів; - H01L 27/00 – Прилади, що складаються з множини напівпровідникових або інших твердотільних компонентів, сформованих всередині однієї спільної підкладки або на ній.

За пошуковим запитом H01L25 OR H01L27 проведено пошук в патентних базах ESPACENET, PATENTSCOPE та LENS за вище встановленими найвірогіднішими кодами МПК та здійснений перегляд аналітичної інформації. Хоч ми й не брали до уваги інших доцільних кодів МПК, але нашою задачею було виявлення найбільших власників патентів у цій сфері. Серед власників охоронних документів видно такі флагмани з виробництва НПВ як SAMSUNG, SONY, INTEL, TAIWAN SEMICONDUCTOR та інші (рис. 4).

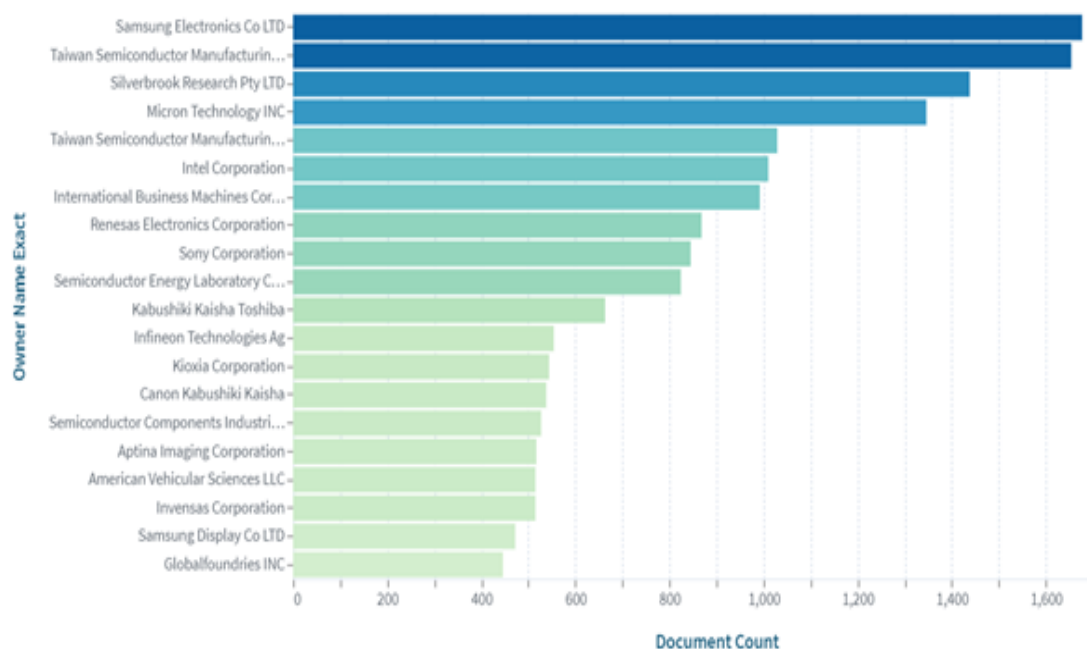

Рис. 4. Найбільші власники патентів в сфері напівпровідників (база LENS)

Аналіз патентних документів за юрисдикцією (рис. 2) охоплює багато країн, що є країнами ЄС чи входять до СОТ, тому ці країни пов'язані щодо

необхідності охорони Директивою 87/54/ЄЕС «Про правову охорону топографій напівпровідникової продукції» та угодою TRIPS.

Проаналізуємо діяльність кількох компаній дотичних до розробки та виробництва НПВ, з країн-учасників COT. Samsung (за інформацію з офіційного сайту компанії) наразі володіє 239 605 патентами по всьому світу [21]. Компанія має найбільшу кількість своїх патентів у США і прагне більш ефективно вирішувати конфлікти в США.

Патенти здебільшого стосуються смартфонів, смарттелевізорів, пам'яті та системних LSI-продуктів (розробка основних напівпровідників від дизайну архітектури до розробки програмного забезпечення [22]). Samsung має ліцензійні угоди в тому числі з Cisco, Google, Qualcomm, Nokia, Microsoft завдяки яким компанія, за її словами, забезпечила широкий патентний захист.

Корпорація Intel. Відповідно до звіту за 2022 рік [23], Intel мала різні суди (на кілька мільярдів доларів) про порушення прав на патенти відносно своєї продукції (за позовами VLSI, Fortress Investment Group та інш.), але щодо судів на компонування напівпровідникових виробів інформації не надано.

Taiwan Semiconductor Manufacturing Company Ltd (TSMC) має 8,5 тисяч заявок по всьому світу та 40 тисяч зареєстрованих комерційних таємниць [24], при цьому компанія створила IP Alliance, який об'єднує майже 40 найбільших та провідних компаній-розробників, які реєструють свою IP в TSMC і в результаті створюється найбільший у напівпровідниковій галузі каталог перевірених у виробництві IP-об'єктів. Члени IP Alliance мають доступ до технічних даних та/або бібліотек TSMC для розробки своїх об'єктів. Разом з тим TSMC пропонує послуги з проектування (дизайну) та, виходячи зі специфікацій замовника, готує попередній макет, оцінює його, оптимізує і надає готовий дизайн.

Тобто аналіз результатів пошуку за патентними базами, а також аналізування діяльності окремих компаній показує, що найбільші виробники НПВ користуються патентною охороною, охороною комерційної таємниці, а також створюють власні інформаційні бази.

Звичайно положення про охорону топографій інтегральних мікросхем (нагадуємо, що з 2019 р. цей термін відсутній в ЦК України та відповідному законі) прописані в угоді «про асоціацію» та в угоді TRIPS. Вищезазначені флагмани з виробництва НПВ теж входять до країн Світової організації торгівлі, але для своїх виробів мають можливість успішно застосовувати положення щодо охорони винаходів та корисних моделей (рис. 5).

мають повного доступу до інформації, на підставі якої можливе визнання чи невизнання інноваційності цього об'єкту, а деякі країни можуть зберігати таку інформацію як комерційну таємницю, або іншим шляхом.

На сайті FPS Economy (Федеральна державна служба Бельгії) [26] зазначено, що в країні запроваджена специфічна правова охорона, для захисту інвестицій в розробку чіпів (НПВ). Захист дії з моменту кодування або фіксування топографії і жодних формальностей чи реєстрації не потрібно. На додаток до вищезазначеного спеціального захисту топографії та/або їхні компоненти також можуть бути захищені авторським правом.

Цікава інформація наявна на сайті Патентного відомства Польщі «До кожної нової оригінальної інтегральної схеми слід підходити індивідуально та аналізувати можливості вибору оптимального ексклюзивного права, наданого Патентним відомством Республіки Польща», а саме пропонується розглянути спочатку можливість отримати охорону на винахід та корисну модель [27].

І Бельгія, і Польща входять до ЄС, де діє вищезазначена директива [10], положення якої діють і для України як через безпосереднє прийняття цієї директиви [28], так і через угоду TRIPS, а також через угоду про асоціацію [12]. Разом з тим законодавство розглянутих країн відносно компонувань НПВ різне і надає більше можливостей щодо охорони зазначених об'єктів ніж законодавство України.

Висновки до розділу 5.

У розділі 5 досліджено ключові проблеми та інноваційні підходи, що стосуються окремих інститутів права інтелектуальної власності, з особливим акцентом на ліцензуванні програмного забезпечення, методологіях творчого вирішення задач, та стимулюванні технічної творчості.

1. ***Особливості ліцензування програмного забезпечення з відкритим кодом.*** Дослідження показало, що використання відкритих ліцензій створює нові можливості для інновацій та співпраці, але також вимагає ретельного

аналізу правових ризиків та відповідальності. Відкриті ліцензії є ефективним інструментом для розвитку ІТ-сфери, але потребують чіткого правового регулювання та усвідомленого використання.

2. **Використання брейнрайтингу 6-3-5 для пошуку рішень творчих задач.** Ця методологія довела свою ефективність у стимулюванні колективного генерування ідей. Вона дозволяє учасникам розвивати креативність та ефективно вирішувати складні творчі задачі в обмежені терміни, що особливо важливо в умовах високої конкуренції на ринку інновацій.

3. **Аналіз першопричини за допомогою методу «П'ять Чому» в процесі технічної творчості.** Метод «П'ять Чому» виявився корисним інструментом для виявлення корінних причин технічних проблем. Це сприяє не тільки їх ефективному вирішенню, але й запобіганню майбутнім проблемам. Методика має великий потенціал для застосування в технічній інженерії та розробці продуктів.

4. **Використання методу SCAMPER для активації пошуку нових технічних рішень.** Метод SCAMPER показав себе як потужний інструмент для інноваційної діяльності, спрямованої на вдосконалення існуючих продуктів і процесів. Він стимулює мислення поза рамками стандартних підходів і допомагає знаходити нові, ефективні технічні рішення.

Загалом, дослідження, представлені у цьому розділі, демонструють необхідність інтеграції сучасних методологій та підходів в ІР-сферу, що сприяє підвищенню ефективності правового регулювання, а також стимулюванню інновацій та творчого підходу в інженерії та технічній творчості.

5. Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, на підставі досвіду інших країн та досвіду окремих розробників компонувань напівпровідникових виробів **потрібно переглянути чинне законодавство України** щодо охорони прав на компонування напівпровідникових виробів, а саме:

– визначитись з термінологією та застосовувати єдину термінологію в різних нормативно-правових актах;

– визначитись з можливостями інших видів охорони та розглянути можливість/доцільність застосування патентного права, авторського права та/чи комерційної таємниці для охорони зазначеного об'єкту;

– потрібно актуалізувати «Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми» та привести їх у відповідність до відповідного Закону;

– варто розглянути питання щодо надійної методики комерціалізації об'єкта ІР-права компонування напівпровідникових виробів в Україні.

РОЗДІЛ 6. ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ІР-ПРАВІ

6.1. Удосконалення відповідальності за порушення ІР-прав в умовах післявоєнного відновлення України

29.12.2022 р. в Україні набрав чинності закон, що має на меті, по-перше, посилити адміністративну та кримінальну відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав (далі – АСП) та, по-друге, виключити ці ж види юридичної відповідальності за відсутність маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних [1].

Майже одночасно з ним (01.01.2023) набрала чинності нова редакція Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2] (далі – закон про АСП), мета якого є набагато ширшою і полягає в удосконаленні правового регулювання питань стосовно здійснення та захисту особистих немайнових та майнових прав суб'єктів АСП, серед яких: - гармонізація положень ЦК України, закону про АСП до норм законодавства ЄС в частині, що стосується забезпечення надійної правової охорони АСП; - усунення прогалин в чинному законодавстві, що перешкоджають реалізації окремих положень чинного законодавства, зокрема в частині забезпечення здійснення права слідування; - удосконалення чинного законодавства в частині вирішення питань, що виникають на практиці та пов'язані зі здійсненням та захистом АСП.

Подібне оновлення законодавства про АСП обумовлено, перш за все, євроінтеграційними зобов'язаннями України щодо імплементації норм права ЄС відносно АСП у відповідності та на виконання ст.ст. 157-192 Глави 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV УпА [3] з метою удосконалення положень чинного законодавства України щодо забезпечення надійної правової охорони АСП, а також інших міжнародних договорів і суспільних тенденцій, що стосуються АСП. Крім того, поява нових можливостей для відтворення та введення у цивільний оборот результатів творчої діяльності у сфері АСП зумовила внесення відповідних змін у чинне законодавство, зокрема з метою

ведення обліку оригінальних цифрових творів.

Також слід враховувати, що удосконалення національного законодавства в ІР-сфері та його гармонізація із законодавством ЄС були передбачені й Концепцією реформування державної системи правової ІР-охорони [4], серед шляхів здійснення якої було передбачено внесення змін до законодавства щодо:

- правової охорони об'єктів АСП, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, комерційних позначень (торговельних марок, географічних зазначень, фірмових найменувань) з урахуванням досвіду держав ЄС;
- захисту ІР-прав, в тому числі щодо захисту АСП в Інтернеті;
- відповідальності за ІР-порушення (зміни до КК України та КпАП).

Нарешті, необхідність удосконалення національного ІР-законодавства викликана й тим, що згідно з оцінкою Європейської Комісії, яка ґрунтується на даних станом на червень 2022 р., зазначена галузь законодавства перебуває на початковому рівні відповідності стандартам ЄС. За допомогою таких звітів оцінюється здатність України взяти на себе зобов'язання щодо членства в ЄС [5].

Відтак, внесені зміни до КК та КпАП щодо відповідальності за порушення АСП, спрямовані передусім на досягнення відповідності положенням права ЄС (*acquis* ЄС) та міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, зокрема, Директиві Європейського Парламенту та Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 р. «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві» (далі - *InfoSoc*) [6], шляхом викладення у нових редакціях ст. 51-2 КпАП та ч. 1 ст. 176 КК.

Стосовно удосконалення адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт ІР-права слід відмітити, що воно торкнулося двох елементів. По-перше, збільшено стягнення (посилено санкцію) у вигляді штрафу. Якщо раніше він складав від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ), то зараз – від 50 до 300 НМДГ. По-друге, зі змісту статті вилучено перелік об'єктів ІР-права, а також одну з ознак об'єктивної сторони

передбаченого правопорушення, а саме – «привласнення авторства на такий об'єкт».

В цьому аспекті зазначу про відсутність сталої кореляції між ст. 420 ЦК України, яка у чинній редакції містить перелік ІР-об'єктів, що складається з 12 позицій, ст. 433 (14 об'єктів авторського права) та ст. 6 закону про АСП, яка до об'єктів авторського права відносить 18 видів творів.

Варто звернути увагу й на процесуальну проблему фіксації такої ознаки об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого новою редакцією ст. 51-2 КпАП, як «умисне порушення прав на об'єкт ІР-права, що охороняються законом», адже її проведення передбачає відповідні адміністративні слідчі дії, які наразі у чинному КпАП не врегульовані.

Крім того, окремо зазначу, що ефективність юридичної відповідальності залежить не тільки і не стільки від виду та/або розміру стягнення, а й від дотримання принципу його невідворотності, який обумовлений, перш за все, ефективністю діяльності органів державної влади з профілактики, виявлення та припинення адміністративних правопорушень в ІР-сфері.

Теж саме можна сказати й про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 176 КК. Зокрема, у її новій редакції збільшено покарання за правопорушення, передбачене ст. 176 КК, збільшено мінімальний розмір штрафу з 200 до 300 НМДГ, але збережено максимальний – до 1000 НМДГ. Тож назвати подібне удосконалення ІР-законодавства в частині збільшення покарання за порушення АСП дієвим не доводиться. Водночас уявляється, що цивільно-правова відповідальність за це правопорушення мала б більше інструментів як для превентивного впливу на правопорушника, так і для відшкодування завданої шкоди.

Також неоднозначним виглядає виділення в якості однієї з форм об'єктивної сторони складу цього кримінального правопорушення, а саме «фінансування таких дій» в частині розміру такого фінансування - значному, великому або особливо великому. Адже у такому разі однакового покарання можуть зазнати особи, які задля забезпечення дій, пов'язаних із порушенням

АСП, здійснили його фінансування у різних розмірах.

Ще одним проблемним питанням нової редакції зазначеної статті КК є перелік предметів порушення авторського права. Ними визначені «твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми та бази даних, інші твори». У такому викладенні змішані і родові і безпосередні предмети правопорушення, адже, відповідно до ст. 6 закону про АСП «об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, мистецтва, науки, зокрема ...». Далі наводиться перелік, як вже зазначалося, з 18 безпосередніх видів об'єктів авторського права. Тож, в даному випадку потребують узгодження положень КК та закону про АСП.

Відтак, необхідно знову звернутися по положень InfoSoc [6], у ст. 58 якої закріплено:

- 1) держави-члени повинні передбачати ефективні санкції та засоби правового захисту у разі порушення АСП;
- 2) держави-члени повинні вживати всіх необхідних заходів для забезпечення застосування таких санкцій та засобів правового захисту;
- 3) передбачені санкції повинні: 3.1) бути ефективними, пропорційними та стримувальними; 3.2) включати можливість вимагати відшкодування збитків та/або застосування забезпечувальних заходів; 3.3) у разі необхідності подавати заяву про конфіскацію контрафактних матеріалів.

6.2. Особливості формування справи про адміністративне правопорушення державними інспекторами з ІР-питань

Адміністративне правопорушення (далі – АП), яке тягне за собою порушення юридичних норм, прав і законних інтересів авторів, інших суб'єктів ІР-права, та/чи завдання шкоди економіці держави, іншим сферам суспільного життя, виступає правовою підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти ІР-права в порядку, передбаченому КпАП.

Натомість, в якості процесуальної підстави притягнення особи до

адміністративної відповідальності та одного із засобів доказування, передбаченого ст. 251 КпАП [7], слід розглядати протокол про АП. Зміст останнього повинен відповідати вимогам, встановленим ст. 256 КпАП, а орган (посадова особа) при підготовці до розгляду справи про АП, згідно ст. 278 КпАП, має вирішити, серед іншого, й питання про те, чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про АП, а також чи витребувано необхідні додаткові матеріали.

Якщо при підготовці справи до судового розгляду будуть знайдені недоліки у протоколі, інших матеріалах справи, то такі документи надсилаються до органу, який порушив справу про АП на доопрацювання [8]. Крім того, при з'ясуванні судом питання про достатність додаткових матеріалів, які можуть допомогти правильному вирішенню справи, та встановленні їх неповноти, мають бути витребувані додаткові відомості та матеріали.

Тож, дослідження особливостей формування справ про АП в ІР-сфері є надзвичайно важливим напрямком не тільки в аспекті притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення незаконних дій з об'єктами ІР-права, а й щодо захисту інтересів суб'єктів, ІР-право яких порушено такими діями.

Не випадково проблеми адміністративної відповідальності в ІР-сфері були й залишаються у полі уваги як науковців так і практиків з адміністративного права та процесу, ІР-права. Зокрема, серед численних доробків за цією темою можна виділити кілька новітніх дисертаційних досліджень, що виконані за останні п'ять років такими авторами, як: Л.В. Золота [9], А.В. Хрідочкін [10], О.М. Коротун [11], Н.В. Бочарова [12], В.С. Жогов [13], Н.П. Капітаненко [14], М.Р. Малець [15], А.К. Лісовий [16], Г.Є. Миджин [17] та ін.

Окремі питання нормативно-правової бази, що забезпечує регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері, а також проблемні аспекти правосуб'єктності державних ІР-інспекторів, розглядалися у попередній публікації [18].

Втім, блок відносин із формування справи про АП державними

інспекторами з ІР-питань не був основним предметом дослідження у цих роботах, а відтак мають достатній потенціал та актуальність для проведення подальших науко-практичних пошуків.

Порядок притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти ІР-права встановлений у КпАП, яким зокрема врегульовуються відносини щодо:

- 1) протоколу про АП [7,ст.ст. 254–259]: 1.1) складення протоколу про АП; 1.2) осіб, які мають право складати протоколи про АП; 1.3) змісту протоколу про АП; 1.4) надіслання протоколу; 1.5) доставлення порушника;
- 2) заходів забезпечення провадження в справах про АП [7, гл. 20];
- 3) осіб, які беруть участь у провадженні в справі про АП [7, гл. 21].

Нормативно-правове регулювання першого блоку відносин конкретизовано на підзаконному рівні, де зокрема визначено: – Інструкція з оформлення державними інспекторами з ІР-питань Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – Інструкція) (з 29 серпня 2019 р. – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, з 21 травня 2021 р. до тепер – Міністерство економіки України, далі – Мінекономіки) матеріалів про АП [19]; – Положення про державного інспектора з ІР-питань Мінекономіки [20]; – уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у ІР-сфері, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у ІР-сфері [21]; – критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у ІР-сфері та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Мінекономіки [22].

Проте, незважаючи на таке представницьке правове забезпечення протокольної процедури адміністративно-деліктних та контрольно-наглядових ІР-відносин, уявляється доцільним звернути увагу на окремі проблемні питання

у цій сфері.

Так, у згаданій вище Інструкції, що затверджена відповідно до ст.ст. 221, 255 КпАП з метою дотримання державними інспекторами з ІР-питань законодавства під час оформлення ними матеріалів про АП та встановлює механізми:

1) складання державними інспекторами з ІР-питань Мінекономіки протоколів та матеріалів про АП;

2) подання складених протоколів та матеріалів про АП органам, уповноваженим розглядати справи про АП, передбачені ст.ст. 51-2, 164-9, 164-13, 164-17, 164-18 та 186-7 (у частині недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника патентних документів) КпАП [23].

Перша, протокольна стадія адміністративно-деліктного ІР-процесу вбачається найбільш важливою, адже саме за її наслідками на стадії розгляду справи в суді з'ясовується, чи правильно складено протокол про АП та чи можна за його допомогою та доданих до нього матеріалів справи встановити наявність в діях відповідної особи складу АП, передбаченого зазначеними приписами КпАП.

Звертає на себе увагу той факт, що у формі протоколу про АП, яка додається до Інструкції [13], у графі «склад АП» ІР-інспектор має зазначити: дату, час, місце вчинення та виявлення, суть (зміст) правопорушення (які саме протиправні дії вчинено, реквізити об'єкта ІР-права – предмета правопорушення), структурна одиниця нормативно-правового акту, вимоги якого було порушено, пункт (частина), стаття КпАП, якими передбачено відповідальність за таке правопорушення.

З нашої точки зору невдалим є як назва графі протоколу так і його трактування, адже, по-перше, за загально прийнятим розумінням, «складом АП» є передбачена нормами права сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), за наявності яких те чи інше діяння можна кваліфікувати як АП.

По-друге, у формі протоколу вже наявні графи щодо окремих ознак складу АП, як то: – прізвище, ім'я, по батькові особи, щодо якої складено протокол; – відомості про притягнення протягом року до адміністративної відповідальності за правопорушення в ІР-сфері; – розмір збитків у конкретних одиницях виміру та кому їх завдано.

По-третє, поняття «реквізити об'єкта ІР-права» у чинному національному законодавстві взагалі не розкривається, що надає цим відомостям доволі суб'єктивного характеру. Так само як і поняття «інформація про об'єкт ІР-права», зазначення якої вимагається від ІР-інспектора в протоколі при викладенні обставин АП.

По-четверте, хибним уявляється розгляд «незаконних дій з об'єктом ІР-права» в якості предмета правопорушення, оскільки в теорії адміністративного права предметом АП прийнято вважати речі, предмети матеріального світу, гроші, цінні папери, з приводу яких виникають суспільні відносини, і вважаються складовою частиною його об'єкта – того, на що посягає АП, тобто суспільних відносин, які виникають, тривають і змінюються в ІР-галузі, врегульовані та охороняються нормами адміністративного права, ІР-права і яким завдано шкоди даним АП. Предмет АП, якщо його названо в конкретних нормах КпАП, виступає обов'язковою ознакою їх об'єкта, відсутність якої свідчить про відсутність складу АП. Наприклад, у ст. 51-2 КпАП предметом АП виступає об'єкт ІР-права, перелік видів якого наведено у ст. 420 ЦК України [24], а також у п. 1 загальної частини Положення про державного інспектора з ІР-питань Мінекономіки [20].

Тож, можна констатувати, що у чинній формі протоколу про АП неоднозначними, невизначеними та/або дискусійними уявляються розуміння таких понять як – склад ІР-АП, ознаки складу ІР-АП, реквізити об'єкта ІР-права, інформація про об'єкт ІР-права, предмет ІР-АП. Подібна ситуація вимагає внесення відповідних змін та доповнень до відомчої Інструкції.

З теоретичного погляду протокольну процедуру формування справи про адміністративне ІР-правопорушення слід розглядати як сукупність

адміністративно-деліктних та контрольно-наглядових ІР-механізмів і дій, здійснюваних особами, уповноваженими законом складати протоколи про АП з метою забезпечення процесуальних підстав притягнення особи до адміністративної відповідальності та доказів, що мають значення для правильного вирішення справи.

Крім того, варто погодитись із висновком О. Коротун, яка проаналізувавши законодавчі акти, що стосуються регулювання відносин у сфері ІР-охорони, а також об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу АП, передбачених нормами ст.ст. 156-3, 164-7, 164-8, 164-13 КпАП, зазначила, що вони не досить чітко сформульовані у диспозиціях вказаних статей, що, безумовно, створює певні проблемні питання під час кваліфікації АП [25, с. 211].

Тому Мінекономіки слід опрацювати в межах згаданої Інструкції науково обґрунтоване бачення ознак складу АП, передбачених та віднесених КпАП, в частині складання протоколів та матеріалів про АП, до компетенції державних ІР-інспекторів Мінекономіки.

На цьому тлі певною мірою неоднозначно сприймається пропозиція І. Комарницької щодо необхідності удосконалити порядок підготовки матеріалів про АП, приділяти увагу письмовим доказам, залучати висновки спеціалістів та експертів з ІР-права, документи, які підтверджують ІР-право власника [26, с. 171]. Таке враження ґрунтується на положеннях Інструкції, якою передбачено долучення до протоколу про АП документів та матеріалів, що містять інформацію про АП та про потерпілого – суб'єкта ІР-права. Крім того, слід враховувати, що відповідно до ст. 115 ЦПК України висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду [27].

В свою чергу, як вірно зазначають одеські науковиці, інститут адміністративної відповідальності покликаний відновлювати порушений правопорядок у суспільних відносинах та передбачає функціональний обов'язок забезпечення покарання винних осіб за здійснення АП. Адміністративну відповідальність реалізують відповідно до чинного

адміністративного законодавства органи (посадові особи) на різних стадіях процесуального провадження [28, с. 21].

Натомість, відзначаючи наступну особливість протокольного ІР-провадження, за якою форма і зміст «протоколу про АП» наведено у Додатку 1 до Інструкції, відносно поняття «матеріали про АП» слід звернутися до положень п. 9 розд. II цієї Інструкції, які свідчать, що під ними розуміються «інші документи та матеріали, що містять інформацію про АП», а саме: – пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; – пояснення потерпілих; – пояснення свідків; – висновки експерта (експертизи); – докази; – протоколи огляду речей та/або вилучення речей і документів; – акти закупівлі; – заяви та рапорти посадових осіб тощо.

Важливим аспектом процедури складання протоколу про АП є її зв'язок із процесом державного контролю, що здійснюється державним ІР-інспектором шляхом проведення планових, позапланових (раптових) перевірок діяльності суб'єктів господарювання, огляду речей в установленому законом порядку, оскільки за наслідками перевірки інспектор складає відповідний акт, до якого додаються: – копії всіх документів та матеріалів перевірки; – приписи інспектора про усунення виявлених порушень; – копія протоколу про АП (у разі складання протоколу про АП).

Проблемним питанням у даному випадку є припис Положення [20], відповідно до якого у разі призначення експертизи вилучених продукції, до складу якої входять об'єкти ІР-права та відповідних документів перевірка вважається закінченою після отримання результатів експертизи. При цьому, в акті перевірки зазначаються, серед іншого, дата прийняття рішення про проведення експертизи (у разі прийняття такого рішення під час перевірки) і прізвища, імена та по батькові експертів, що її проводитимуть. Тобто відомче Положення передбачає право державного ІР-інспектора призначати таку експертизу, а також залучати експертів з ІР-питань. Більше того, ІР-інспектор, у разі прийняття рішення про проведення експертизи під час перевірки, має вказати: – дату прийняття рішення про проведення експертизи; – прізвища,

імена та по батькові експертів, що її проводитимуть.

Так само Положення надає право залучати експертів до участі у проведенні перевірки суб'єкту господарювання з метою надання роз'яснень та захисту своїх прав і законних інтересів. За такої ситуації залишаються відкритими питання як про правовий статус експерта з ІР-питань так і про вид експертизи, яку може призначати державний ІР-інспектор.

Йдеться про судову або про наукову і науково-технічну експертизу. У першому випадку відносини регулюються судово-експертним, а у другому – науковим законодавством. Так, суб'єкти судово-експертної діяльності та підстави проведення судової експертизи (обстеження і дослідження) визначені Законом України «Про судову експертизу» [29, ст.ст. 7, 7-1], а суб'єкти та об'єкти наукової і науково-технічної експертизи – Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [30, ст.ст. 4, 5]. В останньому, зокрема, суб'єктами визначені замовники, організатори експертизи і експерти, а до складу об'єктів експертизи, що проводиться з ініціативи організацій та установ, до компетенції яких належить вирішення відповідних питань, належать права на ІР-об'єкти, включаючи їх вартісну оцінку.

У випадку проведення судової ІР-експертизи очевидною стає неузгодженість подібних приписів ІР-законодавства із положеннями процесуального та судово-експертного законодавства, оскільки Інструкцією не враховані строки: – проведення судової експертизи або експертного дослідження; – попереднього вивчення матеріалів при проведенні простих та середньої складності досліджень; – задоволення клопотання експерта про надання додаткових або порівняльних матеріалів та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи.

Відносно кількісних характеристик протоколу про АП Інструкцією встановлені наступні особливості: – складання протоколу про АП на кожну особу окремо, якщо АП вчинено кількома особами; – складання протоколу про кожне АП окремо, якщо однією особою скоєно кілька окремих АП; – складання оригіналу протоколу (далі – ОП) про АП у двох примірниках, один з яких під

підпис вручається особі, щодо якої його було складено (далі – ОАП); – створення копії протоколу (далі – КП) про АП та формування копії справи про АП.

Тож, кількісний регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу може мати наступну варіативність:

- 1) «1 АП – 1 ОАП – 2 ОП – 1 КП»;
- 2) «1 АП – > 1 ОАП – > 2 ОП – >1 КП»;
- 3) «> 1 АП – 1 ОАП – > 2 ОП –> 1 КП».

Його розшифровка має такий зміст: – перший варіант (одне АП, скоєне однією особою) – одне АП, одна особа, відносно якої складено протокол, два оригінали та одна копія; – другий варіант (АП, скоєне групою осіб) – одне АП, група осіб (> 1), відносно яких складені окремі протоколи, по два оригінали кожного протоколу та по одній їх копії; – третій варіант (кілька АП, скоєних однією особою) – кілька АП, одна особа, відносно якої складено протоколи по кожному АП, по два оригінали кожного протоколу та по одній їх копії.

Тобто кількісний регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу обумовлений варіативністю співвідношення кількості АП та кількості осіб, відносно яких складено протокол.

Часовий регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу представлений у таблиці 4.

Таблиця 4

Часовий регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу

<i>№</i>	<i>Дія</i>	<i>Строк</i>
1	складання протоколу про АП	не пізніше 24 годин з моменту виявлення особи, яка вчинила АП
2	реєстрація державним ІР-інспектором у журналі реєстрації протоколів про АП у ІР-сфері	не пізніше наступного робочого дня після складання протоколу про АП
3	накладення стягнення при завершені АП	не пізніш як через 3 місяці з дня вчинення АП

4	накладення стягнення при триваючому АП	не пізніше як через 3 місяці з дня виявлення АП
5	зберігання протоколу про АП у ІР-сфері	протягом строку, встановленого законодавством
6	зберігання копії справи про АП у ІР-сфері	протягом 3 років

Крім зазначених строків важливе місце у часовому регламенті відіграють відповідні дати: – реєстрації протоколу; – складання протоколу; – вчинення АП.

Подальший аналіз змісту Інструкції Мінекономіки дозволив виокремити ще кілька особливостей та проблемних аспектів формування справи про державними інспекторами з ІР-питань наступного характеру.

1. За відсутності розкриття в Інструкції поняття «документ», його пропонується розглядати в розумінні ст. 1 Закону України «Про обов’язковий примірник документів» як матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїв [31]. Тобто, в даному випадку, з урахуванням дефініції, яка вживається у Регламенті ЄС [32], можна стверджувати, що в контексті зазначеної Інструкції, «документ» означає паперовий або електронний носій актуальної інформації про АП.

2. В сукупності складений протокол та додані до нього матеріали і документи про АП являють собою справу про АП, щодо якої Інструкція встановлює наступні обов’язки державного інспектора з ІР-питань, який склав протокол та зібрав зазначені додатки:

1) зареєструвати у журналі реєстрації протоколів про АП у ІР-сфері згідно з додатком 2 до Інструкції;

2) сформулювати в окремій справі протокол та інші матеріали, що стосуються АП;

3) сформулювати копію справи про АП;

4) скласти супровідний лист Мінекономіки до відповідного суду за місцем

вчинення АП;

- 5) надіслати справу про АП разом із супровідним листом до суду;
- 6) зберігати протягом трьох років копію справи про АП, переданої до суду;
- 7) додати, за наявності, до копії справи відомості про прийняте судом рішення.

3. Відносно такого різновиду «матеріалу про АП» як «пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності», зауважимо, що в якості окремого, такий документ повинен мати факультативний статус, адже графа «Пояснення і зауваження особи, щодо якої складено протокол, до його змісту та/або суті правопорушення» вже міститься у затвердженій формі протоколу про АП. Тому складання окремого пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, виправдано у випадку, якщо така особа наполягає на викладенні власних пояснень та зауважень щодо АП в окремому документі, або вважає, що обсягу відповідної графи у друкованому бланку протоколу про АП, недостатньо для цього. В обох випадках у такій графі протоколу необхідно зробити помітку, наприклад, «додається до протоколу», а у графі «До протоколу додаються» вказати – «Пояснення і зауваження особи, щодо якої складено протокол, до його змісту та/або суті правопорушення».

4. Аналогічний статус мають й інші документи, додавання яких передбачено до протоколу про АП. Йдеться про пояснення потерпілих та пояснення свідків, адже як суб'єкт (суб'єкти) ІР-права, права якого (яких) порушено, так і свідок (свідки), що підтверджує (підтверджують) факт АП, насправді можуть бути або відсутніми або не встановленими. Це стосується також і огляду речей, який може провадитись уповноваженими на те державними інспекторами з ІР-питань згідно зі ст. 264 КпАП, про що може (у разі його проведення) складатися протокол або робитися відповідний запис у протоколі про АП.

Наведені невирішені та/або неоднозначні питання адміністративно-деліктного ІР-процесу є лише їх незначною частиною, що потребує подальшої конкретизації в наступних дослідженнях у цьому напрямі.

6.3. Проблеми встановлення підстав адміністративної відповідальності за порушення прав в ІР-сфері

Рух України в напрямку поступового виконання приписів ст.ст. 161–192 ч. 2 «Стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності» (Intellectual Property, далі – ІР) гл. 9 розд. IV «Торгівля та пов'язані з торгівлею питання» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [33], а також інших міжнародних ІР-договорів і суспільних тенденцій, що стосуються авторського права і суміжних прав (Copyright and Related Rights, далі – CRR), було підкріплено прийняттям змін, у тому числі, й до КУпАП щодо відповідальності за порушення CRR [34].

На думку парламентарів необхідність прийняття зазначених змін спричинена, серед іншого, тим, що для посилення стримувального ефекту санкцій, передбачених за порушення CRR необхідно посилити адміністративну відповідальність. Це сприятиме зменшенню кількості відповідних АП під загрозою посиленої відповідальності.

Так, з 2023 р. незаконне використання об'єкта ІР-права або інше умисне порушення прав на об'єкт ІР-права, що охороняються законом, тягне за собою накладення основного адміністративного стягнення – штрафу від 50 до 300 НМДГ та додаткового адміністративного стягнення – конфіскації незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

В умовах 2024 р. для норм адміністративного законодавства у частині кваліфікації АП застосовується НМДГ в розмірі 1514,00 грн. Тобто штраф, відповідно до ст. 51-2 КУпАП, може складати від 75,7 тис. до 454,2 тис. грн, що вбачається дієвою мірою відповідальності, яка застосовується з метою:

- а) виховання особи – суб'єкта АП в напрямку необхідності додержання законів України та поваги до встановлених правил суспільного життя;
- б) попередження вчиненню нових ІР-правопорушень.

В той же час, у ч. 1 ст. 7 КУпАП, при регулюванні умов забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за АП, зазначено, що ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з АП інакше як на підставах і в порядку,

встановлених законом [35].

Крім того, ч. 1 ст. 8 КУпАП передбачено, що особа, яка вчинила АП, підлягає відповідальності на підставі закону, що діє під час і за місцем вчинення АП. Так само на підставі закону ведеться й провадження в справах про АП.

Проте власне поняття «підстави, встановлені законом» у змісті КУпАП не розкривається, що обумовлює виникнення непростих задач теоретичного характеру перед практичними працівниками правоохоронних та контрольно-наглядових органів. Зокрема окремі особливості формування справи про АП державними інспекторами з ІР-питань вже були розглянуті авторами у попередній публікації [36].

Отже, дослідження проблеми встановлення підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері є достатньо актуальним не лише в науково-методологічному аспекті, а й має важливе практичне значення.

В силу цього значна група науковців обрала своїм предметом дослідження як загальнотеоретичні проблеми підстав адміністративної відповідальності так і питання, пов'язані із підставами адміністративної відповідальності за порушення вимог окремих галузей законодавства, у тому числі й ІР- та CRR-законодавства. Якщо зупинятися на окремих публікаціях з обраної тематики, то варто згадати роботи таких авторів як: Н.П. Капітаненко [37], О.М. Коротун [38], О.В. Панасюк [39], В.В. Топчій [40], О.О. Химинець [41], М.В. Ковалів [42] тощо. Також слід відмітити актуальність наряду дослідження в аспекті необхідності адміністративно-правового захисту ІР-прав в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України [43].

Проте попри таку представницьку кількість достатньо ґрунтовних наукових робіт питання, які стосуються встановлення підстав відповідальності за АП у ІР-сфері, залишаються цікавими та важливими для продовження науково-практичних розвідок.

Аналіз зазначених вище приписів КУпАП дав можливість виокремити певні ознаки поняття «підстави, встановлені законом», а саме:

- 1) множинність – наявність двох або більше підстав, встановлених

законом, за яких особа може бути піддана заходу впливу в зв'язку з АП;

2) обов'язковість – необхідність наявності підстав для застосування заходів впливу за АП;

3) законність – підстави для застосування заходів впливу за АП мають бути встановлені законом;

4) чинність та поширеність – особа, яка вчинила АП, підлягає відповідальності на підставі закону, що діє під час і за місцем вчинення АП.

Остання ознака стосується не власне підстав, а закону, яким ці підстави мають бути встановлені. Хоча і без цього очевидно, що цих ознак недостатньо для об'єктивного та однозначного розуміння даної категорії.

Свідченням цього є й позиції науковців. Зокрема, широко цитується думка, згідно із якою в адміністративній науці прийнято виділяти три підстави адміністративної відповідальності [44, с. 448–449]:

1) фактичну – вчинення адміністративного правопорушення (проступку);

2) нормативну – наявність системи норм, що закріплюють склади АП, систему адміністративних стягнень, коло суб'єктів, наділених правом застосовувати адміністративні стягнення і процедуру притягнення до адміністративної відповідальності;

3) процесуальну – акт компетентного органу про накладення конкретного адміністративного стягнення за конкретне АП на конкретну винну особу.

О.В. Панасюк пропонує підставою адміністративної відповідальності вважати привід або достатню причину, яка обумовлює притягнення до адміністративної відповідальності та накладення санкцій і спонукає до здійснення провадження у справі про АП. Авторка виділяє та характеризує чотири такі підстави: нормативну, фактичну, юридичну та процедурну [45, с. 11]. При цьому, серед основних задач, поставлених для досягнення мети дослідження, окремо виділено – «сформулювати можливості оновлення поглядів на підстави та зміст адміністративної відповідальності» [45, с. 3].

Виконання останнього вбачається суперечливим, адже, по-перше, дослідниця не виділяє, а підтверджує, погоджується з позицією щодо виділених

раніше у вітчизняній адміністративно-правовій науці трьох основних підстав адміністративної відповідальності.

По-друге, в дисертаційній роботі характеризується саме три зазначені вище підстави, а не чотири, як вказано у авторефераті, адже під юридичною підставою розглядається (ототожнюється) нормативна [39, с. 86–87].

По-третє, з одного боку в роботі підтримується наявність фактичної підстави адміністративної відповідальності, тобто факту вчинення особою АП, а з іншого – в параграфі 2.2 розділу 2 «Адміністративний проступок (делікт) як підстава адміністративної відповідальності» розглядається склад адміністративного проступку як юридична підстава адміністративної відповідальності. Тож, ланки понять «адміністративний проступок як підстава – склад адміністративного проступку як підстава», а так само «адміністративний проступок як фактична підстава – склад адміністративного проступку як юридична підстава» потребують додаткового уточнення.

Аналіз, узагальнення та критичне осмислення сучасних наукових концепцій дозволили М.М. Лотоцькому виділити такі підстави адміністративної відповідальності [46, с. 498]:

1) нормативна підстава – сукупність матеріальних і процесуальних норм адміністративно-деліктного права, покладених в основу кваліфікації АП, провадження по відповідній адміністративній справі, накладення та виконання адміністративних стягнень або інших заходів адміністративного впливу щодо особи, винної у вчиненні АП, тощо;

2) фактична підстава – вчинення конкретного АП, як факту об'єктивної дійсності, котрий «активує» адміністративно-деліктну норму та обумовлює появу реальних адміністративно-деліктних відносин;

3) юрисдикційна підстава – винесення щодо особи, яка вчинила фактичне АП, постанови про накладення адміністративного стягнення або застосування іншого заходу адміністративного впливу. Юрисдикційна підстава формалізує результати кваліфікації АП, верифікує фактичну підставу та підтверджує її відповідність нормативній підставі адміністративної відповідальності.

По суті, при збереженні підходу про необхідність наявності трьох підстав адміністративної відповідальності, автор викладає власне оригінальне трактування триади підстав «норма» – «проступок» – «акт». Водночас, уявляється, що вживання у дефініції «нормативна підстава» слова «тощо», а так само у «фактичній підставі» слова «активує» – не є виправданим з практичної точки зору, наприклад, у правозастосовній роботі осіб, уповноважених складати протоколи про АП.

Що стосується виділення і розуміння «юрисдикційної підстави» адміністративної відповідальності, то факт винесення постанови про накладення адміністративного стягнення можна вважати «підставою», тобто достатньою та необхідною причиною, наслідком якої є притягнення винної особи до адміністративної відповідальності лише у зв'язку із провадженням в справі про АП, як то – своєчасним, всебічним, повним і об'єктивним з'ясуванням обставин справи, вирішенням її в точній відповідності з законом, забезпеченням виконання винесеної постанови, яка є результатом, наслідком розгляду справи про АП.

Як стверджують М.О. Пасат та Я.С. Рябченко підставою для адміністративної відповідальності щодо порушення прав на ІР-об'єкти є вчинення особою АП. При цьому авторки зазначають, що для того, щоб настала фактична адміністративна відповідальність, необхідна наявність певних підстав у встановленій послідовності. Зокрема, спочатку має бути норма, яка встановлює обов'язок та санкцію за її невиконання, потім – протиправне діяння, а якщо є норма та неправомірне діяння, то уповноважений суб'єкт може застосувати стягнення в установленому законом порядку за правопорушення [47, с. 107]. Тобто йдеться про впорядковану ланку «норма» – «проступок» – «стягнення». Але іноді, на думку Н.П. Капітаненко, ці підстави не збігаються [48, с. 162].

У колективному дослідженні визначено, що підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт ІР-права, виступає адміністративний делікт, що тягне за собою порушення юридичних

норм, прав і законних інтересів необмеженого кола осіб (авторів та інших правовласників, споживачів тощо), а також здатний завдати істотної шкоди економіці держави та іншим сферам суспільного життя [49, с. 658].

Тож, слід відзначити, що при встановленні підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері важливою умовою є аспект їх пріоритету, тобто первинності. Безумовно саме наявність нормативних підстав є основною передумовою подальшого розгляду та вчинення сукупності дій в межах процесуальних стадій та етапів адміністративно-деліктного процесу. Так, при оформленні державними інспекторами з ІР-питань Міністерства економіки України матеріалів про АП у протоколі про ІР-АП має бути вказано [50]: 1) структурна одиниця нормативно-правового акту, вимоги якого було порушено; 2) пункт (частина), стаття КУпАП, якими передбачено відповідальність за таке АП.

Крім того, в акті, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у ІР-сфері [51] наведено Перелік нормативно-правових актів, відповідно до яких складено перелік питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю), який в актуальному стані слід представити наступним чином:

1) законодавчі акти: 1.1) Цивільний кодекс України [52]; 1.2) Закон України «Про авторське право і суміжні права» [53]; 1.3) Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» (Laser Ranging System, далі – LRS) [54];

2) підзаконні акти про затвердження: 2.1) порядку надання, зберігання та видачі примірників дисків для LRS [55]; 2.2) розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань [56]; 2.3) мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів CRR [57].

Відтак визначальною слід визнати саме нормативну підставу, якою визначаються приписи нормативно-правового ІР-акту, в якому врегульовано відносини щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та/ або майнових ІР-прав суб'єктів від будь-якого порушення, створення загрози порушення, невизнання або оспорювання таких прав на ІР-об'єкт (предмет посягання), а також припис КУпАП, яким передбачено протиправна, винна дія чи бездіяльність у формі незаконного використання об'єкта ІР-права або інше умисне порушення прав на об'єкти ІР-права, що охороняються законом, а також відповідальність за таке ІР-порушення.

При цьому, якщо регулятивні норми представлені матеріальними нормами цивільного права (ІР- та СRR-права), то охоронними нормами виступають матеріальні та процесуальні норми адміністративно-деліктного права.

Наступною підставою адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері дійсно є фактична підстава, тобто наявність юридичного факту, фактичних обставин дійсності, з якими пов'язано настання наслідків у вигляді виникнення, зміни або припинення адміністративно-деліктних відносин щодо вчинення особою незаконного використання об'єкта ІР-права або іншого умисного порушення прав на об'єкти ІР-права, яке містить склад АП та за яке КУпАП передбачена адміністративна відповідальність.

Нарешті, загальною кінцевою підставою адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері слід визнати юрисдикційну підставу, що передбачає видачу акту (постанови) уповноваженим на це суб'єктом адміністративної юрисдикції про накладення основного або основного та додаткового стягнення за вчинене ІР-АП на особу, яка вчинила це ІР-АП.

При цьому визначення сукупності підстав відповідальності за адміністративні ІР-правопорушення та їх ознаки пропонується здійснювати виходячи з певної часової послідовності проведення провадження у справах про АП. Так, право державних інспекторів з ІР-питань щодо складання протоколів про ІР-АП, відповідальність за які передбачена ст. 51-2 КУпАП, передбачена п. 10 ст. 255 КУпАП. Тому правомірним буде вважати, що у разі отримання

відповідним судом за місцем вчинення АП справи про АП, в якій наявний протокол про ІР-АП складений особою, що не є державними інспекторами з ІР-питань або особою, яка не уповноважена КУпАП на складання такого протоколу (не є уповноваженою на те посадовою особою органів Національної поліції, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, та його територіальних органів, державним інспектором сільського господарства), обставиною, що виключає провадження в справі про ІР-АП, а ст. 247 КУпАП доповнити відповідним пунктом.

Крім того, доцільно врахувати потенційно привабливі для України елементи зарубіжного досвіду регулювання контрольної-наглядових ІР-відносин в процесі реформування інституційно-правового забезпечення ІР-сфери [58].

На наш погляд, небезпідставною для подальших досліджень, є думка про розгляд обставин, що виключають провадження в справі про АП, передбачених у ст. 247 КУпАП, від противного, тобто в якості підстав для притягнення винної особи до адміністративної відповідальності. Отже, провадження в справі про АП може бути розпочато за таких обставин:

- 1) наявність події і складу АП;
- 2) досягнення особою на момент вчинення АП 16-ти річного віку;
- 3) осудність особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність;
- 4) відсутність в діях особи стану крайньої необхідності або необхідної оборони;
- 5) відсутність акту амністії, якщо він усуває застосування адміністративного стягнення;
- 6) чинність акту, який встановлює адміністративну відповідальність;
- 7) перебіг на момент розгляду справи про АП строків, передбачених ст. 38 КУпАП;
- 8) відсутність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або нескасованої постанови про закриття справи про АП, а також повідомлення про підозру особі

у кримінальному провадженні по даному факту.

Тож, можна стверджувати, що окрім вже згаданих, підстави для відповідальності за адміністративні ІР-правопорушення мають й такі ознаки як: наявність події і складу ІР-АП; віковий ценз суб'єкта ІР-АП; відсутність обставин, що виключають адміністративну відповідальність; відсутність акту амністії; чинність акту, який встановлює адміністративну відповідальність; чинність строкового цензу розгляду справи про ІР-АП; відсутність дублювання чи множинності адміністративних постанов по одній ІР-АП або наявність кримінального провадження по цій справі.

У судовій практиці наявна думка, що справа про АП може бути порушена тільки тоді, коли є приводи та підстави. Приводами до порушення є встановлені законом джерела, з яких компетентні суб'єкти, які мають право порушувати справу, черпають відомості про скоєння АП. Приводом до порушення адміністративної справи є безпосереднє виявлення правоохоронними органами ознак АП. Для порушення адміністративної справи необхідні достатні підстави. Справа може бути порушена, якщо об'єктивні дані свідчать про наявність ознак АП.

Цей висновок ґрунтується на аналізі ст. ст. 9, 247 КУпАП [59]. Зазвичай приводом до порушення і розслідування адміністративних справ можуть бути: заяви (письмові або усні) свідків, потерпілих або інших громадян; повідомлення представників громадських організацій, посадових осіб підприємств, установ і організацій, судових та правоохоронних органів; повідомлення преси та інших засобів масової інформації; безпосереднє виявлення порушення уповноваженою особою спеціально уповноваженого органу.

Також слід враховувати часову послідовність стадій провадження у справах про АП, адже кожна з них має власні, внутрішні підстави для проведення. Теорія і практика свідчить про наступну їх структуру та черговість:

- 1) виявлення, фіксація факту АП, попередній аналіз ситуації;
- 2) адміністративне розслідування:
  - 2.1) порушення провадження в справі;

- 2.2) детальне встановлення фактичних обставин;
- 2.3) процесуальне оформлення результатів розслідування;
- 2.4) направлення матеріалів для розгляду за підвідомчістю;
- 3) розгляд справи про АП (гл. 22 КУпАП):
  - 3.1) підготовка справи до розгляду, заслуховування;
  - 3.2) безпосередній розгляд, заслуховування справи
- 4) прийняття відповідного рішення (винесення постанови), доведення постанови до відома (оголошення);
- 5) перегляд постанови:
  - 5.1) оскарження, опротестування (прокурором) постанови;
  - 5.2) перевірка законності постанови;
  - 5.3) винесення рішення;
  - 5.4) реалізація рішення;
- 6) виконання постанови:
  - 6.1) звернення постанови до виконання;
  - 6.2) безпосереднє виконання прийнятої постанови (проведення по виконанню постанови).

Отже, доцільним уявляється розглядати не лише загальні, зовнішні підстави адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері, але й внутрішні підстави проведення кожної процесуальної стадії, що мають часову ланку виду «фіксація події АП» – «порушення провадження в справі про АП» – «встановлення складу АП» – «розгляд справи про АП» – «винесення постанови по справі» – «перегляд постанови» – «виконання постанови».

У наведеній структурі враховані практично усі передбачені стадії адміністративно-деліктного ІР-процесу, проте зауважимо, що деякі з них можуть мати як обов'язковий так і факультативний характер.

Таким чином, окрім нормативної, фактичної та юрисдикційної підстав, слід виділити процесуальну підставу. Адже нелогічною виглядає ланка «норма – проступок – постанова», в якій очевидно не вистачає підстав на проведення провадження. Відтак запропонована ланка підстав буде виглядати як «норма –

проступок – провадження – постанова». Процесуальна підстава безпосередньо пов’язана із визначенням складу АП, збиранням та оцінкою доказів, складанням протоколу про АП (факультативний етап), забезпеченням провадження. Натомість розгляд справи про АП має відноситися до юрисдикційних підстав.

Для подальших наукових досліджень достатньо актуальними вбачаються питання адміністративноделіктного ІР-процесу, пов’язані з конкретизацією підстав адміністративної відповідальності за порушення ІР-прав.

Висновки до розділу 6.

1. Встановлено, що у чинній формі протоколу про АП неоднозначними, невизначеними та/або дискусійними уявляються розуміння таких понять як – склад ІР-АП, ознаки складу ІР-АП, реквізити об’єкта ІР-права, інформація про об’єкт ІР-права, предмет ІР-АП. Подібна ситуація вимагає внесення відповідних змін та доповнень до відомчої Інструкції.

2. Запропоновано розглядати протокольну процедуру формування справи про адміністративне ІР-правопорушення як сукупність адміністративно-деліктних та контрольно-наглядових ІР-механізмів і дій, здійснюваних особами, уповноваженими законом складати протоколи про АП з метою забезпечення процесуальних підстав притягнення особи до адміністративної відповідальності та доказів, що мають значення для правильного вирішення справи. Запропоновано опрацювати в межах Інструкції Мінекономіки науково обґрунтоване бачення ознак складу АП, передбачених та віднесених КпАП, в частині складання протоколів та матеріалів про АП, до компетенції державних ІР-інспекторів Мінекономіки.

3. Виявлено, що поняття «матеріали про АП» не у повній мірі розкривається в Інструкції Мінекономіки, під яким розуміються «інші документи та матеріали, що містять інформацію про АП» (пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків; висновки експерта (експертизи); докази; протоколи огляду речей та/або

вилучення речей і документів; акти закупівлі; заяви та рапорти посадових осіб тощо). Запропоновано враховувати зв'язок процедури складання протоколу про АП із процесом державного контролю, що здійснюється державним ІР-інспектором, оскільки за наслідками перевірки складається відповідний акт, до якого додаються: – копії всіх документів та матеріалів перевірки; – приписи інспектора про усунення виявлених порушень.

4. Акцентовано увагу на проблемному питанні припису Положення про ІР-інспекторів, яким передбачено право державного ІР-інспектора призначати експертизу вилучених продукції, до складу якої входять об'єкти ІР-права та відповідних документів а також залучати експертів з ІР-питань, адже за такої ситуації залишаються відкритими питання як про правовий статус експерта з ІР-питань так і про вид експертизи, яку може призначати державний ІР-інспектор.

5. Встановлено неузгодженість приписів ІР-законодавства із положеннями процесуального та судово-експертного законодавства у випадку проведення судової ІР-експертизи, оскільки Інструкцією не враховані строки: – проведення судової експертизи або експертного дослідження; – попереднього вивчення матеріалів при проведенні простих та середньої складності досліджень; – задоволення клопотання експерта про надання додаткових або порівняльних матеріалів та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи.

6. Встановлено, що кількісний регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу (кількість складених примірників оригіналу протоколу та створених їх копій) обумовлений варіативністю співвідношення кількості АП та кількості осіб, відносно яких складено протокол: – одне АП, скоєне однією особою; – одне АП, скоєне групою осіб; – кілька АП, скоєних однією особою; – кілька АП, скоєних групою осіб. При скоєнні кількох АП можливим варіантом є комбінація зазначених випадків.

7. Систематизовано часовий регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу, який обумовлений встановленими строками щодо вид дій державного ІР-інспектора (складання протоколу про АП; реєстрація у журналі реєстрації

протоколів про АП у ІР-сфері; зберігання протоколу про АП у ІР-сфері; зберігання копії справи про АП у ІР-сфері) а також дій відповідного суду за місцем вчинення АП залежно від виду АП (накладення стягнення при завершеному або триваючому АП).

8. Визначено сукупність послідовних обов'язків державного інспектора з ІР-питань на стадії після складення протоколу та зібрання додатків до нього: – зареєструвати у журналі реєстрації протоколів про АП у ІР-сфері; – сформувати в окрему справу протокол та інші матеріали, що стосуються АП; – сформувати копію справи про АП; – скласти супровідний лист Мінекономіки до відповідного суду за місцем вчинення АП; – надіслати справу про АП разом із супровідним листом до суду; – зберігати протягом трьох років копію справи про АП, переданої до суду; – додати, за наявності, до копії справи відомості про прийняте судом рішення.

9. Обґрунтовано, що окремі матеріали і документи про АП, які можуть додаватися до протоколу про АП, мають факультативний характер, тобто додаватися за наявності власне матеріалу, проведення відповідних дій, наслідком яких є певний документ, та/або наявності суб'єктів які можуть та бажають надати такі матеріали, а саме: – пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків; – протокол про огляд речей; – висновок експерта; – акт закупівлі; – заяви та рапорти посадових осіб; – акт перевірки; – приписи ІР-інспектора про усунення виявлених порушень.

10. З'ясовано, що при встановленні підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері важливою умовою є аспект їх пріоритету, тобто первинності, якою слід визнати наявність нормативних підстав, як основної передумови подальшого розгляду та вчинення сукупності дій в межах процесуальних стадій та етапів адміністративно-деліктного процесу.

11. Виявлено, що у нормативних підставах визначаються приписи нормативно-правового ІР-акту, в якому врегульовано відносини щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та/або майнових ІР-прав суб'єктів

від будь-якого порушення, створення загрози порушення, невизнання або оспорування таких прав на ІР-об'єкт (предмет посягання), а також припис КУпАП, яким передбачено протиправна, винна дія чи бездіяльність у формі незаконного використання об'єкта ІР-права або інше умисне порушення прав на об'єкти ІР-права, що охороняються законом, а також відповідальність (санкція) за таке ІР-порушення.

12. Систематизовано в актуальному стані нормативно-правові акти, відповідно до яких проводяться заходи державного ІР-нагляду (контролю): 1) законодавчі акти: 1.1) Цивільний кодекс України; 1.2) закони України про: 1.2.1) авторське право і суміжні права; 1.2.2) особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для LRS; 2) підзаконні акти про затвердження: 2.1) порядку надання, зберігання та видачі примірників дисків для LRS; 2.2) розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеогам, їх примірників та зафіксованих у них виконань; 2.3) мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів CRR.

13. Встановлено, що фактична підстава адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері обумовлена наявністю юридичного факту, фактичних обставин дійсності, з якими пов'язано настання наслідків у вигляді виникнення, зміни або припинення адміністративно-деліктних відносин щодо вчинення особою незаконного використання об'єкта ІР-права або іншого умисного порушення прав на об'єкти ІР-права, яке містить склад АП та за яке КУпАП передбачена адміністративна відповідальність.

14. Підтверджено, що загальною кінцевою підставою адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері слід визнати юрисдикційну підставу, яка передбачає видачу акту (постанови) уповноваженим на це суб'єктом адміністративної юрисдикції про накладення основного або основного та додаткового стягнення за вчинене ІР-АП на особу, яка вчинила це ІР-АП. При цьому визначення сукупності підстав відповідальності за

адміністративні ІР-правопорушення та їх ознаки пропонується здійснювати виходячи з певної часової послідовності проведення провадження у справах про АП.

15. Акцентовано увагу на правомірності вважати обставиною, що виключає провадження в справі про ІР-АП у разі отримання відповідним судом за місцем вчинення ІР-АП справи про ІР-АП, в якій наявний протокол про ІР-АП складений особою, що не є державними інспекторами з ІР-питань або особою, яка не уповноважена КУпАП на складання такого протоколу, а ст. 247 КУпАП доповнити відповідним пунктом.

16. Запропоновано виділити наступні групи ознак підстав для відповідальності за адміністративні ІР-правопорушення: 1) загальні: 1.1) множинність – наявність двох або більше підстав, встановлених законом, за яких особа може бути піддана заходу впливу в зв'язку з АП; 1.2) обов'язковість – необхідність наявності підстав для застосування заходів впливу за АП; 1.3) законність – підстави для застосування заходів впливу за АП мають бути встановлені законом; 1.4) чинність та поширеність закону, яким встановлені підстави; 2) процесуальні: 2.1) наявність події і складу ІР-АП; 2.2) чинність строкового цензу розгляду справи про ІР-АП; 2.3) відсутність дублювання чи множинності адміністративних постанов по одній ІР-АП або наявність кримінального провадження по цій справі; 2.4) відсутність акту амністії; 3) суб'єктивні: 3.1) віковий ценз суб'єкта ІР-АП; 3.2) відсутність обставин, що виключають адміністративну відповідальність.

17. Обґрунтовано доцільність встановлення не лише загальних, зовнішніх підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері, але й внутрішніх підстав проведення кожної процесуальної стадії, що мають часову ланку виду «фіксація події АП» – «порушення провадження в справі про АП» – «встановлення складу АП» – «розгляд справи про АП» – «винесення постанови по справі» – «перегляд постанови» – «виконання постанови» з урахуванням того, що деякі зі стадій адміністративно-деліктного ІР-процесу можуть мати як обов'язковий так і факультативний характер.

18. Запропоновано розглядати систему підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у IP-сфері у вигляді послідовної ланки дій «нормативна – фактична – процесуальна – юрисдикційна», результатом яких є відповідна сукупність підстав «норма – проступок – провадження – постанова». Процесуальні дії безпосередньо пов’язана із підставами визначення складу АП, збиранням та оцінкою доказів, складанням протоколу про АП (факультативний етап), забезпеченням провадження. Натомість розгляд справи про АП має відноситися до юрисдикційних дій.

ВИСНОВКИ.

1. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав як процесу, що реалізується в певному контексті, є складним як за змістом, так і за структурою.

2. Аргументовано, що як складова процесу, захист ІР-прав характеризується низкою стадій, що постійно змінюються, пов'язаних із відтворенням та реалізацією певних заходів. Система адміністративно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності є неоднорідною та різноманітною. З огляду на відмінності у правовому інструментарії, наявному у сферах публічного та приватного права, існують суттєві особливості у співвідношенні публічного та приватного права з точки зору предмету та змісту, а також відмінності у механізмах адміністративно-правового регулювання охорони.

3. Запропоновано, з механістичної точки зору, адміністративно-правове регулювання захисту ІР-прав описати як процес, що складається з постійно змінюваних стадій з фіксованим часовим лімітом і наявністю домінуючого впливу, спрямованого на досягнення цілей захисту. Основною метою адміністративно-правового захисту є досягнення балансу інтересів суб'єктів суспільних відносин, врегульованих правовими нормами.

4. Обґрунтовано, що в основі існуючої правової конструкції у сфері ІР-охорони лежать інтереси авторів, інших правовласників, громадян як споживачів продукції, держави, зацікавленої у встановленні режиму правопорядку і законності в ІР-сфері, та всіх інших учасників правовідносин у сфері створення і використання ІР-об'єктів. Між засобами індивідуалізації має бути досягнутий гармонійний баланс інтересів.

5. Встановлено, що у судово-експертному законодавстві термін «навчання» відносно працівників ЕС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта не вживається, натомість даний процес розуміється як «підготовка працівників».

6. Сформульовано поняття «підготовка працівників ЕС МВС».

7. Розкрито склад системи підготовки працівників ЄС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта вперше; - запропоновано класифікацію видів підготовки працівників ЄС МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта.

8. Запропоновано авторська позиція щодо ІР-Кодексу України, який має бути єдиним, внутрішньо цілісним нормативно-правовим актом, який забезпечує правове регулювання всієї сукупності ІР-відносин. ІР-Кодекс слід розглядати як спеціальний, внутрішньогалузевий, в якому матимуть місце і приватно- і публічно-правові норми. Структурно ІР-Кодекс має бути поділений, за аналогією ЦК України, на книги, кожна з яких, окрім першої, буде присвячена певному виду ІР-об'єкту та/чи ІР-діяльності, поведінці відповідних ІР-суб'єктів.

9. Запропоновано у Книзі першій ІР-Кодексу «Загальні положення» зосередити норми, які: 1) встановлюють принципи і загальні положення ІР-права; 2) визначають його основні інститути; 3) застосовуються до всіх ІР-об'єктів. Це мають бути статті, присвячені завданню ІР-Кодексу, національному та європейському ІР-законодавству, міжнародним ІР-договорам та ІР-праву, ІР-об'єктам та ІР-суб'єктам, підстави виникнення (набуття), види, строк дії, здійснення, передача, перехід, порушення, захист ІР-прав тощо.

10. Запропоновано Книгу четверту ЦК України декодифікувати у формі абляції (вимивання) шляхом перенесення його нормативно-правового матеріалу (глав, статей) до відповідних структурних частин ІР-Кодексу.

11. Обґрунтовано, що в умовах сьогодення порядок денний євроінтеграційного курсу України значно посилився після набуття нашою країною статусу кандидата у члени ЄС. Останній передбачає взяття окремих додаткових зобов'язань, пов'язаних з адаптацією національного ІР-законодавства до всього комплексу законів ЄС, що включає матеріальні норми, політику, зокрема первинне та вторинне законодавство, а також прецедентне право ЄС.

12. Запропоновано враховувати новітні ІР-стандарти Всесвітньої ІР-

організації (BOIV), зокрема: - Рекомендації щодо обробки даних інтелектуальної власності за допомогою JSON (JavaScript Object Notation); - Рекомендації щодо обміну даними про правовий статус промислових зразків; - Рекомендований Стандарт для представлення переліків послідовностей нуклеотидів і амінокислот з використанням XML; - Рекомендації щодо обробки ІР-інформації з використанням XML; - Рекомендації щодо обробки та передачі ІР-даних з використанням web APIs; - Рекомендований Стандарт щодо двобуквених кодів для представлення держав, інших адміністративних одиниць та міжурядових організацій тощо.

13. Виявлено, що необхідність обов'язковості призначення судової експертизи порушених ІР-прав не викликає сумнівів. Також, одним із головних напрямків вдосконалення судової експертизи в ІР-сфері і є такі: необхідно створити сприятливі умови для розвитку наукових досліджень та підготовки кваліфікованих кадрів в ІР-сфері та судової експертизи.

14. Обґрунтовано необхідність й доцільність прийняття єдиного нормативно-правового акту, який би визначив основні засади протидії правопорушенням в ІР-сфері в Україні. Проблеми, які існують при проведенні судової експертизи ІР-об'єктів необхідно вирішувати та усувати існуючі суперечності. Це дозволить підвищити якість експертних висновків, зменшити час проведення експертизи і забезпечити ефективний захист ІР-прав.

15. Аргументовано, що актуальність підвищення ефективності судової експертизи знаходиться у взаємодії з такими завданнями в ІР-сфері: визнання нашої країни повноправним учасником міжнародного ІР-ринку; підвищення інвестиційного іміджу держави, запровадження сприятливого інноваційного клімату; побудова національного науково-технологічного комплексу; розвиток творчого інтелектуального потенціалу громадян; забезпечення раціональної і ефективної організації судових експертиз; забезпечення повноти і об'єктивності наданого експертного висновку; вдосконалення законодавчої бази в ІР-сфері; організація базового навчання фахівців у сфері судової ІР-експертизи; перепідготовка кадрів; стандартизація методик складання висновку

експертного дослідження.

16. Встановлено першочергові заходи задля підвищення ефективності судової експертизи порушених прав на ІР-об'єкти: створити державний орган з питань судових експертиз; розробити в порядку законодавчої ініціативи науково обґрунтовані зміни і доповнення до КПК, ЦПК, КУпАП і МК України стосовно об'єктивності, правдивості, правильності, обґрунтованості й мотивованості експертних висновків судової експертизи; затвердити методику та перелік необхідних вимог до змісту документів про призначення судової експертизи; затвердити регламент організації СЕД за рахунок стандартизації методик складання висновку експертного дослідження, який забезпечує повноту вирішення конкретної експертної задачі згідно з поставленими питаннями експерту; підвищити кваліфікацію фахівців у галузі судової експертизи, які займаються експертизою порушених ІР-прав.

17. Запропоновано збільшувати кількість фахівців в ІР-сфері, навчання яких можна здійснювати в рамках освітньо-навчальних магістерських програм в університетах, де є ІР-кафедри, в тому числі при виконанні магістерських випускних робіт по напрямках судової експертизи порушених ІР-прав. Було б також в нагоді започаткування факультетів післядипломної підготовки та перепідготовки судових ІР-експертів, а також регулярне видання навчальних посібників та настанов з сучасних проблем та досягнень у сфері судової ІР-експертизи.

18. Встановлено, що ефективність судової експертизи у справах щодо ІР-об'єктів – це придатність висновку експерта для визнання його належним, допустимим та достовірним доказом, визнана в результаті всебічної оцінки висновку судом та закріплена у відповідних судових рішеннях.

19. Виявлено, що діючий в Україні порядок призначення експертиз, зокрема передбачена ст. 101 ГПК України можливість замовлення експертиз учасниками справи, негативно впливає на ефективність судової експертизи, оскільки допускає можливість залучення практично необмеженої кількості висновків експертів в одній справі. Більша частина з цих висновків, як правило,

є апріорі неефективними, натомість рішення здебільшого базується на висновку експертизи, призначеної судом. Зважаючи на те, що висновки експертів фактично вже традиційно виконують роль ключових доказів у справах даної категорії, доцільно законодавчо обмежити кількість експертиз, що проводяться в одній справі за одними й тими самими питаннями та за однаковим складом матеріалів, що надаються на дослідження.

20. Аргументовано, що ефективність експертиз у справах щодо ІР-об'єктів може бути підвищена шляхом більш активного залучення до проведення експертиз фахівців у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, які не є атестованими судовими експертами. При цьому найбільш дієвою формою такого залучення може бути доручення проведення експертизи комісії у складі фахівця у відповідній галузі та атестованого експерта відповідної спеціальності. В такому разі суд отримає висновок, який з одного боку, містить кваліфіковане дослідження, виконане носієм поглиблених спеціальних знань, а з іншого – відповідає вимогам до оформлення результатів дослідження, встановленим законодавством про судову експертизу.

21. Обґрунтовано, що встановлення ефективності судової експертизи прямим чином залежить від повноти та ретельності оцінки висновку експерта судом. У свою чергу, на повноту та всебічність оцінки висновку судом впливають такі фактори як завантаженість суддів, їх досвід, наявність додаткової підготовки (освіти), наявність чи відсутність спеціалізації у даному виді судочинства. У зв'язку з цим є сподівання, що створення і початок роботи Вищого спеціалізованого суду з ІР-питань позитивно вплине на ефективність судової експертизи у цій сфері.

22. Встановлено, що наявна ситуація з ІР-добросовістю України в цілому, ускладнена множинністю суб'єктів державного ІР-нагляду (контролю), актуалізувала необхідність проведення пошуків в напрямку визначення найбільш доцільної, можливо оптимальної моделі структури та статусу ЦОВВ, який би з максимальною ефективністю та результативністю виконував функції суб'єкта контрольно-наглядових ІР-відносин.

23. Запропоновано вважати одним із шляхів вирішення зазначеного завдання авторську концепцію ідентифікації наявного суб'єктного складу контрольно-наглядових ІР-відносин, засновану на формуванні ідентифікаційного шифру ознак відповідного органу, їх змістовна оцінка, порівняльний аналіз, функціональне синтезування, трансформування існуючого або утворення нового урядового органу ІР-нагляду (контролю).

24. Обґрунтовано, що в якості ідентифікаційних ознак Контролюючого органу, слід розглядати наступні: 1) внутрішня та зовнішня суб'єктна структура: 1.1) орган уповноважений здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері певного виду господарської діяльності, яка є предметом державного нагляду (контролю), виключно законом (так – 1, ні – 0); 1.2) діяльність органу спрямовується і координується КМУ (так – 1); 1.3) діяльність органу спрямовується і координується Міністром (так – 2); 1.4) орган має у внутрішній структурі самостійний структурний підрозділ апарату, якому делеговані контрольно-наглядові повноваження (так – 1, ні – 0); 1.5) орган має у зовнішній структурі територіальні органи (головні управління) (так – 1, ні – 0); 1.6) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) Контролюючого органу (так – 1); 1.7) контрольно-наглядову діяльність здійснюють посадові особи (державні інспектори) територіальних органів Контролюючого органу (так – 2); 2) зміст і обсяг контрольно-наглядових повноважень: 2.1) здійснення контролю (так – 1); 2.2) здійснення нагляду (так – 2); 2.3) здійснення контролю і нагляду (так – 3); 3) предмет державного ІР-нагляду (контролю) (об'єкт контрольно-наглядових ІР-відносин) – ІР-об'єкт та/або ІР-господарська діяльність підконтрольного суб'єкта (суб'єкта господарювання), щодо яких проводяться заходи ІР-державного нагляду (контролю): зазначається кількість та вид ІР-об'єктів, що є предметом державного ІР-нагляду (контролю) (АСП, ЛСЗ, ПСР тощо).

25. Розглянуто особливості правового регулювання контрольно-наглядових ІР-відносин в таких зарубіжних країнах як США, Сербія, Хорватія, Філіппіни, Чехія, Монголія, Бангладеш, який засвідчив наявність не лише

окремих уповноважених осіб, до компетенції яких належить здійснення функцій нагляду і контролю у ІР-сфері, а й структурного або відокремленого суб'єкта, більшість із завдань якого складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів ІР-законодавства.

26. Встановлено окремі специфічні групи ІР-відносин, які є предметом регулювання в законодавстві країн, що розглядалися, а саме: - запобігання, виявлення, розслідування та переслідування ІТ- та ІР-злочинності у співпраці з державними установами, приватним сектором, науковими установами та іноземними колегами; - забезпечення підтримки прокурорам у судових процесах; - ІР-навчання працівників правоохоронних органів; - коментарі та пропозиції до ІР-законодавства; - здійснення інспекційного нагляду за усією сукупністю об'єктів ІР-права (авторське право, суміжні права, наукове відкриття, винахід, раціоналізаторська пропозиція, корисна модель, промисловий зразок, komponування напівпровідникового виробу, сорт рослин, порода тварин, комерційне найменування, комерційна таємниця, торговельна марка, географічне зазначення); - права та обов'язки суб'єкта, що здійснює контроль та суб'єкта, що підлягає контролю тощо.

27. Виокремлено потенційно привабливі для України елементи досвіду, які доцільно врахувати в процесі реформування інституційно-правового забезпечення ІР-сфери, як то: - розробка та прийняття окремого законодавчого акту про ІР-інспекцію та ІР-моніторинг; - утворення Державної інспекції України з ІР (Держаної ІР-інспекції), як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через Міністра економіки і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у ІР-сфері.

28. Проведено аналіз нормативно-правової бази, що забезпечує регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері, який дозволив: - класифікувати групи відносин, за якими Мінекономіки здійснює комплекс ІР-

заходів; - представити сучасну систему НПА з регулювання контрольно-наглядових відносин в ІР-сфері; - систематизувати предмет регулювання інституту контрольно-наглядового ІР-права за складовими блоками.

29. Виявлено проблемні питання у правосуб'єктності державного ІР-інспектора.

30. Запропоновано напрями та підходи щодо вдосконалення інституційно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності в ІР-сфері.

31. Встановлено особливості ліцензування програмного забезпечення з відкритим кодом. Дослідження показало, що використання відкритих ліцензій створює нові можливості для інновацій та співпраці, але також вимагає ретельного аналізу правових ризиків та відповідальності. Відкриті ліцензії є ефективним інструментом для розвитку ІТ-сфери, але потребують чіткого правового регулювання та усвідомленого використання.

32. Обґрунтовано використання брейнрайтингу 6-3-5 для пошуку рішень творчих задач. Ця методологія довела свою ефективність у стимулюванні колективного генерування ідей. Вона дозволяє учасникам розвивати креативність та ефективно вирішувати складні творчі задачі в обмежені терміни, що особливо важливо в умовах високої конкуренції на ринку інновацій.

33. Проведено аналіз першопричини за допомогою методу «П'ять Чому» в процесі технічної творчості. Метод «П'ять Чому» виявився корисним інструментом для виявлення корінних причин технічних проблем. Це сприяє не тільки їх ефективному вирішенню, але й запобіганню майбутнім проблемам. Методика має великий потенціал для застосування в технічній інженерії та розробці продуктів.

34. Розглянуто використання методу SCAMPER для активації пошуку нових технічних рішень. Метод SCAMPER показав себе як потужний інструмент для інноваційної діяльності, спрямованої на вдосконалення існуючих продуктів і процесів. Він стимулює мислення поза рамками

стандартних підходів і допомагає знаходити нові, ефективні технічні рішення.

35. Запропоновано переглянути, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, на підставі досвіду інших країн та досвіду окремих розробників компонувань напівпровідникових виробів, чинне законодавство України щодо охорони прав на компонування напівпровідникових виробів, а саме: - визначитись з термінологією та застосовувати єдину термінологію в різних НПА; - визначитись з можливостями інших видів охорони та розглянути можливість/доцільність застосування патентного права, авторського права та/чи комерційної таємниці для охорони зазначеного об'єкту; - потрібно актуалізувати «Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми» та привести їх у відповідність до відповідного Закону; - варто розглянути питання щодо надійної методики комерціалізації об'єкта ІР-права компонування напівпровідникових виробів в Україні.

36. Встановлено, що у чинній формі протоколу про АП неоднозначними, невизначеними та/або дискусійними уявляються розуміння таких понять як – склад ІР-АП, ознаки складу ІР-АП, реквізити об'єкта ІР-права, інформація про об'єкт ІР-права, предмет ІР-АП. Подібна ситуація вимагає внесення відповідних змін та доповнень до відомчої Інструкції.

37. Запропоновано розглядати протокольну процедуру формування справи про адміністративне ІР-правопорушення як сукупність адміністративно-деліктних та контрольно-наглядових ІР-механізмів і дій, здійснюваних особами, уповноваженими законом складати протоколи про АП з метою забезпечення процесуальних підстав притягнення особи до адміністративної відповідальності та доказів, що мають значення для правильного вирішення справи. Запропоновано опрацювати в межах Інструкції Мінекономіки науково обґрунтоване бачення ознак складу АП, передбачених та віднесених КпАП, в частині складання протоколів та матеріалів про АП, до компетенції державних ІР-інспекторів Мінекономіки.

38. Виявлено, що поняття «матеріали про АП» не у повній мірі

розкривається в Інструкції Мінекономіки, під яким розуміються «інші документи та матеріали, що містять інформацію про АП» (пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків; висновки експерта (експертизи); докази; протоколи огляду речей та/або вилучення речей і документів; акти закупівлі; заяви та рапорти посадових осіб тощо). Запропоновано враховувати зв'язок процедури складання протоколу про АП із процесом державного контролю, що здійснюється державним ІР-інспектором, оскільки за наслідками перевірки складається відповідний акт, до якого додаються: – копії всіх документів та матеріалів перевірки; – приписи інспектора про усунення виявлених порушень.

39. Акцентовано увагу на проблемному питанні припису Положення про ІР-інспекторів, яким передбачено право державного ІР-інспектора призначати експертизу вилучених продукції, до складу якої входять об'єкти ІР-права та відповідних документів а також залучати експертів з ІР-питань, адже за такої ситуації залишаються відкритими питання як про правовий статус експерта з ІР-питань так і про вид експертизи, яку може призначати державний ІР-інспектор.

40. Встановлено неузгодженість приписів ІР-законодавства із положеннями процесуального та судово-експертного законодавства у випадку проведення судової ІР-експертизи, оскільки Інструкцією не враховані строки: – проведення судової експертизи або експертного дослідження; – попереднього вивчення матеріалів при проведенні простих та середньої складності досліджень; – задоволення клопотання експерта про надання додаткових або порівняльних матеріалів та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи.

41. Встановлено, що кількісний регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу (кількість складених примірників оригіналу протоколу та створених їх копій) обумовлений варіативністю співвідношення кількості АП та кількості осіб, відносно яких складено протокол: – одне АП, скоєне однією особою; – одне АП, скоєне групою осіб; – кілька АП, скоєних однією особою; – кілька

АП, скоєних групою осіб. При скоєнні кількох АП можливим варіантом є комбінація зазначених випадків.

42. Систематизовано часовий регламент адміністративно-деліктного ІР-процесу, який обумовлений встановленими строками щодо вид дій державного ІР-інспектора (складання протоколу про АП; реєстрація у журналі реєстрації протоколів про АП у ІР-сфері; зберігання протоколу про АП у ІР-сфері; зберігання копії справи про АП у ІР-сфері) а також дій відповідного суду за місцем вчинення АП залежно від виду АП (накладення стягнення при завершеному або триваючому АП).

43. Визначено сукупність послідовних обов'язків державного інспектора з ІР-питань на стадії після складення протоколу та зібрання додатків до нього: – зареєструвати у журналі реєстрації протоколів про АП у ІР-сфері; – сформулювати в окрему справу протокол та інші матеріали, що стосуються АП; – сформулювати копію справи про АП; – скласти супровідний лист Мінекономіки до відповідного суду за місцем вчинення АП; – надіслати справу про АП разом із супровідним листом до суду; – зберігати протягом трьох років копію справи про АП, переданої до суду; – додати, за наявності, до копії справи відомості про прийняте судом рішення.

44. Обґрунтовано, що окремі матеріали і документи про АП, які можуть додаватися до протоколу про АП, мають факультативний характер, тобто додаватися за наявності власне матеріалу, проведення відповідних дій, наслідком яких є певний документ, та/або наявності суб'єктів які можуть та бажають надати такі матеріали, а саме: – пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків; – протокол про огляд речей; – висновок експерта; – акт закупівлі; – заяви та рапорти посадових осіб; – акт перевірки; – приписи ІР-інспектора про усунення виявлених порушень.

45. З'ясовано, що при встановленні підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері важливою умовою є аспект їх пріоритету, тобто первинності, якою слід визнати наявність нормативних підстав, як основної передумови подальшого розгляду та вчинення сукупності

дій в межах процесуальних стадій та етапів адміністративно-деліктного процесу.

46. Виявлено, що у нормативних підставах визначаються приписи нормативно-правового ІР-акту, в якому врегульовано відносини щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових та/або майнових ІР-прав суб'єктів від будь-якого порушення, створення загрози порушення, невизнання або оспорування таких прав на ІР-об'єкт (предмет посягання), а також припис КУпАП, яким передбачено протиправна, винна дія чи бездіяльність у формі незаконного використання об'єкта ІР-права або інше умисне порушення прав на об'єкти ІР-права, що охороняються законом, а також відповідальність (санкція) за таке ІР-порушення.

47. Систематизовано в актуальному стані нормативно-правові акти, відповідно до яких проводяться заходи державного ІР-нагляду (контролю): 1) законодавчі акти: 1.1) Цивільний кодекс України; 1.2) закони України про: 1.2.1) авторське право і суміжні права; 1.2.2) особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для LRS; 2) підзаконні акти про затвердження: 2.1) порядку надання, зберігання та видачі примірників дисків для LRS; 2.2) розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань; 2.3) мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів CRR.

48. Встановлено, що фактична підстава адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері обумовлена наявністю юридичного факту, фактичних обставин дійсності, з якими пов'язано настання наслідків у вигляді виникнення, зміни або припинення адміністративно-деліктних відносин щодо вчинення особою незаконного використання об'єкта ІР-права або іншого умисного порушення прав на об'єкти ІР-права, яке містить склад АП та за яке КУпАП передбачена адміністративна відповідальність.

49. Підтверджено, що загальною кінцевою підставою адміністративної

відповідальності за порушення прав у ІР-сфері слід визнати юрисдикційну підставу, яка передбачає видачу акту (постанови) уповноваженим на це суб'єктом адміністративної юрисдикції про накладення основного або основного та додаткового стягнення за вчинене ІР-АП на особу, яка вчинила це ІР-АП. При цьому визначення сукупності підстав відповідальності за адміністративні ІР-правопорушення та їх ознаки пропонується здійснювати виходячи з певної часової послідовності проведення провадження у справах про АП.

50. Акцентовано увагу на правомірності вважати обставиною, що виключає провадження в справі про ІР-АП у разі отримання відповідним судом за місцем вчинення ІР-АП справи про ІР-АП, в якій наявний протокол про ІР-АП складений особою, що не є державними інспекторами з ІР-питань або особою, яка не уповноважена КУпАП на складання такого протоколу, а ст. 247 КУпАП доповнити відповідним пунктом.

51. Запропоновано виділити наступні групи ознак підстав для відповідальності за адміністративні ІР-правопорушення: 1) загальні: 1.1) множинність – наявність двох або більше підстав, встановлених законом, за яких особа може бути піддана заходу впливу в зв'язку з АП; 1.2) обов'язковість – необхідність наявності підстав для застосування заходів впливу за АП; 1.3) законність – підстави для застосування заходів впливу за АП мають бути встановлені законом; 1.4) чинність та поширеність закону, яким встановлені підстави; 2) процесуальні: 2.1) наявність події і складу ІР-АП; 2.2) чинність строкового цензу розгляду справи про ІР-АП; 2.3) відсутність дублювання чи множинності адміністративних постанов по одній ІР-АП або наявність кримінального провадження по цій справі; 2.4) відсутність акту амністії; 3) суб'єктивні: 3.1) віковий ценз суб'єкта ІР-АП; 3.2) відсутність обставин, що виключають адміністративну відповідальність.

52. Обґрунтовано доцільність встановлення не лише загальних, зовнішніх підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері, але й внутрішніх підстав проведення кожної процесуальної стадії, що

мають часову ланку виду «фіксація події АП» – «порушення провадження в справі про АП» – «встановлення складу АП» – «розгляд справи про АП» – «винесення постанови по справі» – «перегляд постанови» – «виконання постанови» з урахуванням того, що деякі зі стадій адміністративно-деліктного ІР-процесу можуть мати як обов’язковий так і факультативний характер.

53. Запропоновано розглядати систему підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у ІР-сфері у вигляді послідовної ланки дій «нормативна – фактична – процесуальна – юрисдикційна», результатом яких є відповідна сукупність підстав «норма – проступок – провадження – постанова». Процесуальні дії безпосередньо пов’язана із підставами визначення складу АП, збиранням та оцінкою доказів, складанням протоколу про АП (факультативний етап), забезпеченням провадження. Натомість розгляд справи про АП має відноситися до юрисдикційних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 1.

1. Стрельник В.В., Калита А.В., Тарасенко А.Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Т. 1. № 79. С. 249–253. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.42>
2. Галупова Л.І. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 745–749. URL: <https://hdl.handle.net/11300/20264>
3. Шаповалова А.О., Запотоцька О.В., Гуржій А.В. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 642–645. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/153>
4. Добровольська К.Л. Правове забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.9.73>
5. Шабалін А. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності: теоретичні та практичні аспекти. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 4. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.33731/42020.216943>
6. Корелова Н. Набув чинності Закон щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: що встановлено? ЛІГАЗАКОН. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/219894_nabuv-chinnost-zakon-shchodo-posilennya-zakhistu-prav-ntelektualno-vlasnost-shcho-vstanovleno
7. Дмитренко В. Систематизація законодавства України в сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2023. № 4–5. С. 9-19. DOI: <https://doi.org/10.33731/4-52023.289636>
8. Комарницька І.І., Буцяк М.М. Загальні положення права

інтелектуальної власності в Україні. Аналітично-порівняльне законодавство. 2023. № 5. С. 224–228. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.39>

9. Чуницька І., Бондарук О. Сучасний стан ринку інтелектуальної власності в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-55>

10. Пащенко О., Хоменко В. Основні принципи і методики комерціалізації інтелектуальної власності. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності : матер. VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності (м. Київ, 26 квітня 2023 р.). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. - С. 293–297. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/278812/273459>

11. Заліпаєв Ю.В., Пузирний О.О. Проблеми питання захисту адвокатом прав інтелектуальної власності. Правова держава. 2023. № 50. С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.50.280268>

12. Капіца Ю.М., Шахбазян К.С. Відкрита наука та інтелектуальна власність. Інформація і право. 2023. № 2 (45). С. 73–87. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2\(45\).282324](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2(45).282324)

13. Дорожко Г.К., Петренко В.О., Виборова Ж.Ю. Захист прав інтелектуальної власності у сфері національної безпеки України. Управління проектами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій : зб. наук. праць за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф (м. Дніпро, 23–24 березня 2023 р.). Дніпро: Юрсервіс, 2023. - С.396–402. URL: https://nmetau.edu.ua/file/zbirnikmaterialivkonf_udunt_2023.pdf

14. Резворович К.Р. Правова природа судової помилки у цивільному процесі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 99–102. DOI: <https://www.doi.org/10.31733/2078-3566-2018-6-99-102>

15. Христинченко Н.П. Охорона інтелектуальної власності в Україні: цивільно- правовий вимір. Правовий часопис Донбасу. 2022. № 4 (81). Ч. 2. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-52-56>
16. 2022 Intellectual Property SME scoreboard. European Union Intellectual Property Office. DOI: <https://www.doi.org/10.2814/28513>
17. Problems and prospects of the state intellectual property inspectorate: Institutional and legal aspects / R. Kirin et al. Science and Innovation. 2022. Vol. 18. No. 3. P. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.03.095>
18. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
19. Кірін Р.С., Подольхова О.О. Актуальні питання підвищення кваліфікації судових експертів Експертної служби МВС України. Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання №1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 24 вересня 2021 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. 490 с. – С. 396-400.
20. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12 січня 2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>
21. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
22. Большакова І.О. Зміст навчання: до питання сутності поняття. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Серія «Педагогічні науки». Випуск 1/2015 (2). - С. 7-15.
23. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 вересня 2020 р. № 675. Офіційний вісник України від 22.01.2021 — 2021 р., № 5, стор. 158, ст. 293.
24. Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки і

підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів : постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. № 487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487-2009-%D0%BF#Text>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 2.

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>
2. Кодинець А. Оновлення законодавства у сфері інтелектуальної власності за умов рекодифікації: напрями, проблеми, перспективи / А. Кодинець // Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6. 2021. – С. 17-24. DOI: <https://doi.org/10.33731/62021.248976>
3. Кузнецова Ю.В. Сучасний стан і перспективи розвитку законодавчої бази України в сфері авторського права і суміжних прав / Ю.В. Кузнецова, П.О.А. Мехінті // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2018. - Вип. 17. - С. 202-208.
4. Олег Чернобай: про зміни законодавства у сфері інтелектуальної власності та їх вплив на захист відповідних прав. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/oleg-chernobaj-pro-zminy-zakonodavstva-u-sferi-intelektualnoyi-vlasnosti-ta-yih-vplyv-na-zahyst-vidpovidnyh-prav/>
5. Герасимчук О.Р. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в Україні / О.Р. Герасимчук, В.М. Стефківський // Сучасні проблеми економіки і підприємництво. № 24 (2019). – С. 5-13.
6. Про порядок денний сьомої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 15 лютого 2022 р. № 2035-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2035-IX#Text>
7. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до

2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я : Закон України від 2 червня 2020 р. № 644-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644-20#Text>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства : Закон України від 21 липня 2020 р. № 816-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями : Закон України від 21 липня 2020 р. № 815-IX. Офіційний вісник України від 28.08.2020 р., № 67, ст. 2148.

11. Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2572-IX. Офіційний вісник України від 13.10.2022 р., № 80, ст. 4808.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Закон України від 15 грудня 2021 р. № 1965-IX. Офіційний вісник України від 18.01.2022 р., № 5, ст. 296.

13. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16 червня 2020 р. № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text>

14. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15 липня 2021 р. № 1667-IX. Офіційний вісник України від 25.09.2021 р., № 65, ст. 4103.

15. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України : Закон України від 17 жовтня 2019 р. № 202-IX. Офіційний вісник України від 22.11.2019 р., № 90, ст. 2985.

16. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : постанова Верховної Ради України від 1 липня 2022 р. № 2334-IX. Офіційний вісник України від 15.07.2022 р., № 54, ст. 3145.

17. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності № 6464 від 24.12.2021. URL:

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=6464&conv=9>

18. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р // Урядовий кур'єр від 01.11.2022 р. № 233.

19. Любченко О.В. Україні вперше буде затверджено Стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності. URL:

<https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=fcdc7381-fa96-4072-a4cf-a47869117166&title=>

20. «Круглий стіл» на тему: «Правові аспекти кодифікації законодавства в сфері інтелектуальної власності та попередній аналіз проекту Кодексу України «Про інтелектуальну власність» 28 лютого провів Комітет з питань Європейської інтеграції спільно з Українсько-європейським консультативним центром з питань законодавства (UEPLAC) та Інститутом соціально-економічних стратегій. 28.02.2005. URL:

<https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/3896.html>

21. Підопригора О.А. Чи потрібний Україні кодекс про інтелектуальну власність? Хмельницький університет управління та права. Університетські наукові записки, №1-2. 2005. - С. 75-79.

22. Крижна В. Варіанти кодифікації законодавства у сфері

інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 1. 110-115.

23. Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності: монографія / за наук. ред. О.П. Орлюк ; кол. авторів: С.Ю. Бурлаков, А.В. Міндрул, Л.І. Работягова, О.О. Тверезенко, О.О. Штефан та ін. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, Лазурит-Поліграф, 2011. — 326 с.

24. Шишка Р.Б. Кодифікація законодавства у сфері інтелектуальної власності: за та проти. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2013. № 3. С. 83-87.

25. Стефанчук Р. До питання про кодифікацію законодавства у сфері інтелектуальної власності. Право України. № 11 (2016). С. 86–91.

26. Шашкова А.О. До питання систематизації законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Право. 2018. Вип. 5. - С. 32-37.

27. Шабалін А. Про питання кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 1 (2021). С. 74-81. DOI: <https://doi.org/10.33731/12021.234196>

28. Потоцький М. Кодифікація законодавства України про інтелектуальну власність: матеріальний та процесуальний аспекти. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6 (2021) С. 5-16. DOI: <https://doi.org/10.33731/62021.248969>

29. Коваль І. Підстави і способи систематизації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 5 (2021) – С. 119-127. DOI: <https://doi.org/10.33731/52021.244530>

30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII). Офіційний вісник України. 2014. № 75, том 1, ст. 2125.

31. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. Офіційний вісник України. 2016. № 44, ст. 1625.

32. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n10>

33. Regulation(EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official Journal of the European Union. L 152, Vol. 65, 3 June 2022. Pp.103-108.

34. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2803-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 83.

35. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 3, ст. 196.

36. Про вихід з Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності : Закон України від 15 червня 2021 р. № 1545-IX. Офіційний вісник України. 2021. № 55, ст. 2286.

37. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16 червня 2020 р. № 703-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text>

38. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних

творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Закон України від 15 грудня 2021 р. № 1965-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-20#Text>

39. Про внесення змін до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» щодо забезпечення збору доходу від прав організаціями колективного управління : Закон України від 15 грудня 2021 р. № 1960-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 16, ст. 837.

40. Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2572-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 80, ст. 4808.

41. Про географічні зазначення спиртних напоїв : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2800-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 82.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16 листопада 2022 р. № 2763-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 99, ст. 6164.

43. Commission Analytical report on Ukraine's alignment with the EU acquis (02.02.2023). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en

44. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації окремих положень законодавства Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності № 1199 від 29.08.2019 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1028>

45. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної

власності № 2659 від 20.12.2019 р. URL:
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/95>

46. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності № 6464 від 24.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38683>

47. Проект Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності № 6487 від 29.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38712>

48. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо уніфікації законодавства стосовно організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності № 6488 від 29.12.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38696>

49. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення та підвищення прозорості ефективного управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав № 4537 від 24.12.2020 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/5100>

50. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про племінну справу у тваринництві» № 5261 від 18.03.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26004>

51. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення сприятливих умов для товаровиробників при реалізації харчових продуктів № 6068 від 16.09.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27740>

52. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (щодо подолання практик недобросовісної конкуренції у сфері поставок сільськогосподарської продукції) № 6068-1 від 20.09.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27769>

53. Проект Закону про захист від недобросовісних торгових практик у відносинах між суб'єктами господарювання у сфері постачання сільськогосподарських та харчових продуктів № 6068-2 від 29.09.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27894>

54. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту від недобросовісної конкуренції № 6068-3 від 30.09.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27906>

55. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безперешкодної реалізації Антимонопольним комітетом України повноважень у сфері захисту економічної конкуренції та захисту від недобросовісної конкуренції № 6565 від 28.01.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38852>

56. Про приєднання України до Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів : Закон України від 12 січня 2023 р. № 2854-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 16, ст. 973.

57. WIPO STANDARD ST.97. Recommendation for Processing of Intellectual Property Data Using JSON. Adopted by the Committee on WIPO Standards (CWS) at its tenth session on November 25, 2022. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-97-01.pdf>

58. WIPO STANDARD ST.87. Recommendation for the Exchange of Industrial Design Legal Status Data. Adopted by the Committee on WIPO Standards (CWS) at its tenth session on November 25, 2022. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-87-01.pdf>

59. WIPO STANDARD ST.26. Recommended Standard for the Presentation of Nucleotide and Amino Acid Sequence Listing Using XML (Extensible Markup Language). Version 1.6. Revision approved by the Committee on WIPO Standards (CWS) at its tenth session on November 25, 2022. URL: https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-26-01_v1_6.pdf

60. WIPO STANDARD ST.96. Version 6.0. Recommendation for the Processing of Intellectual Property Information Using XML (Extensible Markup Language). Revision approved by the XML4IP Task Force of the Committee of WIPO Standards (CWS) on October 3, 2022. URL:

<https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-96-01.pdf>

61. WIPO STANDARD ST.90. Recommendation for Processing and Communicating Intellectual Property Data Using WEB APIs (Application Programming Interfaces). Version 1.1. Revision approved by the Committee on WIPO Standards (CWS) at its tenth session on November 25, 2022. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-90-01.pdf>

62. WIPO STANDARD ST.3. Recommended Standard on Two-Letter Codes for the Representation of States, other Entities and Intergovernmental Organizations. Revision approved by the Committee on WIPO Standards (CWS) at its tenth session on November 25, 2022. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-03-01.pdf>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 3.

1. Дорошенко О.Ф., Мінченко Н.В. Експертиза об'єктів інтелектуальної власності в умовах новацій процесуального законодавства. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ. збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Вип. 5. К.: Інтерсервіс, 2019. 100 с. С. 7-12.

2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

3. Петренко В.О. Концептуальні аспекти судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. В.О. Петренко, О.В. Чус, АВ.Рейнгольд. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ. збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Вип. 5. К.: Інтерсервіс, 2019. 100 с. С. 27-39.

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. №

1618-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 40-41, 42, ст.492 (зі змінами). URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

5. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності / І.А. Кириченко. Київ: ПВП, 2005. - 172 с.

6. Дорошенко О.Ф. Межі компетенції експерта при проведенні судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2006. № 2. – С.10-13.

7. Потоцький М. Призначення та проведення судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. № 8. 2016. – С. 40-44.

8. Федоренко В.Л. Судова експертиза з питань інтелектуальної власності: генезис, поняття, класифікація та система. В.Л. Федоренко, Л.П. Тимошук. URL: maup.com.ua/assets/files/expert/3/1.pdf. С. 11-52

9. Щербаковський М.Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2018. Вип.18. С. 184-193.

10. Гула Л. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності як одне із джерел доказів у кримінальному провадженні. URL science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13227/255-260.pdf

11. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України, 2005, № 35-36, № 37, ст. 446. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

12. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991, № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, №6, ст. 56. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12

13. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03.Акад. правових наук, НДІ приват. права і підприємництва, К.: 2007. – 23 с.

14. Закон України «Про судову експертизу», Відомості Верховної ради

України , (ВВР), 1994, № 28, ст. 232 із останніми змінами від 01.01.2019, підстава 2629-VIII, (ВВР), 2018, № 50, ст.. 400. URL: zakon3.rada.gov.ua/ laws /show /4038-12

15. Дорошенко О.Ф. Організація судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць. Маріуполь: ПДТУ, 2010. Т.3. – С. 89-92.

16. Дорошко Г.К. Судовий експерт у сфері інтелектуальної власності/ Г.К. Дорошко, Н.В. Марченко. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник збірник наукових праць. – Маріуполь: ПДТУ, 2014. Т.2. – С. 116-120.

17. Експертизи у судовій практиці. За заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.

18. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, зареєстроване наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015, № 301/5. URL: zakon.rada.gov.ua/ laws /show /z0249-15.

19. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. № 3(86), 2016. – С. 58-74.

20. Прохоров-Лукін Г. Судова експертиза: поняття та види об'єктів інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6, 2016. – С. 17-24.

21. Репешко П.І. Щодо регламентації вимог до висновку судового експерта у законодавстві України. В кн. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Збірник науково-практичних матеріалів. Випуск 4/Міністерство юстиції України, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С.Бокаріуса; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; Ред. колегія: А.П.Заєць, М.Л.Цимбал, В.Ю.Шепітько та ін. Харків: Право, 2004. – 656 с.

22. Кісіль Н.В. Сутність і зміст судово-експертної діяльності у сфері

інтелектуальної власності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 15, 2015. – С. 346-354.

23. Петренко В.О. Проблемні питання судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. В.О. Петренко, В.Г. Огурченко, Т.А. Воліков. Юридичний науковий електронний журнал. -№ 6, 2016. – С. 77-79.

24. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. Вип. 17 / ред. кол. : О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2017. — 512 с.

25. Проект Закону України № 8223 від 03.04.2018 року «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів». URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_4_1?pf3511=63780

26. Орлюк О.П. Проблемні питання проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. О.П. Орлюк, О.Ф. Дорошенко. Юридичний Радник. – 2006. - № 3. – С. 88-89.

27. Петренко С. Обсяг конкретної експертної задачі при проведенні судової експертизи на відповідність винаходу (корисної моделі) умові патентоздатності «новизна». Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 3(83). – С. 36-45.

28. Репешко П.І. Питання державного регулювання судово-експертної діяльності в країнах пострадянського простору та реформування системи правоохоронних органів в Україні. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2012. Вип. 12. - С. 127-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2012_12_21

29. «Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні» — звіт 2014 року, підготовлений BASCAP (Бізнес-ініціативою Міжнародної торгової палати щодо зупинення підробок і піратства) та ICC Ukraine (Національним комітетом Міжнародної торгової палати). – 44 с.

30. Самоловова Н. Порівняльне дослідження об'єктів авторського права та промислових зразків при проведенні судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2018. №

6. С. 30-36.

31. Сопова К. Висновки експертів, патентних повірених та інших фахівців у справах щодо прав на торговельні марки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 1. С. 50-58.

32. Дорошенко О.Ф. Правове забезпечення стану та перспективи розвитку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ.збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 6. К.: Інтерсервіс, 2020. 110 с. С. 8 - 14.

33. Петренко В.О. Визначення ролі судової експертизи в захисті порушених прав інтелектуальної власності. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ.збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 6. К.: Інтерсервіс, 2020. 110 с. С. 83-89.

34. Ромашко А.С., Дорошко Г.К. Вдосконалення законодавства щодо судової експертизи об'єктів промислової власності. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ.збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 7. К.: Інтерсервіс, 2021. 164 с. С. 122-125.

35. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (затверджений Наказом Мініюсту від 08.10.98 № 53/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text>

36. Основи інтелектуальної власності: навч. посібник. О.П. Орлюк (кер. авт. кол.), А.О. Кодинець, Ю.В. Носік та ін.; за ред. О.П. Орлюк. Київ: Інтерсервіс, 2016. 382 с.

37. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підручник /За заг. ред. О.А. Підопригори, О.Д. Святоцького. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. С. 33.

38. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова І.М. Інтелектуальна власність: підручник – Дніпропетровськ: НГУ, 2012. 320 с.
39. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти [текст] навч. посіб. - К.: «Центр учбової літератури». 2014. 276 с.
40. Коваленко І.А. Судова експертиза у сфері інтелектуальної власності. Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності : Матер. наук.-практ. конф. (21 грудня 2017 р., м. Київ) ; за заг. ред. проф. В.Л. Федоренка ; Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін'юсту. – К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 212 с.
41. Кісіль Н.В. Експертні технології при доказуванні порушень прав інтелектуальної власності. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» з нагоди 85-річчя д.ю.н., професора Ніни Іванівни Кліменко (27 лютого 2018 року). Київ-Маріуполь, 2018. 412 с.
42. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. № 5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005600-12>
43. Дорошенко О.Ф. Правове забезпечення стану та перспективи розвитку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: науково-практ. збірн.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 6. К.: Інтерсервіс, 2020. 110 с.
44. Петренко В.О. Проблеми судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. В.О. Петренко, В.Г. Огурченко. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: Збірник наукових праць IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 23 вересня 2016). К.:

Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2016. 295 с. – С. 191-194.

45. Тимошик Л.П. Консолідація судово-експертної та оціночної діяльності. Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності : Матер. наук.-практ. конф. (21 грудня 2017 р., м. Київ) ; за заг. ред. проф. В.Л. Федоренка ; Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін'юсту. – К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 212 с.

46. Закон України «Про судову експертизу», Відомості Верховної ради України , (ВВР), 1994, № 28, ст. 232 із останніми змінами від 01.01.2020. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

47. Дорошенко О., Березанська І. Межі компетенції судового експерта у цивільному процесі з розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність в Україні. 2009, №2, С.33-42.

48. Ульянова Г.О. Захист прав творців реклами від неправомірного використання рекламних матеріалів. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. праць. Т. XII. Одеса: Юрид. літ-ра, 2012. С. 360–369.

49. Орлюк О. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи. Право України. 2011. № 3. С. 4 – 20.

50. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз. Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 592 с.

51. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ. Учебное пособие. К.: МАУП, 2003. 368 с.

52. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник.- 2-е вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.

53. Орлов П.А. Экономика предприятия: учебное пособие. Х.: РИО ХГЭУ, 2000. 401 с.

54. Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

55. Господарський процесуальний кодекс України в редакції Закону №

56. Проект Закону України “Про Вищий спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності” URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI06744A>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 4.

1. Анастасія Кириленко. Звіт ЄС з інтелектуальної власності: Чому рух Києва і Брюсселя має бути двостороннім (24.05.2021). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3251545-zvit-es-z-avtorskogo-prava-comu-ruh-kieva-i-brussela-mae-buti-dvostoronnim.html>
2. Commission Analytical report on Ukraine’s alignment with the EU acquis. (2 February 2023). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2803-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 83.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України від 20 березня 2023 р. № 2974-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 41, ст. 2211.
6. Про географічні зазначення спиртних напоїв : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2800-IX (ведення в дію 29.12.2024 р.). Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 82.
7. The Special 301 за 2023 рік. URL: <http://pakharenko.ua/the-special-301-za-2023-rik/>
8. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії

воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2174-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 33, ст. 1749.

9. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

10. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 р. № 547. Офіційний вісник України. 2021. № 45, ст. 2762.

11. Питання Міністерства економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>

12. Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 28 грудня 2019 р. № 842. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0842915-19#Text>

13. Про затвердження Положення про департамент інвестицій : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 3 березня 2020 р. № 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0394915-20#Text>

14. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2953-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text>

15. Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 р. № 674 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 369). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF#Text>

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Закон України від 15 грудня 2021 р. № 1965-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-20#Text>

17. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16 листопада 2022 р. № 2763-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 99, ст. 6164.

19. Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1092 Офіційний вісник України. 2016. № 2, ст. 75.

20. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 квітня 2017 року № 209 : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.07.2022 № 455. Офіційний вісник України. 2022. № 61, ст. 3705.

21. Положення про Департамент контролю в сферах насінництва та розсадництва, карантину та захисту рослин, за якістю зерна Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : наказ Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів від 27 грудня 2022 р. № 611. URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/>

22. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. Офіційний вісник України.

2016. № 44, ст. 1625.

23. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р. Офіційний вісник України. 2022. № 87, ст. 5400.

24. Статут державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (ідентифікаційний код 44673629) (нова редакція) : затверджено наказом Міністерства економіки України від 11 листопада 2022 р. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/statut-ukrnoivi-16122022_1-1-26.pdf

25. Computer Crime And Intellectual Property Section (CCIPS) URL: <https://www.justice.gov/criminal-ccips>

26. Office of the Intellectual Property Enforcement Coordinator. URL: <https://www.whitehouse.gov/ipec/>

27. The Intellectual Property Office of the Republic of Serbia. Enforcement of Intellectual Property Rights. URL: <https://www.zis.gov.rs/en/enforcement-of-intellectual-property-rights/>

28. Standard Summary Project Fiche – IPA centralised programmes. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/08_enforcement_of_intellectual_property_rights.pdf

29. Intellectual Property office of the Philippines. Intellectual Property Rights Enforcement Office. URL: <https://www.ipophil.gov.ph/intellectual-property-rights-enforcement-office-ieo/>

30. Republic of Croatia State Inspectorate. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/ceci/ppt_presentations/2011/IP_Belgrade/Tomicic2.pdf

31. OECD (2019), Regulatory Policy in Croatia: Implementation is Key, OECD Reviews of Regulatory Reform, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/b1c44413-en>.

32. Intellectual Property Rights Enforcement. URL: https://upv.gov.cz/files/uploads/PDF_Dokumenty/prosazovani-prav/vol1book2.pdf

33. Mongolia's experience with legislative assistance provided by wipo in the area of intellectual property enforcement. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/en/wipo_ace_14/wipo_ace_14_14.pdf

34. Pranab Kumar Panday. Intellectual Property Rights: Challenges and opportunities (26 Apr 2023). URL: <https://bangladeshpost.net/posts/intellectual-property-rights-challenges-and-opportunities-110617>

35. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27.04.2001 р. № 285/2001. Офіційний вісник України. 2001. № 18. Том 2. С. 820. Ст. 783.

36. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. Офіційний вісник України. 2019. № 57. С. 139. Ст. 1983.

37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. С. 83. Ст. 2125.

38. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

39. Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 90. Офіційний вісник України. 2018. № 19. С. 28. Ст. 635.

40. Пишна А.Г. Адміністративно-правовий захист права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: автореферат дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2013. 19 с.

41. Кульчицька О.В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності: автореф.

дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 21 с.

42. Зінич Л.В. Проблемні питання функціонування інституту Державних інспекторів з питань інтелектуальної власності. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2018. Вип. 48. С. 60-67.

43. Хрідочкін А.В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 36 с.

44. Світличний О.П. Право інтелектуальної власності: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. Київ, 2016. 355 с.

45. Шамраєв В.В. Проблемні питання адміністративно-правового статусу державного інспектора з питань інтелектуальної власності в Україні. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: збірник праць Міжн. наук.-практ. конференції (1 червня 2011). Херсон-Тернопіль, 2011. С. 23-25.

46. Лонг Доріс, Рей Патріція, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практичний посібник. Київ, 2007. 448 с.

47. Кірін Р.С., Коротаєв В.М., Хоменко В.Л. Державний ІР-інспектор як суб'єкт адміністративного процесу. Порушення прав у сфері інтелектуальної власності як підстава адміністративної, кримінальної та цивільної відповідальності: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конференції (10 грудня 2019 р.). Київ: НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. С. 53-59.

48. Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 р. № 674 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 369). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF#Text>

49. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів

господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17.01.2002 р. № 2953-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text>

50. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII (в редакції закону № 2627-III від 11.07.2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

51. Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.06.2002 р. № 321-р. Офіційний вісник України. 2002. № 24. Том 1. С. 77. Ст. 1177.

52. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Міжнародний документ від 15.04.1994 р. Офіційний вісник України. 2010. № 84. С. 503. Ст. 2989.

53. Про проблеми захисту прав інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення: Рішення Колегії Міністерства освіти та науки України від 04.12.2003 р. № 12/2-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2-16290-03#Text>

54. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 585. Офіційний вісник України. 2016. № 71. С. 15. Ст. 2374.

55. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2017 р. № 320. Офіційний вісник України. 2017. № 41. С. 35. Ст. 1287.

56. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. Офіційний вісник України. 2016. № 44. С. 48. Ст. 1625.

57. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16.06.2020

р. № 703-IX. Офіційний вісник України. 2020. № 57. С. 23. Ст. 1777.

58. Про Національний орган інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.10.2020 р. № 1267-р. Урядовий кур'єр від 27.10.2020 р. № 208.

59. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері інтелектуальної власності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економічного розвитку і торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 р. № 912. Офіційний вісник України. 2018. № 89. С. 24. Ст. 2955.

60. Про затвердження порядків участі Державної регуляторної служби та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства у заходах державного нагляду (контролю): Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-2017-%D0%BF#Text>

61. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.01.2019 р. № 96. Офіційний вісник України. 2019. № 19. С. 78. Ст. 668.

62. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.02.2019 р. № 217. Офіційний вісник України. 2019. № 27. С. 117. Ст. 959.

63. Золота Л.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної

власності у сфері наукової діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 20 с.

64. Юркова Є.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 15 с.

65. Коротун О.М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис... д-ра юрид. наук за спец.: 12.00.07. Київ, 2020. 36 с.

66. Хрідочкін А.В. Особливості адміністративно-правового статусу державного інспектора з питань інтелектуальної власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. Випуск 34. Том 2. С. 148-150.

67. Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами: Лист Міністерства юстиції України від 30.01.2009 р. № Н-35267-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09#Text>

68. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26.12.2019 р. № 724/716/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86636182>

69. Кульчицький В.В. Система органів державного контролю у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 47. С. 89-95.

70. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 р. № 2735-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#Text>

71. Світличний О.П., Слюсаренко С.В., Кульчицька О.В. Державний контроль у сфері охорони інтелектуальної власності: монографія / За заг. ред. Світличного О.П. Київ, 2015. 135 с.

72. Капітаненко Н.П. Державний контроль у сфері реалізації права інтелектуальної власності: адміністративно-правові засади. Право і суспільство.

2020. № 6-2. Частина 1. С. 165-173. doi: 10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.25.

73. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

74. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23.03.2000 р. № 1587-III (в редакції закону № 1098-IV від 10.07.2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-14#Text>

75. Kirin R.S., Khomenko V.L. Formation of Legal Protection of Computer Software by the Rules of Copyright and Patent Law. Science and innovation. 2019, № 6. p. 49-58. doi: 10.15407/scine15.06.049

76. Барладян О. Деякі теоретико-правові засади забезпечення адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності правоохоронними органами України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 98-102.

77. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 р. № 933. Урядовий кур'єр. 2014. № 3.

78. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

79. Про добір на вакантні посади державної служби в апараті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на період дії карантину: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 26.10.2020 р. № 1474-к. URL: <https://career.gov.ua/site/view-file?id=102458>

80. Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 28.12.2019 р. № 842. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0842915-19#Text>

81. 48. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від

17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

82. Про перейменування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2021 р. № 504. Офіційний вісник України. 2021. № 42. С. 854. Ст. 2556.

83. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.10.2019 р. № 879). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>

84. Про затвердження положень про структурні підрозділи департаменту розвитку сфери інтелектуальної власності: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 02.03.2020 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0381915-20#Text>

85. 2020 Special 301 Report
https://ustr.gov/sites/default/files/2020_Special_301_Report.pdf

86. Про виконання повноважень державних інспекторів з питань інтелектуальної власності: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.03.2019 р. № 518. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1e3f03a7-b768-451d-aca2-780eccc1b0dd&title=Nakaz>

87. Мазуренко С.В. Проблеми адміністративно-правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності: національний та міжнародний досвід. Актуальні проблеми держави і права. 2007. №35. С. 383-388. doi: 10.32837/apdp.v0i35.2648.

88. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки: проєкт. URL: <http://strategyip.info/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 5.

1. Петренко С.А. (2011). Охорона комп'ютерної програми як об'єкта

інтелектуальної власності: теорія і практика. НАПН України, Н.-д. ін-т інтелект. власності. Київ. – 171 с.

2. Kirin, R. S., & Khomenko, V. L. (2019). Formation of legal protection of computer software by the rules of copyright and patent law. *Science and Innovation*, 15(6), 49-58. <https://doi.org/10.15407/scine15.06.049>
3. Open Source Services Market Size & Industry Growth to 2027. (2021). Retrieved 15 March 2023, from <https://www.kbvresearch.com/open-source-services-market/>
4. Rohrbach, Bernd (1969). «Kreativ nach Regeln – Methode 635, eine neue Technik zum Lösen von Problemen». (Creative by rules - Method 635, a new technique for solving problems)". *Absatzwirtschaft*. 12: 73–75.
5. VanGundy A. 101 Activities for Teaching Creativity and Problem Solving. San Fransisco: Pfeiffer, 2005. – 397 p.
6. Higgins J. 101 Creative Problem Solving Technique. USA: New Management Publishing Company, 1994. – 226 p.
7. Wilson C. Brainstorming and Beyond A User-Centered Design Method. UK: Elsevier, 2013. – 74 p.
8. Cuenca, L., Boza, A., Gordo Monzó, M. L., Fernández-Diego, M., Ruiz Font, L., Alarcón Valero, F., & Alemany Díaz, M. D. M. Extension of the 6-3-5 technique for incorporating creativity, innovation and entrepreneurship competences in higher education. *ICERI Proceedings*, 2016. – p. 79-83.
9. Основи інтелектуальної власності. К: Видавничий Дім «Ін. Юре», 1999. 600 с.
10. Directive – 87/54 – EN – EUR-Lex. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31987L0054>
11. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-вр?find=1&text=рядок#w1_12
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

13. Відомості з Державного реєстру України топографій інтегральних мікросхем | Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5b6e5d39-479d-41da-8cc3-54ec3ec55dd4&title=VidomostiZDerzhavnogoRestruUkrainiTopografiiIntegralnihMikroskhem>

14. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

15. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 30 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

16. Музика, О. Проблеми правової охорони компонування напівпровідникових виробів в Україні. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний журнал «Повітряне і космічне право» том. 1 № 66 (2023), 127–132. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17427> URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/17427>

17. Статистика, звіти, плани, кошторис. Укрпатент. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/statistics>

18. Статистика та звіти УКРНОІВІ. Укрпатент. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/UKRNOIVI-statistics>

19. WIPO Lex, Treaties, Washington Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits (Authentic text). WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12739>

20. International Patent Applications Defy 2022 Challenges, Continue Upward Trend. WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2023/article_0002.html?utm_source=Ин

формационные+бюллетени+ВОИС&utm_campaign=f8de1f18cfPR-RU-899-280223&utm_medium=email&utm_term=0_-f8de1f18cf

21. Samsung Electronics Co., Ltd. 2023 Interim Business Report For the quarter ended September 30, 2023. URL: https://images.samsung.com/is/content/samsung/assets/global/ir/docs/2023_3Q_Interim_Report.pdf

22. System LSI | Business-area | Samsung Semiconductor Global. Samsung Semiconductor Global. URL: <https://semiconductor.samsung.com/about-us/business-area/system-lsi/>

23. Intel. 2022 Annual Report. URL: https://d1io3yog0oux5.cloudfront.net/_6fb7e7239e515c7da9a54c33a50558aa/intel/db/888/8941/file/412439%281%29_12_Intel_AR_WR.pdf

24. An Innovation Pioneer / TSMC URL: <https://esg.tsmc.com/en/focus/AnInnovationPioneer.html>

25. Георгієвський Ю. В. Недоліки правового регулювання інноваційних проєктів в Україні. Правова позиція. 2021. № 1 (30). С. 22–27 URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4315>

26. Legal protection of topographies of semiconductor products. FPS Economy. URL: <https://economie.fgov.be/en/themes/intellectualproperty/intellectual-property-rights/specific-protection-regimes/legal-protection-topographies>

27. Topografie układów scalonych | Urząd Patentowy RP. Strona główna | Urząd Patentowy RP. URL: <https://uprp.gov.pl/pl/przedmiotyochrony/topografie-ukladow-scalonych/informacje-podstawowe>

28. Директива Ради 87/54/ЄЕС «Стосовно правової охорони топографії напівпровідникових виробів» : Директива Європейського економічного співтовариства від 16.12.1986 р. № 87/54/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_351#Text

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

до розділу 6.

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2803-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 83.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 3, ст. 196.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 (ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 25.02.2023).
4. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. Офіційний вісник України. 2016, № 44, ст. 1625.
5. Єврокомісія оприлюднила звіт про відповідність України законодавству ЄС (03.02.2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/political/888902.html> (дата звернення 25.02.2023).
6. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Official Journal of the European Communities. L 167. Vol. 44. 22 June 2001.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (статті 213–330). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
8. Постанова Ленінського районного суду м. Харкова по справі №642/7877/16-п від 17.01.2017 р. (провадження № 3/642/96/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/64094754>.

9. Золота Л.В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності в Україні: дис. канд. юрид. наук за спец. 12.00.07. Суми: Сумський держ. ун-т, 2019, 229 с.
10. Хрідочкін А.В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні: дис. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2019. 508 с.
11. Коротун О.М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні: дис. д-ра юрид. наук за спец.: 12.00.07.- Київ: Національний авіац. ун-т, 2020. 427 с.
12. Бочарова Н.В. Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань: дис. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.02. Київ: Національний авіац. ун-т, 2020. 467 с.
13. Жогов В.С. Адміністративно-правові засади забезпечення в Україні захисту об'єктів авторських і суміжних прав, що виражені у цифровій формі: дис. д-ра філософії за спец. 081. Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2020, 223 с.
14. Капітаненко Н.П. Адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності: дис. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.07. Запоріжжя: Класичн. приват. ун-т, 2021. 458 с.
15. Малець М.Р. Адміністративно-правове регулювання інтелектуальної власності, як основного елемента інноваційної діяльності: дис. канд. юрид. наук за спец. 12.00.07. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». 2021. 210 с.
16. Лісовий А.К. Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет: дис. д-ра філософії за спец. 081. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021, 256 с.
17. Миджин Г.Є. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності в Україні: дис. д-ра філософії за спец. 081. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 265 с.
18. Kirin R., Doroshenko O., Dorozhko H. & Khomenko V. (2022).

Problems and Prospects of the State Intellectual Property Inspectorate: Institutional and Legal Aspects. Science and Innovation, 18(3), 95–108. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.03.095>

19. Про затвердження Інструкції з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13 лютого 2019 р. № 217. Офіційний вісник України. 2019. № 27, ст. 959.

20. Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 р. № 674 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 369). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF#Text>.

21. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 січня 2019 р. № 96. Офіційний вісник України. 2019. № 19, ст. 668.

22. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері інтелектуальної власності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2018-%D0%BF#Text>

23. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (статті 1 – 212-24). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

24. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
25. Коротун О. Інститут адміністративної відповідальності як механізм забезпечення захисту інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 117–122. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.36>
26. Комарницька І.І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С.169-172. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.30>
27. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (в редакції закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
28. Домброван Н.В., Ізбаш К.С. Реалізація адміністративної відповідальності у сфері прав охорони інтелектуальної власності в Україні. Соціально-правові студії. 2019. Вип. 4. С. 18–24. DOI <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2019-4-18-24>
29. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
30. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>
31. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 595-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text>.
32. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про встановлення спільних положень щодо Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду гуртування, Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій та Європейського фонду морського та рибного господарства та про встановлення загальних положень щодо Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду гуртування та Європейського фонду морського і

рибного господарства та скасування Регламенту Ради: Міжнародний документ Європейського Союзу від 17 грудня 2013 р. № 1303/2013. Офіційний вісник Європейського Союзу від 20.12.2013 – 2013 р., / L 347 /, стор. 320.

33. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2803-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 2, ст. 83.

34. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (статті 1 – 212-24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n309>

35. Кірін Р.С., Петренко В.О., Хоменко В.Л. Особливості формування справи про адміністративне правопорушення державними інспекторами з ІР-питань. Публічне право. 2023. №3 (51). 7–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-51-1>

36. Капітаненко Н.П. Адміністративно-правове регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності : дис. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.07. Запоріжжя : Класичн. приват. ун-т, 2021. 458 с.

37. Коротун О.М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні : дис. д-ра юрид. наук за спец.: 12.00.07. Київ : Національний авіац. ун-т, 2020. 427 с.

38. Панасюк О.В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: за спец. 12.00.07 / Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро. 2021. 535 с.

39. Топчій В.В. Теорія та практика запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: за спец. 12.00.08 / Ун-т держ. фіскал. служби, Київ, Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 499 с.

40. Химинець О.О. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності у процесі інноваційної освітньої діяльності : автореф.

дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2021. 21 с.

41. Ковалів М.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Право. 2020. № 27. С. 142–148.

42. Кірін Р.С., Петренко В.О., Пономаревська О.І. Аналіз юридичного захисту інтелектуальної власності у контексті воєнного стану: виклики та можливості. Академічні візії. № 28. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10714874>

43. Цюприк Н.О. Принципи та підстави адміністративної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 448–452.

44. Панасюк О.В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: за спец. 12.00.07 / Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро. 2021. 34 с.

45. Лотоцький М.М. Підстави адміністративної відповідальності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 1 № 80 (2023). С. 495–500. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.75>

46. Пасат М.О., Рябченко Я.С. Європеїзація складу адміністративних правопорушень у сфері прав на об'єкти інтелектуальної власності. Теорія і практика правознавства. 2023. Вип. 1(23). С. 100–115. DOI: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2023.23.278008>

47. Капітаненко Н.П. Підстави адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності. Право і суспільство. 2018. № 4. С. 161–166.

48. Плугатир М.В., Запотоцька О.В., Гуржій А.В. Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Юридичний науковий електронний журнал. № 1/2023. С. 658–661. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/156>

49. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України 17 січня 2002 р. № 2953-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14#Text>

50. Про затвердження Порядку надання, зберігання та видачі примірників дисків для лазерних систем зчитування : постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2002 р. № 925. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2002-%D0%BF#Text>

51. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань : постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF#Text>

52. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>

53. Kirin R., Petrenko V., Khomenko V. (2023) Supervision (Control) in the Field of Intellectual Property: Experience of Some Foreign Countries. International independent scientific journal. № 52. pp. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8139535>

54. Постанова Кагарлицького районного суду Київської області по справі № 368/2482/14-а (провадження № 2 – а\368\6\15). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/52271783>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРІВ:

До розділу 1.

1. Кірін Р.С., Петренко В.О., Пономаревська О.І. Аналіз юридичного захисту інтелектуальної власності у контексті воєнного стану: виклики та можливості. Академічні візії. № 28. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10714874> Kirin R., Petrenko V., Ponomarevska O. (2024). Analysis of legal protection of intellectual property in the context of martial law: challenges and opportunities. Academic Visions, 28. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10714874>

2. Кірін Р.С., Подольхова О.О. Проблеми методичного забезпечення судових експертиз. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 лютого 2022 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. 1064 с. – С. 648-651.

3. Кірін Р.С., Подольхова О.О. Актуальні питання навчання судових експертів Експертної служби МВС України. Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання №2 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 24 червня 2022 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2022. 486 с. – С. 417-421.

До розділу 2.

1. Кірін Р.С. Перспективи вдосконалення окремих блоків ІР-законодавства. Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності: збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (24-25 березня 2022 р.). УДУНТ, УКРНЕТ, НДПВ НАПрН України, Дніпро: Юрсервіс, 2022. 357 с. - С. 279-283.

2. Кірін Р.С. Кодекс інтелектуальної власності України: структура Загальної частини. Інкорпорація та кодифікація законодавства як складові стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні. Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем систематизації законодавства, 18 листопада 2022р., Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. 249 с. – С. 40-46.

3. Кірін Р.С., Хоменко В.Л. Євроінтеграційні перспективи національного ІР-законодавства. «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій»: збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23-24 березня 2023 р.). УДУНТ, УКРNET, НДІВ НАПрН України, Дніпро: Юрсервіс, 2023. 730 с. - С. 418-428.

До розділу 3.

1. Петренко В.О., Огурченко В.Г. Проблеми судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри». Збірник наукових праць IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 вересня 2016). Київ.: НДІВ НАПр України, Інтерсервіс. 2016. 312 с. - С. 197-201.

2. Петренко В.О., Огурченко В.Г., Воліков Т.А. Проблемні питання судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. Юридичний науковий електронний журнал № 6, 2016. – С. 77-79.

3. Рейнгольд А.В., Петренко В.О. Експертиза порушеного права інтелектуальної власності – вагомий чинник його захисту. «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» Збірник наукових праць VI

Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2018). НДІВ НАПр України. К.: Інтерсервіс, 2018. 334 с. - С. 222- 225.

4. Петренко В.О., Чус О.В., Рейнгольд А.В. Концептуальні аспекти судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: наук.-практ. збірник; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 5. К.: Інтерсервіс, 2019. 100 с. - С. 27-39.

5. Петренко В.О. Визначення ролі судової експертизи в захисті порушених прав інтелектуальної власності. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: наук.-практ. збірник; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 6. К.: Інтерсервіс, 2020. 110 с. - С. 83-89.

6. Петренко В.О., Дорожко Г.К. Сучасні аспекти судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: теорія і практика: наук.-практ. збірник; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Випуск 7. К.: Інтерсервіс, 2021. 164 с. - С. 108- 113.

7. Петренко В.О., Дорожко Г.К. Актуальні питання організації судової експертизи порушених прав інтелектуальної власності. Причорноморські публічно-правові читання: Матеріали міжнар. наук. конф., м. Миколаїв, 10–12 вересня 2021 р. Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Ч. 2. 200 с. - С. 125-128.

8. Дорошенко О., Петренко В., Дорожко Г. Напрями підвищення ефективності судової експертизи у справах щодо об'єктів інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 1, 2022. - С. 44-54.

9. Петренко В.О., Дорожко Г.К., Горська К.О. Актуальні питання щодо ефективності експертизи порушених прав інтелектуальної власності. «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності» (24 - 25

березня 2022 року), Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро, УДУНТ, УКРНЕТ, НДІВ НАПрН України, Юрсервіс. 2022. 421 с. - С. 240-244.

До розділу 4.

1. Кірін Р.С. Концепція ідентифікації суб'єктного складу контрольно-наглядових ІР-відносин. Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference «Unusual methods of development of science and thoughts», July 17–19, 2023. Madrid, Spain. 182 p. – pp. 79-85. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/unusual-methods-of-development-of-scienceand-thoughts/>
2. Кірін, Р.; Петренко, В.; Хоменко, В. Нагляд (контроль) у сфері інтелектуальної власності.: досвід окремих зарубіжних країн. International independent scientific journal. 2023. № 52. – С. 3-8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8139535>
3. Kirin R., Doroshenko O., Dorozhko H. & Khomenko V. (2022). Problems and Prospects of the State Intellectual Property Inspectorate: Institutional and Legal Aspects. Science and Innovation, 18(3), 95–108. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.03.095>

До розділу 5.

1. Слаута А.А., Кірін Р.С., Хоменко В.Л. Використання брейнрайтингу 6-3-5 для пошуку рішень творчих задач. Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності: збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (24-25 березня 2022 р.). УДУНТ, УКРНЕТ, НДІВ НАПрН України, Дніпро: Юрсервіс, 2022. 357 с. - С. 331-336.

2. Кірін Р.С., Слаута А.А., Хоменко В.Л. Аналіз першопричини за допомогою методу «п'ять чому» в процесі технічної творчості. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Шостої всеукр. наук.–практ. конф. (Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2022. 310 с. – С. 151-159.

3. Хоменко В.Л., Кірін Р.С., Пащенко О.А. Особливості ліцензування програмного забезпечення з відкритим кодом. Удосконалення законодавства та механізму реалізації захисту прав інтелектуальної власності в умовах післявоєнного відновлення України. Секція 6. «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій»: збірник наукових праць за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 23–24 березня 2023 р.) / за заг. ред. О.О. Штефан, А.В. Шабалін; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. 276 с. – С. 46-50.

4. Слаута А.А., Хоменко В.Л. Використання методу SCAMPER для активації пошуку нових технічних рішень. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (30.09.2022, м.\Київ) : ел. збірник / КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. Київ, 2022. 421 с. - 322-326.

5. Ромашко А., Дорошко Г., Петренко В. Напівпровідникові вироби та їх правова охорона. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 3. С. 354–357. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/84>

До розділу 6.

1. Кірін Р.С. Удосконалення відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав в умовах післявоєнного відновлення

України. Удосконалення законодавства та механізму реалізації захисту прав інтелектуальної власності в умовах післявоєнного відновлення України. Секція 6. «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій»: збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 23–24 березня 2023 р.) / за заг. редак. О.О. Штефан, А.В. Шабалін; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. 276 с. – С. 231-234.

2. Кірін Р.С., Петренко В.О., Хоменко В.Л. Особливості формування справи про адміністративне правопорушення державними інспекторами з ІР-питань. Публічне право. 2023. №3 (51). 7-18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-51-1>

3. Кірін Р.С., Петренко В.О., Хоменко В.Л. Проблеми встановлення підстав адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності. Публічне право. 2024. № 1 (53). С. 15-26. DOI <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2024-53-2>

Наукове видання

Кірін Роман Станіславович,

доктор юридичних наук, доцент, ІР-магістр, член Наукової ради Міністерства освіти і науки України, головний судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Петренко Віталій Олександрович,

доктор технічних наук, магістр права, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами Навчально-наукового інституту «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій

Хоменко Володимир Львович,

кандидат технічних наук, доцент, ІР-магістр, експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, доцент кафедри нафтогазової інженерії та буріння Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Актуальні проблеми розвитку ІР-права

Монографія

Електронне видання
українською мовою

Видано в редакції авторів

Відповідальний за випуск

завідувач кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами Навчально-наукового інституту «Дніпровський металургійний інститут» Українського державного університету науки і технологій, доктор технічних наук, професор Петренко В. О.

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 15,17. Обл.-вид. арк. 15,31.
Зам. № 39.

Видавець: Український державний університет науки і технологій.
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, ауд. 263 (наукова бібліотека)
м. Дніпро, 49010

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №7709 від 14.12.2022

Адреса видавця та дільниці оперативної поліграфії:
вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010